

~~Wilhelm Munch~~

Om de Fattiges Vilkaar

paa

Christianshavn.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldenbalske Boghandel (F. Hegel).

G. S. Wises Bogtrykkeri.

1867.

6220907

Nov 68

1026

1026

Undertegnede Bestyrelse for Christianshavns Understøttelsesforening har allerede tidligere ved nogle trykte Meddelelser*) forsøgt at henlede Offentlighedens Opmærksomhed paa Foreningens Bestræbelser for at bekæmpe Fattigdommen i et af Hovedstadens fattigste Qvarterer, og har havt al Grund til at være tilfreds med Udbyttet deraf. Naar vi nu atter udsende et lille Skrift, da sseer det baade for at vinde nye Venner for vor Gjerning herude og for at give vort lille Bidrag til Løsningen af det vanskelige Spørgsmaal, hvorledes en fornuftig Fattigpleie skal indrettes hos os.

Hvad vi have ønsket at meddele paa de følgende Blade, behøver ikke lang Fortale eller mange indledende Ord. Kun to smaa Bemærkninger maa det være os til-ladt at gjøre til bedre Forstaaelse af, hvad det kommer os an paa.

Vi have forsøgt at levere en sanddru og paalidelig Beskrivelse af hvorledes det seer ud blandt de Fattige paa Christianshavn, ikke en ny Udgave af „Reiser gjennem Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger.“ Hvad her er anført, ere virkelige Facta, fortalte uden Overdrivelse, for hvilke vi kunne indestaae med Dienvidners Paalidelighed. Men Meget af det er rigtignok kun fortalt i den udtrykke-lige Hensigt, at det snarest muligt maa blive anderledes.

Vi have ikke til Hensigt med dette lille Skrift at angribe nogen Autoritet eller offentlig Myndighed, som har med de Fattige her i Byen at gjøre. Vi have havt tilstrækkelig meget med Fattigdom at gjøre til at lære, hvor vanskeligt det er at tage fat paa denne Sag og altid at gribe de rette Midler. Vi bestræbe os for at være saa praktiske, at Spørgsmaalet om „hvorledes det skal gjøres“ er os af uendelig mere Bigtighed end „hvorledes det ikke skal gjøres.“ Langt fra at stille os som Angribere overfor Kjøbenhavns nuværende humane Fattigbestyrelse ønske vi

*) Meddelelser om Christianshavns Understøttelsesforening, Kbhvn. 1867, 16 β, faaes i Gyldendalske Boghandel.

meget mere allevegne at gaae Haand i Haand med den mod den fælles Fjende, Fattigdommen. Det er muligt, at vort offentlige Fattigvæsen trænger stærkt til en Om-dannelse, men denne Sag vedkommer ikke dette lille Skrift, dets Opgave er kun at udtale vor Mening om, hvorledes den private Velgjørenhed bedst og hensigtsmæssigst kan antage sig de Fattige.

Derfom der er noget Land, hvori der er rimelig Udsigt til, at Barmhertigheden og Menneskekjærligheden nogenlunde kan tage det op med Nøden og Elendigheden, saa troe vi, at det maa være vort lille Fædreland. Danmark har kun en eneste større By, hvor en betydelig Mængde af Fattigdom kan samle sig, endnu kan det siges om os med større Sandhed end andetsteds, at „Faae har for meget og Færre for lidt,“ i vort Folks naturlige Karakter ere Godhjertethed og Medlidenhed stærkt fremtrædende Træk. Nu da Ulykken har gjort os saa smaae, at vi i Sammenligning med de store Folkeslag snarere udgjøre en Familie end en Nation, er det tilvisse mere nødvendigt end nogensinde før at drage Omsorg for vore Fattige; vi maa blive gjerrige paa alle vore Kræfter, paa hvert eneste Individ i det danske Folk, men Nød og Fattigdom fortærer hos os hvert Aar mange gode Kræfter, mange Mænd og Qvinder og Børn, som kunde være bevarede for Samfundet. Sid da vore Fattiges Raar bestandig maatte komme til at ligge flere og flere danske Mænd og Qvinder paa Hjerte!

Christianshavn i November 1867.

J. C. Holdk,
 ref. Kapellan, Formand,
 Brindsessegade, 40.

H. A. Clausen,
 Generalconsul, Kasserer,
 Overgaden n. B., 17.

M. Funch, **A. Borgen,**
 Fuldm., Secretair. Grosserer,
 Nørrebro, Sogade. Strandgade 48.

C. V. Christensen,
 Brandeviinsbrander,
 Bildersgade 22.

J. C. Hanberg,
 Assessor,
 E. Torvegade 19.

V. Munk,
 Ratedet,
 Strandgade 50.

H. P. Støhr,
 Grosserer,
 Overgaden n. B. 33.

Christianshavns Indbyggerantal udgjør efter al Sandsynlighed nu adskilligt over 17000 Sjæle, ved Folketællingen 1855 var det nøiagtige Tal 16483. Men heri er meget medregnet, som ikke kan siges at høre til den christianshavnske Befolkning i egentlig Forstand, det vil sige, saadanne, som efter eget Valg boe paa Strækningen mellem Kjøbenhavns Havn og Boldene ud imod Amager. Deels ere nemlig Eiendommene paa Stadens Grund udenfor Amagerport og, saavidt vides, ogsaa Børsquarteret taget med som hørende til Christianshavn, og skjøndt det ikke er ret mange Huse, giver det dog altid noget Afdrag. Deels findes der paa Christianshavn en heel Deel offentlige Bygninger med meget betydelige Befolkninger, saaledes Straffeanstalten, der i sine 2 adskilte Bygninger for mandlige- og kvindelige Fanger rummer ikke mindre end 7—800 Mennesker, Laboratoriet, 3 større og mindre Kaserner, Frelserens Arbeidshuus, &c. Først naar alt dette er fradraget, fremkommer den egentlige christianshavnske Befolknings Størrelse, der ikke meget vil overstige 14500 Mennesker*).

*) Efter Politiets Mandtalslister, optagne d. 1ste November 1866, udgjorde den egentlige Befolkning over 10 Aar paa Christianshavn 11873 Personer. Naar hertil lægges 21 $\frac{3}{4}$ p. c. som det sandsynlige Antal af Befolkningen under 10 Aar udkommer c. 14500. I det Følgende ligge de nævnte Mandtalslister allevegne til Grund for de anførte Talstørrelser.

Tager man et Kort over Kjøbenhavn for sig, vil det ved første Biekast synes, at disse 14500 Mennesker, neppe $\frac{1}{10}$ af Byens hele Befolkning, forholdsviis have god Plads, thi Christianshavn med sine lige og regelmæssige Gader tager sig helt anselig ud paa Kortet i Sammenligning med adskillige af Byens ældre Qvarterer. Men i Virkeligheden forholder det sig desværre ganske anderledes. Ikke alene optages en meget betydelig Deel Grund herude af Kanaler og Vandbassiner, der benyttes i Skibsfartens Tjeneste, men tilmed er henimod Halvdelen af det Areal, der bliver tilbage, store Handelspladser, Kirkegaard eller ubebygget Terrain. Selve Befolkningen er sammentrængt paa en Strækning, hvis største Længde, en lige Linie fra Knippelsbro til Amagerport, udgjør omtrent 850 Alen, hvis Brede snart neppe er 200 Alen, snart nærmer sig til at være lig den største Længde. Et forholdsviis usædvanlig stort Antal af de Bygninger, som staae paa dette snevre Rum, benyttes ikke som Boliger for Mennesker, men er Pothuse, Fabrikker, Værksteder eller Skure af forskjelligt Slags. Resultatet af en nærmere Undersøgelse bliver, at Christianshavns 14500 Beboere ere sammenpakkede i ikke mere end 373 beboede Eiendomme eller med andre Ord, at der findes gennemsnitligt henved 40 Personer i hvert Huus herude*).

Befolkningens Tæthed er imidlertid kjendelig forskjellig i de 2 omtrent ligestore Halvdele, hvori Christianshavn deles ved Kanalen. Den Deel, der ligger Kjøbenhavn nærmest, indeslutter en Mængde særdeles smukke Gaarde, tilhørende nogle af Hovedstadens første Handelshuse, og bærer overhovedet Præget af at være beboet af velhavende

*) De saakaldte Holms Huse, der ligesom danne et særegt Qvarter, ere her ikke medregnede, men skulle senere omtales.

eller i det mindste nogenlunde velstaaende Folk. Husene ere i Almindelighed ganske godt byggede og vedligeholdte, gjennemgaaende have de 3—4 Etager. Dog finder man ogsaa her ved en dyberegaaende Efterforskning, at megen Udsæthed og Fattigdom ligger gjemt i Krogene, og Forholdet mellem de beboede Husenes Antal og Befolkningens Størrelse bliver derfor heller ikke saa gunstigt, som man efter en overfladisk Burdering skulde vente; der er 157 beboede Eiendomme, Befolkningen udgjør omtrent 5000 Mennesker, altsaa kommer der gjennemsnitlig noget over 30 Personer paa hvert Hus.

Ulige værre ere Forholdene dog i Christianshavns anden Halvdeel, den, som ligger imellem Kanalen og Bolden. Her er Husenes Antal 216, Befolkningen, som rummes i dem, svarer over end under 9000. Gjennemsnitlig boe altsaa noget over 40 Personer i hvert Hus, hvad der maa vække megen Forundring, naar man lægger Mærke til, hvormange indskrænkede og lave Huse paa 2 Etager, der findes her. Et Par enkelte Kjendsgjerninger vil bedre end mange Ord gjøre det forstaaeligt, hvorledes et saadant Forhold overhovedet kan være muligt. Foruden Søqvæsthuset, om hvilket senere, findes der paa Christianshavn i det Hele 17 private Eiendomme, der hver have en Befolkning af 100 Mennesker og derover; af disse ligge kun 2 i Halvdelen nærmest ved Knippelsbro, de øvrige 15 mellem Kanalen og Bolden. En enkelt Gade paa samme Strøg, Amagergade, som kun har 16 beboede Eiendomme, hvoraf ovenikjøbet en er en Skole og en et Asyl med ganske ubetydelig fast Befolkning, tæller ikke mindre end 852 Beboere over 10 Aar, hvad der svarer rigelig til 1000 Individuer i det Hele. Dronningensgade og Prindsessegade have hver især ligesaa stor Befolkning som mangen lille dansk Kjøb-

stad, henholdsvis c. 2000 og 1300 Mennesker. Overgaden oven Vandet, som dog kun har 1 Husrække, idet Kanalen træder istedetfor den anden, havde den 1ste November 1866 c. 1500 Beboere.

Endsfjønt vi mangle det nødvendige Materiale til at anstille en Sammenligning mellem Christianshavn og Byens øvrige Qvarterer, tør det dog vel efter det Anførte antages, at vi herude, hvad Befolkningens Tæthed angaaer, ikke staae tilbage endog for de allerældste og mest overbefolkede Dele af Hovedstaden. Men medens Kjøbenhavn dels allerede har opnaaet en betydelig Lettelse i saa Henseende ved Broernes stærke Bebyggelse, dels snart kan vente et endnu bedre og varigere Hjælpe middel ved Boldenes Sløifning, synes Udfigterne for Christianshavn at være lidet trøstelige. Ganske vist er der ogsaa her bygget paa Broen, men naar Christianshavn selv allerede er en Udkant af Byen, bliver Amagerbro, hvis bebyggede Dele tilmed ligge i en betydelig Afstand fra Boldene, saa meget Udkant, at man aldrig vil kunne vente, at nogen større Deel af den Befolkning, som har sit Erhverv i Byen, vil søge derud, og Byggeforetagenderne synes derfor ogsaa at være gaaede istaa ad den Kant i de senere Aar. Hvad Boldene angaaer, da synes det at fremgaae af sidste Rigsdagssessions Forhandlinger om Fæstningsværkernes Nedlæggelse, at Bolden omkring Christianshavn tænkes bevaret som brugbart Forsvar imod en Fjende, der stiger iland paa Amager, medens Kjøbenhavns Bolde sløifes, det vil sige, at Christianshavn endnu i en Fremtid, hvis Længde er ganske ubestemmelig, skal være forhindret fra at modtage den bedste og naturligste Udvidelse. Den høitærede Krigsminister anførte, hvis vi ikke huske meget feil, iblandt andet ogsaa den Grund til Forsvar herfor, at ham bekjendt var der ikke

yttret nogen Trang til Udvidelse fra Christianshavn. Men er Trangen ikke yttret, saa er Grunden ganske vist ikke den, at den ikke findes; tværtimod den er tilstede i allerhøieste Grad, og vi bede indstændigt Alle, paa hvem denne Sags Afgjørelse kommer til at beroe, om at betænke sig to Gange, inden de nægte Christianshavn med dens mange Fabrikker og dermed følgende talrige Arbejderbefolkning en Udvidelse, som den efter vor faste Overbevisning mindst trænger lige-
saa meget til som Kjøbenhavn.

Ikke alene er nemlig Christianshavns Befolkning som paavist i en uhyggelig Grad tæt og sammenpakked, men mange af de Huse, hvori den nu lever, ere af den Bestaaelse, at de under en udbrydende Epidemi strax maatte rømmes, fordi de mangle adskillige af Sundhedens første Betingelser, mange ere saa gamle og brøstfældige, at den Tid ikke mere er fjern, da de maa nedrives, og skulle de saa opbygges efter Byggelovens Forrifter, ville de maaskee neppe kunne rumme Halvdelen af, hvad der nu boer i dem. I sanitair Henseende træder Gylbigheden af den forfærdelige Sætning, at Fædrenes Synder hjem søges paa Børnene, maaskee allerstærkest frem. De gamle Tidens Ligegyldighed, der paa Christianshavn kun sjeldent forstyrredes af noget Sundhedspoliti, overgav Nutiden en Arv af sletindrettede, mørke, usunde og indknebnede Boliger, som vi forgjæves søge at slippe fri for, under hvis fordærvelige Følger ikke blot de stakkels Beboere men hele Samfundet lider. Cholera-epidemien i 1853, som rasede forfærdeligt i dem, aabnede Folks Dine for, hvor slette de vare, og voldte, at man i Dødsangstens Energi borttog de værste. Men Skaden var for dybt indgroet til at kunne læges paa engang. I 1857 bleve atter adskillige Eiendomme paa Christianshavn kon-
dennerede af Sundhedscommissionen, uden at nogen Epidemi

havde sat Sindene i Bevægelse; man begriber, at Eierne, af hvilke maaskee de Fleste med Nette kunde fralægge sig selv enhver Skyld i, at deres Eiendomme afgave saa flette Boliger, som alle saae deres Belfærd alvorlig truet ved et saadant Indgreb i Eiendomsretten, satte sig derimod med Hænder og Fødder; naar det desuagtet blev gennemført, beviser det klarligen, hvor mange flette Eiendomme, der findes paa Christianshavn. I de sidste 10 Aar er der, saavidt vides, ikke fra det Offentliges Side gjort noget lignende alvorligt Skridt herude, men Christianshavn giver dog endnu den Dag idag Sundhedspolitiet overmaade meget at gjøre; snart hører man, at denne Kjelders Behøvelse er bleven forbudt, snart, at der er bleven foretaget Opmaalning af en Mængde Leiligheders Kubitindhold, snart at det er bleven forbudt en altfor talrig Familie at beboe dette eller hint indtæbne Rum.

Naar Christianshavns Understøttelsesforening efter halvandet Aars Undersøgelse af disse Forhold nu søger at bringe dem frem for Offentligheden og at gjøre et alvorligt Forsøg paa at faae den private Velgjørenhed til Haand i Haand med Autoriteterne at arbejde paa deres Forbedring, da trænger en saadan Bestræbelse til adskillig baade Begrundelse og Oplysning. Understøttelsesforeningen tør uden Selvroes sige, at den fra først af har opfattet sin Opgave som Velgjørenhedsforening i en høiere og dybere Forstand end mangan anden Forening af samme Art. Idet den, gaaende ud fra den store, men derfor ikke altid paaagtede Sandhed, at i den rette Selvbegrændsning ligger Styrke, fra først af indskrænkede sin Virksomhed til Christianshavn alene, var det dens Mening, at den her vilde bestræbe sig for at trænge ind i alle de Fattiges Forhold, og saavidt muligt interessere sig virksomt for Alt, hvorved de Fat-

tiges Vilkaar paa Christianshavn kunde forbedres. Hvorvidt den har arbeidet med Held henimod dette store Maal, vil det Følgende vise. Men det følger af sig selv, at naar Opgaven ikke var at bringe en heel Deel Fattige herude en mere eller mindre nødvendig øieblikkelig Løstelse, men gennem en saa udstrakt Berøring som muligt med de Fattige at studere deres Forhold, granske efter Fattigdommens Aarsager og de bedste Hjælpemidler imod den, samtidig med at man gav de Trængende den Haandskræftning, som Foreningens unge Kræfter mægtede, da maatte det snart blive en Hovedsag, ja den vigtigste Opgave for os at udfinde, hvilke forebyggende Midler mod Fattigdommen, der burde anvendes. Mon det ikke skulde være en Grundfeil ved meget af den rige Velgjørenhed, som hidtil er bleven øvet her i Landet, at den slet ikke eller dog i mindre Grad har tænkt paa at forhindre Fattigdom, men udelukkende eller næsten udelukkende har arbeidet paa at lindre deres Tryk, som allerede sad midt i den, omgivne af alle dens Farer og Fristelser? Ganske vist, det kan aldrig lykkes helt, ja hvad mere er, det kan kun lykkes i ganske indskrænket Maal, men hvad der kan gøres i denne Retning, det bør og skal fremfor alt gøres, thi det er bedre at forhindre Manden fra at falde i Brønden, end det er at drage ham op deraf, naar han først er derude og maa skee har brækket Halsen underveis, saa han aldrig bliver til Menneffe mere.

Men det allerypperste af alle forebyggende Midler imod Fattigdommen er efter vor faste Overbevisning dette, at den Ubemidlede har et Hjem, som er nogenlunde hyggeligt og venligt, som ikke med sine mange Ulemper ligefrem forbittrer ham eller sløver ham i den Tid, da han skulde have Svilen efter Arbeidet, saa han sfter det hver Time,

han ikke strengt taget er nødt til at tilbringe deri. Sæt en Mand eller en Kvinde, der elsker Orden og Reenlighed, ind i en Leilighed, hvor Lyset er Halvmørke midt paa Dagen, hvor Luften er Stank, hvor Kaffelovnen giver Røg istedetfor Varme, hvor Loftet og Bæggene kappes i Forrevenhed og Smuds, hvor Gulvet har store Huller, medens det vrimler med Ustøi ud af alle Sprækker, hvor lang Tid mon der saa behøves for at glemme Reenligheden og Ordenen? Er det under saadanne Omstændigheder forunderligt, om Manden hellere søger Værtshuset end Hjemmet, om Hustruen bliver uordentlig og ligegyldig, Børnene usunde og elendige? Man indvende ikke, at denne Skildring er for mørk, og at saadanne Leiligheder ikke findes; efter halvandet Aars Arbejde paa Christianshavn vide vi det bedre: der er Hundreder af Mennesker herude, der leve hver Dag netop under saadanne Omgivelser.

Naar vi nu føre denne Sag paa Tale, da er det os imidlertid i allerhøieste Grad af Bigtighed ikke at blive misforstaaet, hvad vi ere os bevidste, meget let kunde ssee. Forinden vi derfor gaae videre, maa det være os tilladt at afværge, saa godt vi formaae, enhver vrang Opfattelse af vor ved mangfoldige Undersøgelser velbegrundede Mening om de christianshavnske Boliger for Arbeidere og mindre Bemidlede. — Det vilde allerførst være en grov og ganske ufortjent Misforstaaelse, dersom Noget mente, at vi vilde reise Anklage imod de christianshavnske Eiendomsbesiddere og Bærter i Almindelighed, som vare de i særlig Grad haarde eller ligegyldige for deres Leieres Bee og Vel. Vi tænke mindst af Alt paa noget saadant. Gud ssee Lov, alt som vi trængte dybere og dybere ind i Forholdene, fandt vi ikke blot bedrøvelige Ting, men ogsaa mange Gange det, som var værd at glæde sig over. Vi fandt

Værter, som, naar en eller anden Ulykke traf en Leier, viste en saa mennefskjerlig Skaansel, bar med en saadan Taalmodighed endog betydelige Tab, at det fortjente den største Paaskjonnelse. Vi fandt Værter, og det netop blandt dem, hvis Huse beboes af de Fattigste, der havde saa megen Interesse for deres Leiere, saa de stode dem bi med Raad og Daad, hvor de kunde, der i enhver Henseende opfyldte en god Eiers Pligter og trods Huusleiens betydelige Stigen og den store Mangel paa Leiligheder aldrig krævede mere end en anstændig Leie af deres Beboere, der endelig, skjønt de ofte fik Utaf af flette Fattige, dog ikke bleve trætte af at handle uegennyttigt og ædelt. Der ere adskillige Værter herude, hos hvem vore Bestræbelser have fundet en saa hjertelig Tilslutning, saa vi med Glæde regne dem iblandt vor Forenings bedste Støtter, og naar vi sige dette, vil man vel troe os, naar vi bestemt udtale, at den Anklage, som vi reise imod adskillige christianshavnske Boliger, gjælder ingenlunde alle de Eiendomme herude, som beboes af Fattigfolk, men at vi godt forstaae at gjøre Forskjel.

Dernæst vilde det være en anden og næsten ligesaa slem Misforstaaelse, dersom man antog, at vor Klage gif ud fra en overspændt og umoden Forestilling om, hvad der med Rette kan kræves af Boliger for Ubemidlede. Vi bygge ingen Luftcasteller om zirlige Smaahuse, omgivne af skyggesfulde Smaahaver og indeholdende smaa Duffeværelser med forgyldte Lister og hvide Gardiner, vi have seet altfor meget af den haarde Virkelighed til at være udsatte for den Fare at forfalde til upraktiske eller unnlige Drømmerier. Lad os nævne nogle Exempler, som bedst kunne vise, hvor langt vi ere herfra. Der er Eiendomme paa Christianshavn, hvor Trappegangen er saa smal, at de Levende nok kunne komme ud af Huset, men de Døde kun med den

største Vanskelighed, det er umuligt at transportere endog en middelmaadig stor Ligkiste ned. Nu, det er ganske vist noget uhyggeligt at møde en Død paa Trapperne, baaret paa to Mænds Skuldre, men det kunde aldrig nogensinde falde os ind at hyltre den mindste Klage derover, de Døde have ingen Skade deraf, og de Levende i Grunden heller ikke. Der er Huse, hvor man helst maa lade være at tænke paa Ildløs, fordi det ikke kan indsees, hvorledes Beboerne skulde slippe godt fra det, om en saadan udbrød om Matten; ogsaa dette lægge vi ganske roligt i Vorherres og vort gode Brandvæsens Haand, hidtil er det gaaet godt, det kan ogsaa gaae godt fremdeles. Der er Huse, hvor Trappegangen lige fra underste til øverste Etage mangler ethvert Rækværk; man kan jo ikke undgaae at tænke paa, at dette er meget fælt i Mørke, og at de mange smaa Børn i Huset vilde være bedre forvarede, naar der var lidt Rækværk, men saa trøster man sig med, at Beboerne nu engang veed det, og at Fattigfolks Børn fra ganske tidlig af faae en mærkværdig Evne til at passe paa sig selv og tage sig i Agt. Der er Huse, hvor det synes umuligt, at Beboerne i Sidehuset kunne flytte deres Bohave ind, fordi Gangen, der fører ind fra Gaden til Gaarden, er saa snever, at en Mand af almindelig Tykkelse bliver sidde fast mellem Trappen og Væggen, naar han ikke er saa forsigtig at gaae sidelænds; det lykkes alligevel, thi Forhusets Trappe er indrettet til at heise tilveirs, og er denne Udvei end noget eiendommelig, saa er den dog ganske vist praktisk og volder liden Ulempe, Beboerne af Sidehuset pleie ikke at have mange Møbler, saa Passagen spærres aldrig længe ad Gangen for Leierne i Forhuset. Endnu en heel Deel andre Ting af samme Art

kunde vi nævne*), hvorover Folk, som ikke kjende de Fattiges Vilkaar og det lille Maal af Bequemmeligheder, hvormed Fattigdommen fra Barndommen af er vant til at lade sig nøie, sagtens ville forse sig; vi kunde ganske vist ogsaa ønske, at det var anderledes, men det kunde aldrig falde os ind at gjøre saadanne Ulemper til Gjenstand for en offentlig Paatale. Som sagt, Fædrenes Synder straffes paa Børnene ogsaa hvad Boliger angaaer; det er slem, at vore Fædre byggede saa indknebet og uhensigtsmæssigt, vi komme til at lide derunder. Men det vilde være en stor Ubillighed at gaae i Rette med de nuværende Eiere for det, som de ere ganske uskyldige i, og ravgalt vilde det være, om man forlangte, at en Mand skulde rive hele sit Huus ned, fordi Trappegangen havde denne eller hin uforbederlige Feil, naar man blot nogenlunde kan komme op og ned ad den. Saadanne Ulemper, som klæbe ved gamle Bygninger, maa den Fattige finde sig i; han kan ikke forlange for den ringe Leie, han giver, at faae en Leilighed, udstyret med alle Nutidens Bequemmeligheder, saalidt som den, der kun har Raad til at kjøre i Jernbanens 3die Classes Bogue kan beklage sig over Træbænkene og Tobaksrøgen. Den, som ved høirostede Klager over saadanne Ting vilde forsøge paa at trumfe en Forbedring igjennem, vilde spille sine Kræfter paa Noget, der baade var en ringe Ting for de Fattige, som ere vante til Ulemperne, og en stor Ubillighed imod de nuværende Eiere; den ønskelige

*) Hvad skal man sige om Leiligheder uden Kaffelovne i vort Klima? Vi kjende idetmindste 2 saadanne paa Christianshavn, der begge beboedes sidste Vinter, den ene (et usfelt Dviftvarelse, Leien 2 & 8 β ugentlig) af to Fruentimmer, den anden (en Bagstue, Leien 4 & ugentlig) af en Kone og hendes Barn, en Tid lang endog af to Koner og to Børn.

Forbedring i saa Henseende maa ganske overlades til Tiden og den nye Byggelov.

Til videre Oplysning om og Begrundelse af, med hvor stor Forsigtighed og med hvilket Maadehold vi ønske hele denne Sag behandlet, vil det ikke være af Veien her at anføre og omtale et Brev fra en af Understøttelsesforeningens Undersøgere, hvis varme Interesse og dygtige Bistand vi allerede skyldte meget. Det blev indsendt til Bestyrelsen under 13de December f. A. og lyder med ganske ubetydelige Udelabelser saaledes:

„De har søstet en Undersøgelse af et Sted paa Christianshavn, som huser saadanne Beboere, der ere Gjenstand for Understøttelsesforeningens Opmærksomhed og Assistance. Jeg skal herved tillade mig at indføre Dem i Huset N. N., som ikke hører til den simpleste Klasse af Leievaaninger, og som eies af en Mand, der ikke boer paa Stedet, og jeg antager, at de her skal faae Indtrykket af, dels at det betaler sig brillant at være Huusvært for fattige Folk, dels at Bederlaget, der bydes Leierne, i høieste Grad fortjener ogsaa at blive Gjenstand for Understøttelsesforeningens Opmærksomhed.

Udenfra betragtet seer Stedet ret takkeligt ud; Facaden udmaaler c. 18 Alen, Dybden c. 12 Alen, men saasnart man kommer indenfor Gadedøren, maa man uvilkaarlig komme til at tænke paa Londons Mysterier. Man seer en Hønsetrappe for sig af c. 1 Alens Brede, Trinene ere opslidte, med paaslikkede Lapper af Brædder, hvoraf nogle ere løse. Gangen ud til Gaarden er skummel af Udseende, og Baghuset i Gaarden saa lidet indbydende, at man betænker sig to Gange paa at træde indenfor. Hønsetrappen er den eneste i Stedet og snoer sig op til Dvisten, som her kaldes 4de Sal, i den foran beskrevne Brede. Det er aabenbart,

at denne ene Trappe i Ildbrandstilfælde er aldeles ude af Stand til at skaffe Beboerne i de øverste Etager tilstrækkelig Retraite, de maa indebrænde, naar ikke et Vidunder frelser dem! Træder man indensfor i de forffjellige Leiligheder lige fra 1ste til 4de Etage, saa opdager Diet mangfoldige Tegn paa, at disse ikke ere beregnede paa at give Leierne anstændigt Bederlag for deres Penge, men paa at skaffe Eierne det størst mulige Nettoudbytte. Ja, Bestræbelsen derfor gaaer saa vidt, at selv den flygtigste Brandofficeer, som skulde eftersee Stedet, maatte skrive Kors paa Kaffelovne med vaklende Fodstykker, uden befæstet Nøgledning, med meget mere, der selvsølgelig forhøier Stedets Brandfarlighed og de stakkels Beboeres Risiko for at indebrænde ved given Leilighed.

Dg hvem beboer da dette Sted? Ikke Bærmen af Befolkningen, dertil er Leieafgiften for høi, men i det Hele taget ffikkelige og nette Folk, som hver evige Dag maae kjæmpe med alle mulige Ubehageligheder og Ubequemmeligheder for at holde nogenlunde reent og ordentligt indensfor Dørene paa Grund af et yderst forsømt Tilsyn fra Eierens Side, Røg, Træk, Lugt, og hvad de Plager hedde mere, som en karrig Eier forstaaer at skabe og vedligeholde indensfor 4 Bægge. Dg spørger man saa: Hvorfor blive I da boende? saa er Svaret altid: „Hvor faae vi noget bedre til høist den samme Pris? Det findes ikke.“

Da jeg ikke har kunnet faae Mandtalslisten fat, saa kan jeg kun efter Skjøn angive Beboernes Antal i dette Sted til over 50. Ligeledes veed jeg heller ikke, hvormange Skatter og Afgifter, der hvile paa Stedet, men derimod er jeg istand til omtrentlig at kunne angive Leieafgifterne saaledes:

Stuen (2 Leiligheder)	280 Rdl. aarlig		
1ste Etage (2 Leiligheder, Stue, Kammer og Kjøkken i hver)	180	—	—
2den — do. do.	160	—	—
3die — do. do.	146	—	—
4de — (3 Leiligheder)	176	—	—
2 Leiligheder til Gaarden à 68 og 48 Rdl.	116	—	—
Gjør tilsammen 1058 Rdl.			

Lad nu ogsaa Stedet have kostet høit 6000 Rdl., og Skatter etc. udgjøre 150 Rdl. aarlig. Reparationer er vist omtrent 0, saa vil De selv kunne gjøre Regningen, hvor godt det betaler sig at være Huusvært paa Christianshavn for fattige Folk af ovennævnte hæderlige Kaliber. — Det skal være mig yderst behageligt, om denne min korte Skildring maatte blive Gjenstand for Selskabets nærmere Betragtning og Offentliggjørelse i passende Form, som meddelt af en af Understøttelsesforeningens Undersøgere.

Deres ærbødige etc.

Enhver, som læser dette Brev, vil uden Tvivl være enig med os om, at her er rørt ved Noget, som i høi Grad fortjener Estertanke og Opmærksomhed. Vi tænke ikke paa, hvad der er yttret om Stedets Brandfarlighed; naar Lovgivningen ikke tvinger Bærten til at anbringe endnu en Trappe, saa nytter det neppe at tale derom. Vi notere kun i Forbigaaende den mærkelige Omstændighed, som gjentager sig hyppigt i andre Huse, at Øvstetagen indbringer betydelig høiere Leie end Etagerne nedenunder, en Bekræftelse paa den sørgelige Sandhed, at det er dyrt at være fattig og dyrest paa Øvsten. Men desto mere fremhæve vi, hvad ogsaa er Hovedsagen i Brevet, det rent ud usvarlige Misforhold imellem den anselige Leie og Bederslaget, der bydes derfor, baade hvad Rum og Rummet

Bedligholdelse angaaer. Det omhandlede Huus er desto værre ikke noget enestaaende Exempel, tvertimod der findes paa Christianshavn adskillige Huse af samme Art, og det navnlig saadanne, hvis Eiere hvo udenfor Christianshavn og betragte deres Besiddelser herude som flette Moderlande betragte deres Kolonier, det vil sige, interessere sig for Indtægterne af deres Steder i høi Grad, men aldeles ikke for deres Leieres Velfærd. Det følger af sig selv, at der gives mange hæderlige Undtagelser, men det er dog saare hyppigt, at man som Brevskriveren i saadanne Huse kan blive oprørt over den forsvarsløse Tilstand, hvori de Ubemidlede og Fattige ere bragte nutildags, hvad Boliger angaaer. Stræbsomme, slittige, ordentlige Folk, som punktlig betale deres Leie og ere saa stilsfærdige, renlige og nette, at enhver Eier kan være tjent med at have dem, ere, navnlig naar de have mange Børn, aldeles voldgivne den Bært, som næsten aldrig selv besøger sin Eiendom, men lader en Vicevært fungere, som naturligviis, hvor godhjertet han end selv er, kun er en daarlig Talsmand endog for de mest berettigede Klager. Nyger Kaffelovnen, saa det ikke er til at udholde, skrues Leien saaledes op, saa det i Grunden heller ikke er til at udholde, det maa udholdes alligevel, thi det lille Ord: Flyt, som sidder saa løst paa Eierens Læber, sætter, som Forholdene nu ere, den ubemidlede Befolkning paa Christianshavn i en saa fortviolet Tilstand, saa den hellere betaler Røgen endnu lidt dyrere.

Dog, hvor fristende det end kunde være at oplyse dette nøiere, hvor let det end vilde være for os at ophobe en Masse Exempler og Facta, der skulde overbevise Enhver, endog den uwilligste, om, hvilket ringe Bederlag adskillige Huuseiere paa Christianshavn give deres fattige Leiere, som efter deres ofte strænge Dagværk nok kunde fortjene at have

et hyggeligt Hjem, saa er det dog ikke vor Hensigt nu at gjøre denne Sag til Gjenstand for offentlig Paatale eller nu at gaae videre i den af Brevskriveren antydede Retning, naar et Par enkelte Tilfælde undtages, hvor Forholdene ere saaledes, at det reent ud vilde være skammeligt at tie stille. Som sagt, det er ikke, fordi Kjendsgjerninger mangle; det er heller ikke, fordi vi frygte den Strid, som muligviis kunde reise sig deraf mellem os og adskillige Eiendomsbesiddere. Hvem der vil forsøge paa at udrette noget Alvorligt for de Fattige, maa være belavet paa en Kamp med Egennyttens og Ubarmhertigheden hos adskillige iblandt dem, der leve af de Fattige eller endog berige sig ved de Fattige, og ligesaa lidt frygte den, som han frygte Kampen med Sløvheden og Smudset hos de Fattige selv. Men Grunden er simpelt hen, at vi som praktiske Folk mistvovle om, at der, som Forholdene i Diebliffet ere, lader sig udrette meget ved at indaanke saadanne Kjendsgjerninger for Offentlighedens Domstol.

Det er tilviis et sørgeligt Resultat, som vi med vort Kjendskab til de christianshavnske Forhold her ere komne til, og der hører en ikke saa ringe Resignation til rent ud at tilstaae det. Det er en Kjendsgjerning, at Leien mange Steder er i en uhyggelig Grad opstruet; det er en Kjendsgjerning, at mangfoldige Leiligheder ere saa slet vedligeholdte, at der ikke hører megen Forubseenhed til at skjønne, at Beboerne nødvendigviis maae blive baade aandeligt og legemligt nedtrykte derved; vi vide, at det forholder sig saaledes, see hver Dag de sørgelige Følger deraf, og dog, skjønt vor Opgave er at arbejde paa Forbedring af de christianshavnske Fattiges Vilkaar, opgive vi, i det Mindste for Diebliffet, at bruge det mægtige Vaaben imod disse

Misligheder, som en offentlig Dmtale af dem ganske vist vilde være, fordi der efter vor Overbevisning ikke vil kunne udrettes noget betydeligt derved. Men er dette Resultat sørgeligt, saa ere Grundene, hvorpaa det hviler, endnu sørgeligere, og dem skulle vi nu gjøre Rede for.

Sagen er, kort og bestemt udtrykt, denne, at Hovedstadens Fattige i de sidste Aar have lidt under den store Ulykke, at der ikke var Boliger nok for dem, og at de altsaa vare udsatte ikke for at faae en slet Bolig, hvad der er slemt nok, men for slet ingen Bolig at faae, hvad der er meget værre. I gamle Dage var det saaledes, at der efter hver Flyttedag fandtes et Antal af huusvilde Familier, som foreløbig bleve henlagte paa Bartou Loft; men dels vare disse hyppigst saadanne, som ved egen Ladhed eller Sløvhed havde forskyldt at blive huusvilde, dels var Antallet meget ringe, dels bleve de hurtigt ved nogen Hjælp af Kommunen anbragte i ledige Leiligheder. I ingen Henseende kan Forholdet sammenlignes med de sørgelige Tilstande, som de Fattige i de senere Aar have levet under her i Byen, hvad Boliger angaaer. Ikke saa ganske faae Familier have i 1865 og 66 maattet melde sig som huusvilde, skjønt de stode med tilstrækkelige Penge i Haanden til at fæste ny Leilighed for, enten var der ingen, eller ogsaa havde de saa mange Børn, at de bleve afviste, hvor de kom. Antallet af de huusvilde Familier voksede i samme Tid i en høist foruroligende Grad, den nyopførte Fattiggaard ved Ladegaarden, som ikke er saa ganske uanselig, blev i en Haandevending for lille, skjønt man sandelig omgiffes meget økonomisk med Pladsen, Fattigvæsenet saa sig nødt til at leie det store Søqvæsthuus paa Christianshavn som det andet Asyl for Huusvilde, og her har der

stundom været over 150 Familier anbragte*). Det at være huusvild, som tidligere kun havde været et kort Overgangsstadium for nogle Faæ, blev den stadige Tilstand for Hundreder af Menneſker til ubodelig Skade for dem selv og til mangfoldig Udgift og Bryderi for Kommunen. Det var intet Under, at mange Værter under ſaadanne Omſtændigheder gave efter for den store Friſtelse til at ſtrøe Leien op og forſømme Leilighederne; til ethvert Rum, endog det, der laa over Hanebjelkerne, var der Leiere, og det i ſaa overflødig Mængde, at man kunde vrage dem, der havde for mange Børn, eller dem, der vovede at tale om Reparationer. Det var heller intet Under, om Sundhedspolitiet maafkee mere end en Gang friſtedes til at lade de Ting upaatalte, ſom det under en ſundere Tilſtand ganſke viſt vilde have taget alvorlig fat paa; Sagen ſtillede ſig jo ſaaledes, at det at forbyde en uſund eller forſømt Leiligheds Beboeſe var det ſamme ſom at forøge de Huusvildes Antal endnu mere.

Den offentlige Mening i Kjøbenhavn har været meget lidet vidende og meget lidet berørt af diſſe ſørgelige Tilſtande. Man har nok ſaadan i Almindelighed hørt, at der var ſtor Mangel paa Leiligheder for Fattigfolk her i Byen, men hvor galt det var, og hvilke forfærdelige Følger det har havt og endnu har for de Fattige, det vidſte og vide kun meget Faæ. Det ligger ſimpelthen deri, at de Fattige,

*) Det ſtorſte Antal har efter paalidelig Opgivelse været 165 Familier med omtrent halvsyvendehundrede Perſoner. I Wintermaanederne 1866 og 67 ſtillede Forholdet ſig ſaaledes:

	1866.	1867.
Januar . .	90 Familier.	127 Familier.
Februar . .	91 —	116 —
Marts . . .	92 —	120 —

som succedede under denne Mangel paa Boliger, have ikke de Midler til at lade deres Klager høre, som de mere Behavende, de Fattige kunne ikke skrive i Aviserne, som oftest ere de henviste til at tie og taale. Men det turde være paa høie Tid, at der til deres Forsvar reise sig Stemmer, som med Dienvidnets Paalidelighed kunne oplyse, hvorledes det har staaet til og endnu staaer til med Boliger for de Fattige, og efter Evne bidrage til, at de Bestræbelser, der have begyndt at yttre sig for at skaffe ordentlige Boliger til en rimelig Pris for Ubemidlede, faae en saadan Fremgang, at der i det Mindste bliver Boliger nok, og at man ikke mere her i Hovedstaden skal have Hundreder af Huusvilde. Indtil dette er skeet, faaer det at vente med at paatale de flette Boliger; er dette skeet, saa vil meget af den Forsømmelighed, som nu gaaer i Svang i saa Henseende, rette sig af sig selv. Og heri ligger da ogsaa Grunden til, at vi, hellere end at udbrede os vidtløftigere om de flette og forsømte Fattigboliger paa Christianshavn, nu alene søske at henlede Offentlighedens Opmærksomhed paa, hvilke Ulykker Mangelen af Boliger for Fattige hidtil har affødt, og hvilken paatrængende Nødvendighed det er, at denne Mangel snart bliver afhjulpen.

Det vil uden Tvivl erindres af Adskillige, at der for snart et Aars Tid siden i Dagbladet „Fædrelandet“ blev yttret Beklagelse over den Tilstand, hvori de huusvilde Familier befandt sig, der vare indlagte paa Fattiggaarden. Hr. Fabrikant Meldahl blev saa overrasket over den Elendighed, som han her blev Vidne til, at han ikke blot fandt det Pligt at omtale det offentligt, men ogsaa anvendte Tid og Kræfter paa at lindre Nøden derude. Med Fattiggaarden have vi, som indskrænke vor Virksomhed udelukkende til Christianshavn, intet høvt at gjøre, men desto

mere med dens værdige Sidestykke, Søvæsthuset, der ligger indenfor vort Omraade. Hvad Hr. Meldahl oplyste om Fattiggaarden gjaldt maaskee i endnu høiere Grad herude, Mage til Nød og Elendighed skulde man vanskelig kunne finde, og da Sagen blev offentlig omtalt for Fattiggaardens Bedkommende, kunde vi altsaa godt have stemmet i med og bekræftet alt det Anførte ogsaa for de Christianshavnske Huusvildes Bedkommende. Vi gjorde det imidlertid ikke, fordi det strax stod klart for os, at nogen grundig Forbedring af denne Nød var ikke mulig, medmindre Antallet af Boliger for de Fattige blev betydelig forøget; der var Bestræbelser i Gang derfor, Udbyttet af dem maatte først afventes, desuden vare vi endnu ikke saaledes færdige med vore Undersøgelser paa Christianshavn, at vi troede os istand til at give en fuldkommen paalidelig og nogenlunde udtømmende Fremstilling af Forholdene. Vi haabe nu at være komne saa vidt, ligesom ogsaa Tidspunktet nu forekommer os velskikket til at tage Sagen frem paany for Søvæsthusets Bedkommende, og skulle derfor i det Følgende forsøge paa at udkaste et lille Billede af, hvorledes det i de sidste Aar har seet ud blandt de Huusvilde her, og hvilke Følger dette sørgelige Opholdssted har havt for de Fattige.

Den ærede Læser bedes altsaa om at følge med til den store gule Gaard paa Hjørnet af Overgaden oven Vandet og Baadsmandsstræde, der i gamle Dage var Søvæsthus, siden Bolig for Tugthuussfanger, til hvilke der ikke var Plads i Børnehuset, medens Ombygningen stod paa, og nu er Afsl. for Huusvilde. Det er sørgeligt men sandt, at den næstsidste Klasse af Beboere havde det ulige bedre herinde end den sidste. Gjennem Porten nærmest Baadsmandsstræde gaae vi ind, passere Quarttermesterens Bolig

og staae nu ved en smudsig Dpgang, den kan ikke være anderledes, eftersom den hver Dag betrædes af Tusinder. Dog Forord bryder ingen Trætte, er man meget bange for Ropper, da skal man ikke gaae videre, thi det er høist sandsynligt, at man vil bringe en Slump med sig, naar man gaaer ud igjen. Og bliver man meget stærkt berørt ved at see pjaltet Elendighed og aandeligt og legemligt forkomne Mennesker, saa skal man heller ikke gaae videre, thi her er nok af begge Dele. Paa Trappen findes i Almindelighed en stor Flok af Børn, hvoriblandt adskillige vilde være meget smukke, dersom de vare bedre vadsfede og bedre klædte, men hvoriblandt adskillige desværre ogsaa see saa blege og asmagrede og usunde ud, at man i Sandhed kunde ønske dem et andet og bedre Opholdssted; samtlige gjøre de store Dine ved at see velklædte Folk, thi velklædte Folk sees næsten aldrig paa Søqvæsthuset, og fulde af Nysgjerrighed følge de efter os op ad Trappen. I hver Etage føre 3 Døre ind til de Sale, hvori de Huusvilde ere anbragte, det vil være nok at besøge en enkelt af dem, de ligne hverandre kun altfor meget. Forinden vil det ikke være af Veien at lægge Mærke til, hvis ellers saadan Dpfordring behøves, hvilken eiendommelig Luft og Lugt, der møder Landedrættet, navnlig naar det er en varm Sommerdag eller en kold Vinterdag; de, som komme hyppigt i Fattigboliger, kjende den som Fattigdommens stadige usynlige og forbæavelige Ledfager; den mangler naturligviis ikke her, hvor der findes en saa usædvanlig stor Dphobning af Elendighed. Vi træde ind i en af Salene, hvilket Udtryk ingenlunde er brugt ironisk, thi det er virkelige Sale af betydelig Længde, Brede og Høide; midt igjennem den løber svært Bjelkeværk, som støtter Loftet, paa de to Sider er der høie Binduer, men de ere forsynede med svære Jern-

stænger og sidde saa høit oppe, at der ikke er Tale om at see ud af dem, og Lyset bliver meget sparsomt navnlig ved de Vægge, hvor der ingen Binduer er. Den midterste og største Deel af Salen er tomt Rum, Gulvet er stundom ikke saa meget reenligt, hvad der ikke er saa unaturligt, thi, som en Beboerske bemærkede: „Jeg finder mig ikke meget opfordret til at sfure her“. Ved den ene Væg staaer en i Forhold til Salen høist uanselig Kaffelovn, der synes hensunket i melankolske Tanker om, hvorledes den skal komme ud af at opvarme et saa stort Rum. Længs de 3 Vægge løber i Mandshøide et Slags Skjermbrædt, bestaaende af Sækkelærred, der hist og her afbrydes af en noget lavere meget smal Skjerm, der tjener som Dør; naar man tæller efter, finder man i en Sal, der vel at mærke ingenlunde er overfyldt, 11 saadanne Døre, indenfor hvilke der boe 11 huusvilde Familier. Inden vi kigge ind til dem, ville vi lytte et Øieblik til den forvirrede Larm, som lyder ud derfra, hist er det Barneskrig, her høirostet Tale, som stærkt ligner Skjænderi, hist den ensformige Lyd af en Bugge (det maa være svært at faae Børn til at sove her), her Klirren af Knive og Tallerkener, som lydeligt melder, at Familien indenfor er isærd med at spise. Man har alting saa deiligt fælleds her, enhver Familie paa Salen veed nøiagtigt, hvad den anden foretager sig, uden at gjøre sig mindste Uleilighed derfor, thi kunne de Sækkelærredsvægge, som ligeledes i Mandshøide adffille Leilighederne, end forhindre Øret i at see det, saa kunne de ikke forhindre Øret i at høre det, og den temmelig uundværlige Behagelighed at have noget for sig selv er altsaa nægtet de Familier, der boe her. Ikke blot har man rig Leilighed til at lære sine nære og fjerne Samboer at kende, men man bliver ligesrem nødt til det, selv om man aldrig saa gjerne vilde undgaae Bekjendtskabet, og det

har man ofte Veilighed til at ønske herinde. Lad os saa ligge ind over de lave Døre, som ikke kjende til Laas eller Slaa. Rummet er ikke stort, men det behøves ikke heller, thi Bohavet er sædvanlig meget ringe, og hvad der er, er en forunderlig Samling af Invalider; et Sted vil man maaskee slet Intet finde undtagen en gaanske ubetydelig Bunke Pjalter i en Krog, og Besøgeren vil formodentlig strax tænke, at her boer Ingen; det er en stor Feiltagelse, her boer et ugift Fruentimmer med 2 Børn. Andre Steder seer det i Sammenligning meget velhavende ud, de Fleste have dog nok en Seng eller i det Mindste en Bunke Sengklæder, men Tilfredsstillelsen ved at see dette formindskes betydeligt, naar man tæller Familiens Medlemmer efter og kommer til at tænke paa den svære Gaade, hvorledes saa lidt kan strække til til saa mange. Og nu Menneffene, der boe derinde; ja om dem er det bedst at fatte sig i Korthed; der er Mange, hvis Ansigter fortælle en sørgelig Historie, mange Brag af Menneffer, men der er ogsaa mange skikkelige Folk, hvis nedtrykte kummerfulde Bæsen kan stjære En i Hjertet, og mange, altfor mange livlige Børn.

Man forsøge nu efter denne Beskrivelse at tænke sig, hvorledes det daglige Liv er paa Sogvæsthuset. Befolkningen er i allerhøieste Grad blandet, kun i denne ene Henseende ere Beboerne Ligemænd, at Fattigdommens haarde Nag hviler tungt paa dem alle, og at Fattigdommens Fristelser ligge nær for dem alle. Det er umuligt for Noget iblandt dem at passe sig selv og holde sig for sig selv, hele Stedets Indretning maa nødvendigviis frembringe en Slags Kommunisme med faae gavnlige og mangfoldige skadelige Følger. Der er nu for Exempel Kaffelovnen, som om Vinteren skal varme samtlige 11 Familier paa Stuen, saa godt dens indskrænkede Evne formaaer det.

Naturligviis vil og kan ingen enkelt Familie paatage sig alene at fyre i den, og at fryse bliver ikke behageligere, fordi der er 10 andre Familier, der fryse med. Altsaa maa der aabnes en Forhandling med samtlige Samboer, og hver maa give sit Bidrag, men at bestemme dettes Størrelse bliver en saare vanskelig Sag, thi kun de, som boe nærmest ved Kaffelovnen, have egentlig Nytte af den, de fjernest boende mærke den meget lidt i det store Rum; allerede heri er der Anledning nok til utallige Stridigheder, ikke at tale om, hvad Uenighed der kan opstaae ved Uredelighed og Ufetterrettelighed fra forffjellige Sider. Fremdeles skal der af og til koges lidt Mad, men i det fælleds Kjøkken, som er anbragt i Kjælderen, er der naturligviis langtfra et tilstrækkeligt Antal af Ildsteder, atter her maa der parlateres i en Uendelighed for at komme til. Er der paa Stuen et uenigt Egtepar, da nødes samtlige Beboere til at høre paa dettes Stridigheder fra Begyndelsen til Enden og dermed tillige paa meget, som helst maatte være u hørt. Er der en Drukkenbolt paa Stuen, som kommer beruset hjem hen ad Matten, kan det ikke undgaaes, at baade Børn og Boyne vækkes ved hans Støien, og at Alle paa samme Gal blive ufrivillige Vidner til hans Raahed. Der bliver sent No paa Søqvæsthuset om Aftenen, thi en Enkelt har det i sin Magt at holde alle Samboerne vaagne; der var engang en ffikkelig stræbsom Mand derinde, som ikke vidste andet Middel til at sikke sig sin Nattero end ved at gaae sig saa overtræt, naar han om Aftenen kom fra sit Arbeide, at han strax faldt i Søvn, naar han lagde Hovedet til Puden.

Bedre end Betragtninger, holdte i Almindelighed, ville maaskee et Par enkelte Scener, grebne ud af det virkelige Liv herinde, vise, hvad det er at boe paa Søqvæsthuset.

Lad os begynde med den hyggeligste. Der er en Dag Confirmationsfest paa en af Stuerne. De gamle Folk, hvis Barn er bleven confirmeret, ere vel ansete, desuden er en Fest en Sjældenhed paa Sogvæsthuset, der skal altsaa være rigtig Stads. I Kraft af den herskende Kommunisme ere naturligviis Alle paa Stuen Deeltagere foruden Udførelse af Familien, der lykkeligviis ikke boe herinde. Gulvet er skuret, og de bedste Klæder, forsaavidt man har andre end dem, man daglig gaaer i, tagne paa. Det forstyrrer ikke i mindste Maade, at der henne i en af Leilighederne ligger et lille dødt Barn, dets Forældre ere flyttede ind samme Dag, udkastede af deres Bært, under Flytningen døde Barnet, som i nogen Tid havde været sygt. Der hersker den allerbedste Stemning, og en af Gæsterne har saa det lykkelige Indfald at foreslaae en Sang. Det træffer sig saaledes, at der er gode Stemmer tilstede, og nogle Timer i Klub gjenlyder Salen, som ellers er saa urolig og saa hyppigt fuld af Eder og Strid, af bløde Melodier og livlige Sange, der kl. 12 ende med en Psalm. Hvilken forunderlig Magt er der dog nedlagt i Tonerne, siden de formaaede at bringe Harmoni ind paa et saa sorgeligt Sted, gid Sungen maa blive ivrigt dyrket i vore Almueskoler, og gid man kunde stifte Sangforeninger blandt de Fattige! Dog helt ublandet var Harmonien ikke. En Mandsperson, som var indlagt paa Stuen, var af en eller anden Grund bleven fortrydelig og vilde paa ingen Maade tage Deel i Festen; i sin Værgrelse begyndte han at drikke sig fuld i Cenrum, forlangte dernæst, at hans Kone skulde forlade Selskabet, og da hun nægtede det, morede han sig med at slaae den Smule Kopper og Tallerkener, som var fælleds Eiendom, itu. Selskabet havde den næsten ubegribelige Sindssro ikke at lade sig forstyrre af ham. Den næste

Morgen blev den hele Stue Vidne til, at han fik alvorlige Brygl af Konen, hvad han jo ogsaa ærligt havde fortjent. — Nu et Par andre Scener, hvor det Hyggelige ganske mangler. En Dag hitter en beruset Mand paa at klæde sig nøgen af og spadserer midt i Salen, medens Koner og Børn forfærdede og skrigende flygte til alle Sider. En anden Dag levere et Par vrede Dvinder hinanden en alvorlig Nævekamp; i Slagets Hede blive nogle Bægge, som man vil erindre kun bestaae af Sæffelærreds Skjærmbrædter, væltede overende, og et lille Barn, der staaer indenfor ligger skrigende og forslaaet derunder. Dog, Læseren har vist allerede forlængst nok; skulde det Spørgsmaal falde ham ind: Gjøres der da Intet for at forhindre slige Scener, saa blot tilsidst det Svar: Jo ganske vist, de værste Urofstiftere blive flyttede til Ladegaarden eller andetsteds hen, men hvad hjælper det, naar Scenerne først ere passerede, og hvor saa mange flette Elementer ere ophobede, kunne de ikke forhindres.

Hvilken Indflydelse har nu dette sørgelige Opholdssted, som vi ovenfor kortelig have skildret, paa de Fattige, der ere saa ulykkelige at blive indlagte her? Det er ganske vist ikke for strængt at sige: Det har gjort de Slette iblandt dem endnu slettere, og det har fordærvet mangfoldige af dem, der ikke vare fordærvede, før de bleve Beboere af Søvæsthuset; det har gjort de Døgne endnu døgnere, de Ureenlige endnu ureenligere, det har udslukt ethvert Haab om og enhver Stræben efter Opreisning hos Mange, der havde kunnet opreises, men nu have lært at leve et Slags Zigeunerliv, der ikke spilder en eneste Tanke paa den Dag imorgen, naar man blot, ligegyldigt paa hvilken Maade, bliver mæt idag. Vi kjende Gud ske Lov nogle Familier, som have gennemgaaet Pinen uden at blive moralsk øde-

lagte derved, men det er sandelig saare mærkeligt. Allersørst er det meget hyppigt et stort Tab i materiel Henseende for en Familie at blive indlagt paa Sogvæsthuset, thi derved lukkes Afgangen for den til adskillige Erhverv; det er naturligt, at en Mester ikke vil betro den Svend Arbejde, som boer paa et saadant Sted, især naar Arbejdet skal gøres hjemme; en Kone, som tjener ganske godt ved at sye Sække, medens hun har sin egen Leilighed, bliver ikke let betroet flere, naar hun først er derinde. Den vanskelige Afgang til Kjøkken volder mangfoldig Tidspilde, Kulden om Vinteren avler Sygdom, Eiendoms sikkerheden er saa usikker, at en Kone kun kan hænge sin Vadsst til Tørring den Dag, hun har et Barn hjemme fra Skolen til at staae Bagt ved den. Men værst af alt er dog dette, at Mennesker, hvis største Feil er den at være fattige paa Grund af slet Dekonomi og mere eller mindre tilregnelige Uheld, bringes sammen med Bærmen af den kjøbenhavnske Elendighed, med den mest utilflørede Last og Raahed, og nødes til daglig at leve sammen med Mennesker, hvis flette Exempel ikke kan andet end smitte. Lad det endda gaae for de Børnes Bedkommende, men hvad skal man sige om de Hundreder af Børn, der længere eller kortere maae leve i disse Omgivelser, der hver Dag høre Skjældsord og uhyggelige Tale, hver Dag see de uhyggeligste Ægtefæder, den raæste Drukkenskab, hver Dag udsættes for at være Vidne til Ting, som Barneøret og Barneøiet burde være forskaaet for. Troer man, at den onde Sæd, som her bliver udstroet, ikke vil fæste Rod i noget Barnehjerte, saa tager man ganske vist fejl, Adskilligt af hvad der er seet og hørt af Barnet paa Sogvæsthuset, vil ikke undlade at komme igjen paa bedrøvelig Maade i Tidernes Løb og blive en Forbandelse for Samfundet.

Men dersom Nogen nu i Følelse af den virkelige Ulykke, som Søvæsthuset har været og er for de Fattige og for det hele Samfund, skulde føle Opfordring til at vælte hele Skylden og hele Ansvarret over paa Kjøbenhavns Fattigbestyrelse og paa de Autoriteter, under hvem Fattigvæsenet forterer, da ville vi tillade os at nedlægge en meget bestemt og alvorlig Indsigelse derimod. Der er efter vor Overbevisning kun den mindste Deel af Skylden og Ansvarret. Man overveie Sagen, som den virkelig har udviklet sig. Der fandtes her i Byen ikke et tilstrækkeligt Antal af Boliger for fattige Familier. Antallet af Huusvilde voksede i en foruroligende Grad, der skulde og der maatte skaffes Huus til dem. Hvad skulde Fattigvæsenet gjøre? Trampe Huse frem af Jorden, kunde det ikke, opføre kostbare Boliger paa egen Regning kunde det vel heller ikke, hvad havde Skatteyderne vel sagt dertil? Der var altsaa intet andet at gjøre end at bringe de Huusvilde under Tag, saa godt det lod sig gjøre, haabende paa, at det blev en forbigaaende Ulykke, som snart vilde falde bort ved private Byggeforetagender. Indrette det altfor godt for de Huusvilde gik ikke an, thi saa laa den Fristelse nær for dem at blive ved med at være huusvilde saa længe som muligt, og det vilde give Dovenskaben og Sløvheden en farlig Næring. Ved at give enhver Familie, som kunde finde en Leilighed, en Maanedes Huusleie af Kommunens Kasse, søgte man at befordre Udvandringen og at hjælpe Folk saa hurtigt som muligt ind i egne Leiligheder, men Ulykken var, at saadanne fandtes stadig ikke i tilstrækkeligt Antal. Det vilde være ubilligt ikke at erkjende, hvor store Vanskeligheder der her var at kjæmpe imod, og at skyde al Skylden over paa Fattigbestyrelsen, som sandelig har havt saa store Bryderier af de Huusvilde, at den maatte være den første til at ønske

Ulykken hævet. Nei, den største Skyld og det største Ansvar ligger paa et ganske andet Sted, og den ere vi flere om at bære. Meget, det Meste af den, tilfalder med Rette de Fattige, der ved Dovenskab, uordentligt Levnet og Sløvhed have bragt sig selv ned i den hjælpeløseste Elendighed, men de ere sandelig ogsaa blevet straffede, saa man i det mindste i nogle Tilfælde kunde fristes til at sige, at Straffen var grusom i Sammenligning med Forsyndelsen. Men meget af Skylden og Ansvaret paahviler ogsaa os, mine Herrer og Damer, paahviler det hele Samfund, som aldrig er ganske uskyldigt i, at der gaaer Kræft i et af dets Lemmer, og det er vist ikke af Veien at lægge den offentlige Samvittighed dette paa Sinde. Havde der været mere Almeensands iblandt os, saa havde Hundreder af Mennesker ikke manglet Bolig, som i vort Klima jo næsten er ligesaa nødvendig som Brød. Havde der været mere Foretagelses-aand iblandt os, saa havde saa unaturlige Tilstande som dem paa Søqvæsthuset ikke faaet Lov til at vare fra 1865 og indtil nu. Havde vor Velgjørenhed, om hvilken der er sagt saa mange smukke Ord, været bedre organiseret, havde den tænkt mere paa at forebygge Elendigheden, saa havde der været raadet Bod paa meget af Ulykken. En sstrigende Haardhed og Ubarmhjertighed af Samfundet har Søqvæsthuset været i over Aar og Dag, er det hver Time, det fremdeles bestaaer, Opgaven maa være at bringe denne Haardhed og Ubarmhjertighed til at ophøre snarest muligt og at træffe saadanne Foranstaltninger, at en Gjentagelse deraf bliver en Umulighed.

Men er der da ikke allerede gjort Meget i saa Henseende, og er det ikke netop til dette Maal, at der allerede

længe er stræbt af mangfoldige baade Foreninger og Enkeltmænd? Vide vi, som nu fortælle saa uhyggelige Ting om Søvæsthuset, da ikke, hvormeget der er bygget for Fattigfolk i det sidste Aarstid, og at Tilstanden forbedres Dag for Dag? Jo, vi vide det meget godt, vide det maafee bedre end de Fleste, fordi vi med spændt Opmærksomhed have fulgt ethvert Skridt, som sigtede til at afhjælpe Ulykken. Vi vide, at Søvæsthuset, som engang husede over 150 Familier med ontrent 650 Personer, nu (September 67) kun rummer mellem 70 og 80 Familier, at der er bygget af Vægeforeningen paa Østerfælled, af et Actieselskab i Nyboder, af Arbejderforeningen paa Jagtveien, af det classenske Fideicommiss og en Privatmand i Nærheden af Frederiksberg, af Burmeister og Wains Arbejdere paa Amager, at der til October Flyttedag iaar maafee vil være Overflod paa Leiligheder, dog kun for mere Bemidlede, at det slet ikke vil være gavnligt at falde fra en Yderlighed i en anden og ved forceret Byggeri strue Huusleien voldsomt ned, hvorved man iblandt andet løber Fare for at drage en Mængde Mennesker til Hovedstaden, som helst maatte blive borte, at det overhovedet i hele denne Sag gjælder om at vise ikke blot Kraft og Virksomhed, men ogsaa Forsigtighed og Sindighed. Men hvorfor, vil man saa sige, da tale i de høie Toner om en Ting, som ganske vist har været en Ulykke, men som nu synes at være i Begreb med at komme i god Orden, hvorfor gjøre Spektakel og raabe Brand, naar Ilden allerede næsten er slukket? Vi have hertil at svare, først at man virkelig maa tilgive os, om vore Ord falde lidt varme, naar Talen kommer paa Søvæsthuset; har man seet Tilstanden derinde ikke paa Afstand og i Tankerne, men som vi have seet den, i Nærheden og i Virkeligheden, saa kan det vist ikke undgaaes,

at man bliver lidt ilter, om man ellers har Hjerte i Livet. Og dernæst maa man tillade os, som de, der kjende de Christianshavnske Forhold ret godt, for Christianshavns Bedkommende at reise en velbegrundet Tvivl om, hvorvidt Ilden kan siges at være slukket. Vi troe meget mere, at, om end Forholdene, hvad Boliger for Fattige angaaer, allerede ere betydeligt forbedrede i Byens øvrige Qvarterer og ville blive det endmere Dag for Dag, saa seer det endnu reent galt ud paa Christianshavn. Vi frygte for, at man skal slaae sig til No med, hvad der allerede er udrettet og nøies med den Kraftanstrengelse, der allerede er gjort, hvilket muligviis kan gaae an for Kjøbenhavns Bedkommende, thi der kjende vi ikke Forholdene, men hvad der efter vor bestemte Overbevisning umuligt kan gaae an for Christianshavns Bedkommende. Netop fordi vi vide, at Interessen for at skaffe de Fattige Boliger nu er vaft i forskjellige Kredse, ansee vi Tidspunktet for heldigt til at fremkomme med Christianshavns Naab om Hjælp; fik Interessen Lov til at slumre ind igjen, var den maaskee ikke saa let at vække. Og det troe vi at kunne bevise med gode og gyldige Grunde, at Alt, hvad der hidtil er udrettet, kun i meget ringe Grad er kommet Christianshavn til Gode, medens dog Nødvendigheden af, at der gjøres Noget for og paa Christianshavn, er baade indlysende og paatrængende. Vi skulle nu forsøge paa at føre Beviset.

Først tillade vi os at gjenkalde i Erindringen, hvad forhen allerede er anført, at Christianshavn er i høi Grad overbefolket, og at der er stor Fare for, at Boldenes Sløifning ikke vil komme den til Nytte, i det Mindste ikke i en nogenlunde nær Fremtid. Vi ville dernæst gjøre opmærksom paa, at med Undtagelse af Burmeister og Wains Arbejderes Byggeforetagende paa Amager kan slet ingen af de øvrige

nyopførte Arbejderboliger blive Christianshavn til nogen Nytte, Østerfælled, Jagtveien, Nyboder og Frederiksberg ligge samtlige for langt borte. Man kunde indvende, at det dog var muligt, at en Udvandring kunde finde Sted fra Christianshavn til disse fjerne Steder, og det var sandelig meget ønskeligt, men desto værre kunne vi med Bestemthed indestaae for, at saadant ikke vil skee i nogen Udstrækning, som det er værd at tale om. Deels vil man, naar man kjender lidt til Befolkningen herude, snart blive slaaet af den mærkværdige Forkjerlighed, som mange nære for Christianshavn, det er ganske almindeligt, at fattige Folk have boet 20—30 Aar i Træk paa denne Side af Havnen, ja der ere Familier, som i flere Generationer have levet herude og derfor betragte sig ikke som Kjøbenhavnere, men som Christianshavner, deels, og dette er meget vigtigere, kan den Arbejderbefolkning, som har sin daglige Dønt paa Christianshavn, umulig flytte saa langt bort, saa tage de hellere tiltakke med den usleste Bolig herude. Naar man betænker, at der paa Christianshavn er en talrig Mængde Maskinværksteder og Fabrikker, der, hver for sig, beskæftige en meget betydelig Mængde Arbeidere (for et enkelt Bedkommende løber det op til mange Hundreder), naar man fremdeles husker paa, at de store Skibsværfters og Handelspladser Arbeidere, der ogsaa løbe op til mange Hundreder, næsten ere tvungne til at boe herude, vil det være indlysende, at der ikke kan være Tale om nogen snyderlig Udvandring, saalænge Arbejderboligerne ligge saa fjernt.

Man holde nu dette fast og lægge dernæst nøie Mærke til følgende 3 Kjendsgjerninger, som hver for sig ere af den mest afgjørende Betydning:

1. De nuværende Boliger paa Christianshavn for Ube-
midlede ere langt fra tilstrækkelige til den herværende

Arbejderbefolkning. Ganske vist ere mange Huusvilde fra Byen blevne indlagte paa Søvæsthuset, men en betydelig Deel af dets Befolkning stammer dog fra Christianshavn, og det er lige til den sidste Tid stadig bleven rekruteret derfra.

2. Der er i det sidste Par Aar ikke opført en eneste ny Bygning, bestemt til Bolig for Mennesker, paa selve Christianshavn, naar undtages 2 Huse i Overgaden oven Vandet, som ikke ere indrettede for Fattigfolk.
3. Der er paa Christianshavn adskillige private Eiendomme, som ere sande Sideslykker til Søvæsthuset, ja i visse Henseender overgaae det, hvad fordærlig Indslydelse paa Beboerne angaaer. Vil man udrydde dette Onde, da gives der intet andet Middel end at skaffe nye og bedre Huse tilveie.

De to første Paaastande trænge ikke til noget vidtløftigt Bevis, hvad dem angaaer, vil man vel troe os paa vort Ord. Derimod skulde vi at oplyse den sidste nærmere, thi den synes jo rigtignok, efter hvad der er anført om Søvæsthuset, at være en dristig og overdreven Tale; hvorledes noget kan ligne eller i visse Henseender endog være værre end dette, staaer ikke let til at indsee. Maaaskee det vil erindres, at vi før sagde, at vi ikke ansaae det for nyttigt nu at udbrede os videre om de flette Boliger paa Christianshavn, „naar et Par enkelte Tilfælde undtages, hvor det rent ud vilde være skammeligt at tie stille.“ Det er disse Par Tilfælde, som vi nu komme til. De have været og ere til almindelig Forargelse paa Christianshavn hos Alle, der have havt Anledning til at lære dem at kjende, de have efter vor Overbevisning gjort Hundreder af Fattige saa megen Skade, at man, hvis det var muligt at samle det i en Sum, vilde komme til at grue over al den

moraliske og materielle Elendighed, som to, siger og skriver to, vanrøgtede Eiendomme formaae at frembringe blandt en Fattigbefolkning. Der har længe nok været tiet stille, nu skal der tales saa høit derom, at Offentligheden kan og maa høre det. Hvor disse Eiendomme ligge paa Christianshavn, er en ligegyldig Ting, thi det kommer os ikke an paa at vække en Uvillie imod Eieren af dem begge, som, hvor berettiget den end var, dog ikke vilde hjælpe de fattige Beboere en eneste Smule; derfor nævne vi dem ikke, sjønt vi naturligtviis ere rede til at staae til Ansvar for, hvad vi meddele om dem. Men en høist vigtig Ting er det, at Offentligheden faaer at vide, at slige Eiendomme existere, for at den kraftigt og alvorligt kan tage fat paa Ophævelsen af den Ulykke, som har gjort dem mulige, den store Mangel paa ordentlige Boliger for Fattigfolk.

Vi bede altsaa Læseren om atter i Tankerne at følge os til et Par Steder, hvor en sørgelig Mængde Fattigdom ligger sammenhobet. Vi skulle gjøre Besøgene saa korte som muligt, thi det er ikke af Lyst, at vi fortælle om Elendighed og Smuds, og vi-forstaae meget vel, at de Læsere, som vi helst ønske os, ogsaa snart kunne blive kjede af det. — Lad os begynde med den af de paagjældende Eiendomme, som i alle Henseender er den bedste og hyggeligste. Stedet har en meget betydelig Facade til Gaden og et ikke ubetydeligt Gaardsrum. I gamle Dage var det nok indrettet til Fabrik, og Localerne i Kjelder, Stue og første Sal (saamange Etager har Hovedbygningen) ere derfor store og rummelige, der findes et Par Beværtninger og et Bærksted i Gaarden. Men allerede Stedets Ydre varsler daarligt. Skorstenene see skrøbelige ud, Bindingsværksgavlen ligesaa, Malning og Afpuddning udvendig synes Stedet ikke at have kjendt til i mange Aar, og det danner derfor

en høist *affstikkende Modsatning til Gaardene paa den anden Side af Gaden. Den Forsømmelighed fra Eierens Side, som saaledes strax slaaer en Bessuer, medens han endnu staaer udenfor, træder endnu stærkere frem i Husets Indre. Lad os gaae op ad Hovedtrappen; hvornaar mon den blev hvidtet sidste Gang? Lugten ville vi ikke tale om, saalidt som om Smudset, vi have seet mange afflidte Trapper, men sjelden Mage til disse. Binduet, som giver Trappegangen Lys, har næsten ingen Ruder, det har været saaledes hele den sidste Vinter. Paa første Sal 2 Heiligheder med fælles Kjøkken, Alting forrevet og forfaldent, i Kjøkkenet et usfelt Ildsted, der ryger slemst ikke ved nogle, men ved mange Vinde. Paa Øvisten 3 Heiligheder med fælles Kjøkken, nei ikke Kjøkken, men et daarligt Ildsted, i nogle faae Alens Afstand Taget, som mangler enhver indvendig Beklædning. Gaa saa ind i et af disse Øvistværelser, men kom der ikke om Aftenen, naar Beboerne ere gaaede i Seng og have lukket for sig, saa godt de kunne (Fattigfolk gaae nemlig om Vinteren meget tidlig tilfængs for at spare Lys og Varme); det hændtes engang en af vore Undersøgere, og han var nær ikke kommet derfra med Livet, men slap dog med en voldsom Hoste, der lignede en Dvælning og en Tid betog ham Mælet. Der er Hvide og Cubiffod nok efter Lovens Forskrifter, men hvilken næsten latterlig lille Abning for Lys og Luft, ikke saa grumme meget over 1 Dvadratalen (nøiagtigt 1 Alen 5 Tommer i Hvide og Brede). Binduerne have den Egenfæb, at de hverken kunne rigtig lukkes eller rigtig staae aabne, Døren har store Sprækker, som ere tilklinede med Avispapir, Væggene ere egentlig gule, men paa mange Steder meget sorte, Kaffelovnen saa ussel og uhenigtsmæssig, saa det er skammeligt, Gulvet har store Huller, hvis Udstrækning løber op

til flere Tommer, Panelet er saa forfaldent, at Ratten kan gaae igjennem en 2-3 Steber, her er af og til Rotter, af og til Bæggetøi, af og til regner det dygtigt ind gjennem Tag og Panel. Sidste Vinter faldt et stort Stykke af Loftet, der vist egentlig bestaaer af Leer, ned, hvor en Seng staaer, heldigviis var der i det Dieblif Ingen i den; der var Sprækker imellem Løftsbrædderne og Huller i Taget ovenover, hvilket, saalænge vi have iagttaget Huset, har været i en jammerlig Forfatning; man kunde i Sengen see Stjerner, naar det var klart Frostveir; naar det gav Væde, maatte den flyttes; det varede henved en Maaned, inden Hullet atter blev klintet til. Denne Leilighed kostede for et Aarstid siden 16 R om Maaneden, men saa blev der lagt paa, og nu koster den 18 R maanedlig.

Vi have lovet at fatte os i Korthed, lad os altsaa blot tilføie, at i Januar 1867, da vi naaede at faae Stedet undersøgt, var der 28 Leievaaninger i Huset; 10 af disse bestode af Dvistikamre, deriblandt nogle ret snurrige, som i Huset kaldes „Dvisterne i Kjelderen“, men som vi ikke have Tid til at beskrive. Samtlige Leiligheder husede næsten uden Undtagelse hele Familier. Beboernes Antal var dengang mellem 120 og 130, hvoraf 40-50 boede paa Dvisten. Forholdene have ikke forandret sig til det Bedre siden Januar. Kort før Handelskrisen blev der budt en Sum af nogle og tredivetusinde Rigsdaler for Stedet, men det kunde ikke sælges for den Priis, det bliver forstaaeligt, naar man regner ud, at den aarlige Leie udgjør snarere over end under 2000 Rdl .

Dog denne Eiendom er et sandt Bederqvægelsessted i Sammenligning med det andet Sted, vi skulle besøge. Ogsaa dette indeholder en meget betydelig Facade, men forholdsviis liden Dybde. Forhuset bestaaer af Kjelder,

lidet lavere end Gaden, Stue og Dviftetage, hvortil nogle Steder kommer endnu en Dviftetage oppe under Hanebjælferne, der stærkt minder om Venedigs berhyggede Blykamre, hvor man stivner om Vinteren og smelter om Sommeren, men som dog stadig beboes af hele Familier. Leilighedernes Antal i samme Forhuus er: 3 Kjelder 11, i Stuen 18, paa øverste og nederste Dvift 25, samt 1 over Porten. 3 Gaarden ligge adskilte eller rettere forbundne ved en Række Retirader et Baghuus med 6 Leiligheder og en Bygning med 4 Bagstuer. Leilighedernes samlede Antal bliver altsaa 65.

Efter denne Beskrivelse kan det ikke forundre Noget, at Eiendommen i Marts d. A. rummede henimod halvfjerdehundrede Beboere. Men maaskee det dog vil forundre, at ikke mindre end mellem 80 og 90 af disse vare Logerende hos de forskjellige Leiere. Et af de Principer, som Eieren følger, er nemlig dette, at hans Leiere, til Gjengjæld for den i Forhold til Leiligheden ubegribelige Leie, som de betale, skulle have den allermest ubundne Frihed i Leilighedernes Benyttelse og Anvendelse. Betales blot Leien, saa tillades Alt og navnlig Fremleie i en forbausende Udstrækning. Ikke en, men to af Kjelderleilighederne, der bestaae af et meget lavt større Værelse paa vel 8 Alen i Kvadrat og et lille Kammer, husede sidste Foraar hver 12—13 Individuer; i den ene var der 2 Familier paa henholdsvis 6 og 7 Individuer, i den anden udgjorde Leierens Familie 5 Personer, hvortil kom 7 Logerende. Indtil den allernyeste Tid, da Sundhedscommissionen lagde sig derimellem, men det havde varet i flere Aar, boede i en tredje Kjelder, hvor der næsten ikke var Spor af Gulv tilbage, den saakaldte „glade Mand“, som for en billig Penge gav vagabonderende Personer Huusly om Natten. Der gaar

det Sagn i Huset, at Sengene bestode af Hølvspaaner, hvorover der var bredt et ubestemmeligt Stof, som gaaer under Navnet „Svinelæder“, det gjaldt om at rive saamange Hølvspaaner til sig som muligt, og det blev Marsag til mange Batailler. Hvor megen Usædelighed er der bleven drevet i et saadant Huus?

Hvorledes der seer ud i de forffjellige Leiligheder, ville vi helst lade være at beskrive. Den opoffrende Under søger, som har været Foreningens trofaste Støtte i dette Huus, har stadig maattet skifte Klæder, naar han vendte tilbage fra et Besøg derinde. Der er ikke en eneste Leilighed, som er holdt vedlige i den Forstand, hvori vi efter almindelige Begreber opfatte Ordet; træffer man paa et Bærelse, der seer bedre ud end de andre, kan man være vis paa, at det er Beboerne selv, som have bekostet det. Regnen gaaer stundom gjennem Taget, Dvisten, Stueetagen og ned i Kjælderen, Trappetrinenes afflidte Fjæle ere bedækkede med tykke Klager af Snavs, Rækværk og Bagklædning mangle paa Trapperne til Dvisterne, man træffer Gulve i Bærelserne, hvor der er ligesaa mange Huller som jævne Flader, og hvor ethvert Forsøg paa at skure, vilde være en Latterlighed, man træffer Ildsteder, fælles for flere Familier, der ere i den Grad nedfaldne, at kun et Hjørne staaer endnu, hvor der er meget knap Plads til en Gryde, man træffer Rjøkkengulve, hvor den oprindelige Muurstensbeklædning er afflidt og kun en skrøbelig Fjæl tilbage, saa Beboerne en smuk Dag falde igjennem. Der har været Lider, da der fandtes saa stort et Hul i Loftet over en Leilighed, at Smaapakker beqvemt kunde udvexles ad denne Bei, det er stadigt saaledes, at naar Beboerne ovenpaa træde haardt til, da regner det underneben med Støv og Smuds og Dyr, hvorfor ogsaa hyppigt Madvarer sees

dækkede med et Skjoldtag af Papir. — Vi have ingen Lyft til at fortsætte; hvem, der ønsker at kjende Leilighedernes Bestaaffenhed nærmere, skulle vi gjerne hjælpe til at see med egne Dine, men en historisk Dplysning om Eiendommen bør vi dog endnu tilføie. Stedet blev efter al Sandsynlighed i sin Tid kjøbt for mellem 7 og 8000 Rdl., thi kort før var det bleven tilbudt en nærliggende Fabrik for 7500 Rdl., men forgjæves. For ikke saa grumme længe siden blev der forlangt 40000 Rdl. for det, da en Kjøber meldte sig. Om Prisen endnu er den samme, vide vi ikke, men det kunne vi regne os til, at Leieindtægten af disse usle, forfaldne og vanrøgtede Boliger aarlig udgjør omtrent 3000 Rdl. *)

Og nu spørge vi: Hvilke Følger have saadanne Eiendomme som de her beskrevne for de Fattige og for det hele

*) Det ligger nær at spørge, om de Fattige, der behoe saadanne Eiendomme, som de her beskrevne, roligt finde sig i den Behandling, som vederfares dem. Man skulde jo vente, at de, som daglig lide under den, vilde være meget høirostede i deres Klager og forbittrede, men det mærker man lidet til, naar man taler med dem. Enkelte ere endog komne saavidt i den forfærdelige Sløvhed, som Fattigdommer kun altfor ofte fremkalder, at de synes Alt er, som det skal være, ganske som de stavnsbundne Bønder i gamle Dage helst vilde beholde Høveriet. De fleste klage naturligtviis, men der er sædvanlig langt mere Resignation end Forbittrelse i deres Klager; „det kan nu engang ikke blive anderledes“, er Omqvædet, og „man gjør derfor bedst i at flaae det af Tanke“. Stundom bliver denne Sorgløshed rørende og komisk paa engang, som naar en Beboer siger: „Saalænge til alle de Tydsfere, som blev sendt herover, da vi mistede Slesvig, blive sendte tilbage, kan Barten sagtens faae alle sine Leiligheder bortleiede, men det bliver nok godt engang, for det er spaaet, at i 1870 skal vi faa Slesvig tilbage, og Alt blive godt i Danmark“.

Samfund? Er den offentlige Moralitet tjent med, at de eksistere? Ganske vist ikke, thi Sædelighed og Belansthændighed trives ikke, hvor Mænd og Kvinder hyppigt indlogeres i de samme snevre Rum. Hvad siger man om følgende Befolkning i et eneste lille Dvistikammer: en midaldrende Kone, hendes Datter og dennes Mand, et ugift ungt Fruentimmer, en halvvozen Pige og et Pleiebarn. Er Fattigvæsenet og de skatteyndende Borgere tjente dermed? Ganske vist ikke. Det vil i saa Henseende være nok at anføre, at Halvdelen af den sidstbestrøvede Eiendom udgjør et eget Fattigdistrikt, hvis Forstander har meget at gjøre, thi ikke mindre end 86 Personer af Beboerne ere faste Almisselemmer og ikke mindre end 50 andre Personer i samme Halvdeel af Huset fik sidste Vinter interimistisk Hjælp fra Fattigvæsenet. I hvis Sommer gaaer tilsidst den Hjælp, som det Offentlige yder disse 136 Memmester? Er Byens Sundhed tjent dermed? Ganske vist ikke. Vi skulle indskrænke os til at meddele følgende Kjendsgjerninger. Sidste Vinter leiede en Arbeidsmand sig ind i den ene af de bestrøvede Eiendomme med sine to Drengbørn. Understøttelsesforeningen fandt sig foranlediget til med Faderens Samtykke at tage Børnene fra ham og anbringe dem andetsteds; det varede henimod et halvt Aar, inden Menlighed og ordentlig Pleie formaaede at faa Bugt med den Udslet, som de medbragte. Faderen blev nogen Tid efter indlagt paa Hospitalet som Fnatpatient. Ved hans Udskrivning blev det ham paalagt af vedkommende Læge ikke mere at tage Bolig paa samme Sted. Han drev huusvild omkring et Par Dage og meldte sig saa paa Ladegaarden. Dersom vi engang blive hjemsogte af en ny Choleraepidemi, hvilket Brændpunkt vil en saadan Eiendom da blive? Nu vel, vi ere advarede og kunne ikke undskyldes os; i Sommeren 1866

forekom der et Par Tilfælde af Cholera paa Christianshavn med dødelig Udgang, Stedet, hvor de viste sig, ligger kun et ganske kort Stykke fra den sidstomtalte Eiendom.

Hvorledes gaaer det til, at Sundhedsautoriteterne ikke kunne beseire saadanne Eiendomme, dette er et Spørgsmaal, som vi meget ønskede besvaret. Mangler det dem paa den fornødne Myndighed? Saa forekommer det os, at den bør gives dem og det snarest muligt. Eller have de den, men betænke sig paa at bruge den for ikke at forøge de Huusvildes Antal endnu meget mere? Altid vende vi tilbage til det samme Grundonde, Mangelen paa Boliger for den fattige Befolkning, allevegne synes Forholdene os at minde stærkt og indtrængende om, at saadanne først maa skaffes tilveie, hvad det saa end skal koste.

Efter al den Nød og Elendighed, som vi have omtalt, kan Læseren vel trænge til at høre glædeligere Ting og see lysere Billeder. Heldigviis er der da Bygninger paa Christianshavn, som kunne yde os Stof til begge Dele. Vi ville allerførst henvise til den lave Række Bygninger, som sædvanlig kaldes Holms Huse, thi de afgive i alle Henseender fortrinlige Boliger for ubemidlede Folk. Her er Orden og Keenlighed, Lys og Luft, Blomster og Solskin, her er en omhyggelig og paapasselig Bestyrelse, her er humane og billige Ciere. For 25 Rdl. om Halvaaret have her en Leilighed, der er saa forskjellig fra de langt dyrere Leiligheder i de ovenomtalte Eiendomme som Lys fra Mørke. Medens der i den ene af disse indsnævret og urenligt lever c. 350 Mennesker, boer der i Holms Huse paa et Rum, der er mange, mange Gange større kun c. 290 Personer over 10 Aar eller omtrent 350 Individer i det Hele. Det er en sand Belgjerning for Christianshavn at have disse Boliger, og det Handelshuus, som eier dem,

gjør den ubemidlede Befolkning i Kjøbenhavn en ubetalelig Tjeneste. Men hvilken Rist er der saa ikke om disse Boliger! Og heldigviis ere de ikke ganske enestaaende. I Overgaden oven Vandet, men ved den modsatte Ende ligge de Arbejderboliger, som et Actieselskab for adskillige Aar siden opførte, og som ere fortræffelige. Dersom Nogen skulde være tilbøielig til at betvivle den i alle Henseender heldbringende Indflydelse, som en god, sund og ordentlig Bolig har paa den Ubemidlede, saa lad ham efter et Besøg i Søqvæsthuset eller dets private Sidestykker gaae hen til disse Boliger, der er en Forstjæl paa Beboernes hele Tilstand som paa Nat og Dag. Den grundfalske Anskuelse, som man stundom hører udtalt af Folk, som ere blevne stuffede et Par Gange af slette Fattige, at hvad der bliver gjort for de Fattige, det nytter altsammen dog ikke, thi de ville ikke lade sig hjælpe, det gjendrives her paa det mest Afgjørende og Slaaende. Og hvorledes skulde det vel ogsaa kunne være saaledes, som disse mistroftige Menneſter mene? Om ikke andet, saa er der dog med næsten ingen Undtagelser altid saa megen Egennytte i et Menneſte, at han foretrækker et godt Opholdssted, naar han kan faae det, for et svinſk og urenligt Hul, og at han gjerne gjør en alvorlig Anstrengelse for at opnaae og bevare dette Gode. Trods de temmelig strænge Betingelser for Leiens Erlæggelse er der dog altid Rist ogsaa om disse Boliger, „her flytter næsten Ingen, uden naar de døe“, sige Beboerne, vi kjende en Kone, som har boet i en af Stueleilighederne i fjorten Aar og stadig ønsket at bytte den med en høiere liggende, hun har endnu ikke kunnet faae sit Ønske opfyldt. Skulde Nogen mod denne lyse Skildring af Forholdene i disse Arbejderboliger indvende, at Actiehaverne kun faae daarlige Procenter af deres Penge, da ligger Grunden hertil deels i den Om-

stændighed, at Boligerne ubleies til en meget billig Leie, deels deri, at man ved Bygningernes Opførelse tillige anlagde et Dampkøkken, som har vist sig at være en mindre heldig Indretning i pecuniær Henseende. Hvad Boligerne selv angaae, da have de kun en eneste Feil, den, at der er for faae af dem, men den Feil kan forhaabentlig afhjælpes.*)

Vi skulde fremdeles nærmere at omtale et Foretagende fra den allernyeste Tid, sigtende til at afhjælpe Nøden for Boliger, baade fordi det har en ganske særegen Karakter, og fordi det er den eneste nyere Foranstaltning af denne Art, som virkelig er kommet Christianshavn til Nytte. Vi mene de Arbejderboliger, som ere opførte paa Amagerbro af Burmeister og Wains Arbejderes Byggeförening. Som bekjendt er den nye Tanke i dette Foretagende denne, at Arbejderne selv skulde bygge og selv blive Eiere af de opførte Huse. Det opnaaes derved, at en Mængde forener sig om ved smaae ugentlige Indskud at samle en tilstrækkelig Kapital til at begynde med, naar Stederne dernæst ere opførte ved Hjælp af denne og laante Penge, trække Interessenterne Lod, og de Lykkelige vinde hver sit Hus, de Ulykkelige faae med Tiden deres indskudte Smaabidrag tilbage i Form af en lille Kapital. Udenlands har det vist sig, at slikt kunde lykkes, og ganske vist skulder Samfundet de Mænd, som have sat denne Sag i Gang hos os, stor Taknemmelighed. Thi er der noget Middel, som man tør kalde useilbart, naar det gjælder om at forbedre de Fattiges

*) Som fortræffelige Boliger for Ubemidlede paa Christianshavn kunde vi endvidere anføre de treskovske Stiftelser og Søetatens Enkeboliger, men som Friboliger komme de her mindre i Betragtning.

Tilstand, saa er det ganske vist dette. Det lærer Arbejderne at slutte sig sammen, det er allerede en stor Fordeel. Det vækker Sparommelighed og god Oekonomi hos en stor Mængde af Deeltagerne, det beviser haandgribeligt, hvad de Fattige idelig trænge til at see bevist, at af Skilling kan blive Daler og af Daler Kapital, ja endog Huus, det bortjager en Mængde Fristelser, det anspænder alle gode Kræfter, og det skrider sikkert fremad imod Maalet. Vi kunde fristes til at sige: Dette Middel har slet ingen Feil undtagen en eneste, det er altfor langsomtvirkende under vore nuværende ulykkelige Forhold, men netop derfor kunne vi heller ikke for Diebliffet trods al Anerkjendelse af dets Fortrinlighed ansee det for tilstrækkeligt. Hvad det har udrettet i et Tidrum af over et Aar, er, næst at have øvet en uvurdeerlig moralsk Indflydelse paa samtlige Deeltagere, dette, at der er opført 2 smaa Bygninger med omtrent en Snees Leiligheder. Ganske vist, de Familier, som bebø dem, ere paa den allerbedste Maade bragte et stort Skridt fremad, men hvad er en Snees Leiligheder, hvor der trænges til flere hundrede? Hvad nytter det at hjælpe hundrede Menneſker til fortrinlige Boliger, naar imidlertid Tusinder ere nær ved at gaae tilgrunde i slette og vilde være sjæleglade ved at faae blot middelmaadige? Ja, naturligviis nytter det noget, og vi ønske af ganske Hjerte det saa godt begyndte Foretagende al mulig Fremgang og Held, erkjende som sagt villigt, at bedre Middel til at hæve Arbeidernes Selvsølelse gives der ikke. Men ved Siden heraf kunne vi ikke lade være at udtale som vor bestemte Overbevisning, at hvad der først maa gjøres og gjøres med al Kraft paa Christianshavn, det er at skaffe de Boliger tilveie, som mangle, at affkaffe dem, som ere ganske og aldeles slette, og afløse dem med andre, som dog i det

Mindste ere taalelige. Vi vide, at Fattigkaserne have deres store Ulemper, og at Huse, beboede af faae Familier, ere langt at foretrække, men kunne saadanne ikke skaffes tilveie i en Fart, og vi see ingen Mulighed dertil, saa hellere anstændige Kaserne, som kunne bygges hurtigt, end Kaserne som Søvæsthuset og de ovenfor beskrevne Eiendomme. Vi vide, at Intet er mere fortræffeligt, end at Arbejderne selv bygge, men naar dette nødvendigviis maa gaae langsomt, saa foretrække vi langt, at den nuværende Nød afhjælpes ved, at Andre end Arbejdere bygge, naar det blot kan sfee hurtigt. Man kan ikke springe fra det complet Slette lige over i det Fortrinlige, der ligger en Station imellem, som først maa passeres, og den hedder det Taalelige. Kunde den naaes paa Christianshavn, hvad Boliger angaaer, mon det saa ikke vilde være muligt at danne ikke en men mange Foreninger af Arbejdere, som den nævnte, eller i det Mindste at udvide den efter en storartet Maalestok?

Altsaa bygges, bygges for Arbeidsklassen maa der paa Christianshavn, det er Summen af alt det Anførte, Resultatet af den hele lange Udvikling, ellers bliver hvad der er ondt, værre, ellers synker med hver Dag flere og flere Familier ned i en aandelig og legemlig Forkommenhedstilstand, hvoraf al offentlig Fattighjælp og al privat Velgjørenhed herefter forgjæves vil søge at hjælpe dem op. Vi have stræbt at bevise det med klare Kjendsgjerninger og vægtige Grunde, vi skulle til enhver Tid være villige til at give yderligere Oplysninger, dersom en offentlig Discussion om disse Forhold, som vi meget ønske, skulde gjøre det nødvendigt. Nu faae vi at see, om vi have havt Uret i at troe, at en Appel til Offentligheden vilde bære Frugt.

Enhvert Foretagende, som sigter til Opførelse af ordentlige Boliger for Arbeidsklassen paa Christianshavn, ere vi

villige til at støtte med Raad og Daad efter Evne.*) Derfom vore Medborgere skulde ville betroee Understøttelsesforeningen paa Christianshavn Pengebidrag til dette Dødsmed, da er det vort hjertelige Ønske at kunne danne et særregent Byggefond, som vi skulle stræbe at anvende saa hurtigt og hensigtsmæssigt som det staaer i vor Magt. Med tomme Hænder kunne vi ikke tænke paa at bygge, der behøves en Kapital, skjænknet netop hertil, for at kunne staae til, naar en Leilighed viser sig, hvad enten den nu bestaaer i at erhverve en ubebygget Grund, eller i at kjøbe en gammel og faldefærdig Eiendom nogenlunde billigt. Havde vi Evne til at erhverve noget saadant, da vilde det altid kunne lade sig gjøre enten ved Actier eller Laan at skaffe de fornødne Midler til Bygning. Vi have den Fordeel, at vi efter halvandet Aars Arbeide paa Christianshavn ere vel orienterede herude, og at vi med stor Lethed kunne besætte endog et betydeligt Antal Leiligheder med Familier, der ere os nøie bekendte som hæderlige og skikkelige, og som baade vilde være fortræffelige Leiere og fortjente at faae bedre Boliger. Vi henstille til menneskekjærlige Hjerter, som have Lyst og Evne til at fremme en for vor Arbeidsklasse og vort hele Samfund overmaade vigtig Sag, om de ville benytte vor Tjeneste, men først og sidst lægge vi Alle den Sandhed paa Hjerte: Trods Alt, hvad der er gjort, for

*) Det vilde føre for vidt her at afhandle de vigtige Spørgsmaal: Kan det betale sig at opføre Arbejderboliger paa Christianshavn? Kan der skaffes Grunde paa nogenlunde rimelige Betingelser? Vi kunne kun i Almindelighed sige, at begge Dele forekomme os mulige efter de foreløbige Undersøgelser, som vi have anstillet. Saavidt vides, er der sikket Actionærerne i Nyboders Arbejderboliger 5 pCt. af deres Penge, hvorfor skulde noget lignende ikke kunne finde Sted paa Christianshavn?

at skaffe funde og ordentlige Boliger for Arbeidsklassen, staaer endnu meget tilbage at gjøre paa Christianshavn. Samfundet har her en stor Gjæld at afbetale, og maa ikke holde op med at arbeide, før den hele er dækket.

Vi have hidtil udelukkende beskæftiget os med de Boliger, som beboes af Arbeidsklassen paa Christianshavn, fordi der, hvad disse angaaer, er stor Nød paafærde for Dieblirket, og fordi denne Sag er af saa stor Vigtighed og Indflydelse, at den vel fortjener at stilles i Spidsen, naar Talen er om de Fattiges Kaar. Vi ønske nu, dersom Læseren har Taalmodighed til at følge os videre, at bringe adskillige andre Ting paa Tale, som angaae de Fattige paa Christianshavn og synes os at fortjene Offentlighedens Opmærksomhed. Det bliver sagtens kun Brudstykker, vi have at byde og ikke nogen udtømmende Behandling af de Fattiges Vilkaar, men ved at fremlægge vore Erfaringer og Jagttagelser herude i den Tid, vor Virksomhed har været, ved dertil at knytte Fortællingen om, hvorledes vi have forsøgt ad forskjellige Veie at bekjæmpe Fattigdommen, haabe vi at kunne give et lille Bidrag til at udbrede gavnlig og nødvendig Oplysning om de Fattiges Tilstand og til at klare Begreberne om, hvorledes den private Velgjørenhed bedst og fornuftigst bør indrettes.

Vi give os ikke ud for at have løst dette store og vanskelige Spørgsmaal, men vi arbeide paa at løse det. Thi det staaer klart for os, som det forhaabentlig staaer klart for Mange, at som Velgjørenheden hidtil er bleven øvet her i Byen, saaledes bør den paa ingen Maade blive ved at øves. Der har aldeles ikke været nogen Forbindelse mellem den private Velgjørenhed og det offentlige Fattig-

væsen, den ene Part har saa at sige ikke vidst af den anden at sige. — Der har saa godt som ingen personlig Forbindelse været mellem Yderne af Gaven og Modtagerne deraf, undtagen netop denne, at Pengene eller hvad Understøttelsen ellers bestod i, gif fra den Enes Haand over i den Andens; det, som er langt bedre end Penge, den personlige Paavirkning, den kjærlige Interesse, det opmuntrende Ord og — den alvorlige Daddel manglede næsten ganske. Der har, trods alle de Summer, som den private Belgjørenhed har udøst, ikke vist sig det allermindste Fremskridt, hvad Fattigdommen angaaer, tvertimod Aar for Aar ere Udgifterne til det offentlige Fattigvæsen stegne og have nu naaet en virkelig foruroligende Høide. — Enhver Bedrager har ved at betale for et klynkende Avertissement kunnet faae flere eller færre ligesaa ubetænksomme som medlidende Mennesker til at løbe med Rimstangen og føde Dovenskab og Frækheden, saa den nyeste Tid har bragt den ene Skandale for Dagen efter den anden, som klarligen viste, hvorledes en lettroende Belgjørenhed kan blive taget ved Næsen. — Det er blevet værre og værre her i Byen med baade velklædte og pjaltede Tiggere, blandt hvilke adskillige ere velstuderede i de røde eller blaae Bøger om hvad Folk svare i Indkomstskat og have sat sig for at faae deres Brød ved dette Studium. Alle disse Ting ere ubestridelige Kjendsgjerninger og paaminde stærkt om, at, dersom Belgjørenheden ikke skal komme til at gjøre mindst ligesaa megen og maaskee endnu mere Skade end Gavn hos os, da maa Sagen tages paa en anden, kraftigere og mere indtrængende Maade. Det er dette, som vi have forsøgt at begynde paa, ikke ved at lave nye Systemer indenfor fire Bægge, men ved at gaae praktisk tilværks. Vor Virksomhed har kun været i kort Tid, den har som enhver Begyndelse været

famlende og vakkende, er det vel endnu paa mange Punkter; naar vi alligevel skynde os med at fremlægge de Resultater, som hidtil ere vundne, for Offentligheden, da skeer det som sagt i det Haab, at de kunne give et Stød til den saa saare vigtige Sags videre Drøftelse, og dermed ogsaa til Indretning af en fornuftig Forsørgelse af vore Fattige, til Hjemmelse af den stedse tiltagende Armod, og til — hvad der naturligviis ikke ligger os mindst paa Hjerte — Udvidelse og Bestyrkelse af vort eget Værk.

Vi vide ikke, om Nogen efter at have læst den Udvikling, som ovenfor er givet om de Fattiges Boliger paa Christianshavn, vil besynde os for Sentimentalitet og Over-spændthed, hvad vor Betragtning af Fattigdommens Aarsag angaaer. Vi kunne ikke ret vel troe det; i alle Tilfælde forudskikke vi den Bemærkning for hvad der nu følger, at vi have gjort os megen Umage for at undgaae disse Feil og stedse bestræbt os for at see paa Forholdene med et klart og uhildet Blik. Det kan ikke være af Veien her i Almindelighed at aflægge den Bekjendelse, at efter vor paa Undersøgelse og Erfaring støttede Anskuelse er Fattigdom i det overveiende Antal af Tilfælde begrundet i den Fattiges egen Feil, denne være nu Dovenskab, slet Dekonomi, utidig Luxus, Drifvældighed eller af anden Art, og efter denne aabne Tilstaaelse vil neppe Nogen falde paa at kalde os sentimentale eller overspændte. Men saa søie vi rigtignok strax efter til, at vi, ligeledes støttede paa Undersøgelser og Erfaringer, ansee Fattigdom og Næringsforg for at være en saa farlig Fristelse i mange Henseender, at Alt, hvad der kan gøres fra de Lykkeliges Side, som ere fritagne for den, for at mildne Trykket og borttage Fristelsen, det bør gøres, og at det vilde være den yderste Haardhed, om Nogen strax vilde fælde den Dom: Som man reder, saa

ligger man, og saa lade Fattigdommen skjotte sig selv, vi vide jo ikke, hvad vi selv vilde være blevne til, om vi havde maattet bære Fattigdommens haarde Nag.

Dog vi skrive ikke dette for at komme med almindelige Betragtninger; hvad det gjælder os om, er efter Evne at give en paalidelig, paa Kjendsgjerninger grundet Fremstilling af de Fattiges Vilkaar paa Christianshavn. Lad os da allerførst opkaste det Spørgsmaal: Hvilken Udbredelse har Fattigdommen herude, hvor stort er de Individers Antal, som ikke spise deres eget Brød, men tilbels leve af Fremmedes Understøttelse?

Til Besvarelse heraf vil det være nødvendigt at meddele Resultaterne af en heel Deel Undersøgelser, som Læseren vil behøve Taalmodighed for at følge med. Den Hjælp, som ydes de Fattige paa Christianshavn falder naturligt i to store Klasser, den offentlige og den private, hver af dem maa betragtes for sig.

Hvad først den offentlige, den som ydes af Fattigvæsenet, angaaer, da er denne væsentlig af en firedobbelt Art, 1) fast Almisse (hele Aaret igjennem, sædvanlig tilstaaet for 3 Aar ad Gangen), 2) Interimshjælp (i Vintermaanederne), 3) fri Doctor og Medicin eller frit Hospital (i Sygdomstilfælde), 4) Forsørgelse som Lem paa en Stiftelse (for Gamle og Svage). Vi udelade som mindre vigtig den Hjælp, der ydes Barselkvinder ved at give dem fri Jordemoder eller indlægge dem paa Fødselsstiftelsen, skjønt det, hvad den sidste Institution angaaer, nok er værd at lægge Mærke til, at uægte Børns Mødre fra Stiftelsen modtage 4 Rdl ugentlig eller 34 Rdl . 4 R aarlig i 2 Aar som Pleiepenge for Barnet. Den faste Almisse, som sædvanlig kun ydes Familier, bestaaer i følgende tre Ting: Huusleiehjælp (16 eller 20 Rdl . aarlig), et 5 R

Rugbrød ugentlig for hvert uconfirmeret Barn (altsaa hvert Brød beregnet til en Gjennemsnitspris af 18 β , aarlig for hvert Barn 9 Rdl. 72 β eller med et rundt Tal 10 Rdl.) og en Beklædning aarlig for hvert Barn (ogsaa af omtrent 10 Rdl.s Værdi). — Interimshjælpen tilstaaes ligeledes i Almindelighed kun Familier, meget sjældent om Sommeren, meget hyppigt derimod i Vintermaanederne, sædvanlig i 12 Uger, med et 5 \mathcal{R} 's Brød ugentlig til hvert Barn. — Hjælpen i Sygdomstilfælde og Forsørgelsen som Lem behøve ingen nærmere Forklaring.

Hvormange Personer paa Christianshavn have nu i det forløbne Aar, da vi have kunnet undersøge Sagen, modtaget Hjælp af det offentlige Fattigvæsen paa disse forskjellige Maader? Aldeles nøiagtigt lader Svaret sig ikke give, men til et tilnærmelsesviis rigtigt Resultat kunne vi komme ved følgende Oplysninger.

Christianshavn er hvad det offentlige Fattigvæsen angaaer, inddelt i 4 Hoveddistricter, disse igjen i 16 Forstanderskaber. De faste Almisselemmer, som henhøre under disse, udgjorde i August—September Maaned d. A. et Antal af ikke mindre end 725 Individer. Nærmere betegnede vare de følgende:

76 Familier, hvor den mandlige Forsørger lever og boer sammen med Familien (Personantal 370, de uconfirmerede Børns Antal 219).

67 Enker med Børn (Personantal 194, de uconfirmerede Børns Antal 127).

24 ugifte Fruentimmer med Børn (Personantal 64, Børnenes Antal 40).

22 forladte eller fraskilte Koner med Børn (Personantal 63, Børnenes Antal 41).

27 Pleiebørn (Forældrene døde eller ude af Stand til at forsørge Børnene).

7 enkelte svage eller gamle Fattige.

Tilsammen altsaa 189 mere eller mindre fuldstændige Familier og 34 enkelte Individider.

Vi afholde os fra alle Bemærkninger om denne sørgelige Liste. Kun det tilføie vi, at den er optaget i Aarets allerheldigste Tid, og at vi bestemt vide, at den i Foraaret var ikke saa lidt større, den vil formodentlig ogsaa tiltage bethdeligt, naar Vinteren kommer nærmere. Fremdeles, i denne Liste er kun optaget de Almisselemmer, som ere forsørgelsesberettigede i Kjøbenhavn, men ved Siden af dem findes paa Christianshavn en ikke ubetydelig Mængde, som ligeledes ere under fast Almisse, men modtage denne fra andre udenbyes Kommuner, der lovligt ere forpligtede til at forsørge dem. Naar disse to Ting tages med i Beregning, vil Antallet af Christianshavns faste Almisselemmer gjenemsnitlig snarere være 1000 end 725 Individider.

Man beregne nu ganske løseligt, hvad Kjøbenhavns Fattigvæsen udreder aarlig alene til de faste Almisselemmer paa Christianshavn, naar disses Antal sættes (altfor lavt) til de ovenanførte 725 Individider. Huusleiehjælp til 189 Familier er omtrent 3600 Rdl., Brød til omtrent 400 Børn er c. 4000 Rdl., Beklædningen andre 4000, det vil sige tilsammen c. 12000 Rdl., og saa ere endda Pleiebørnene og de enkelte Fattige ikke tagne med i Beregning, skjønt de første 27 koste hver 26 Rdl. aarlig, altsaa c. 700 Rdl. til.

Vi komme dernæst til Interimshjælpen. Sidste Vinter ydedes denne til c. 270 Familier eller enkelte Fattige, det vil sige, et Antal af omtrent 1100 Individider. Iblandt disse fandtes atter 7 forladte eller fraskilte Koner med 15

Børn og 4 ugifte Fruentimmer med 6 Børn. Hovedmassen var Arbeidsmænd (c. 110), Enfer (c. 60) og Haandværkskvæde (c. 50). En nogenlunde nøiagtig Beregning, der snarere er for lav end for høi, udviser, at der egentlig uddeltes omtrent 600 Brød (Aldskillige, som ere udenbyes forsørgelsesberettigede, faae Penge istedetfor Brød), det bliver i 12 Uger en Pengeudgift af mindst 13—1400 Rdl.

Den tredje Art af offentlig Hjælp, fri Doctor og Medicin eller frit Hospital i Sygdomstilfælde, er utvivlsomt den, som modtages af det største Antal Individider. Det har sin Vanskelighed her at angive et bestemt Tal, men følgende Oplysninger ville dog føre til et nogenlunde rigtigt Resultat. I et enkelt Forstanderskab paa Christianshavn, som ingenlunde hører til dem, der ere beboede af de Fattigste, er der i de 9 Maanedes af 1867 fra Januar til September incl. udstedt ikke mindre end 134 Sygesedler til fri Doctor og Medicin eller frit Hospital for Folk, som vel at mærke ikke ere faste Almisselemmer. Sygesedlernes Antal er imidlertid ikke lig Individernes, idet der gjentagne Gange kan være udstedt Sygesedler for den samme Person i Løbet af de 9 Maanedes. Tages dette i Betragtning, viser det sig, at det Antal Individider, som i tre Hjerdingaar have modtaget offentlig Sygehjælp i et enkelt Forstanderskab, udgjør 109. Lægges hertil kun en Fjerdedeel for Aarets resterende 3 Maanedes, uagtet disse pleie at give de fleste Sygdomme, udkommer 145, hvilket multipliceret med 16, som er Forstanderskabernes Antal paa Christianshavn, giver 2320. Med andre Ord, de Individider herude, som i et Aar modtage offentlig Hjælp under Sygdom, løbe efter denne temmelig løse Beregning, der hviler paa den usikre Forudsætning, at Antallet er omtrent ens i alle Forstanderskaber, op til henved halvtredietusinde. Men hvor forbau-

fende stort dette Tal end er, saa er det dog betydelig mindre end Birkeligheden, som følgende Data tilstrækkelig ville godtgjøre. I Aaret 1866 have Christianshavns 4 Districtslæger behandlet henholdsvis 1701, 990, 716 og 823 Sygdomstilfælde eller ialt 4230. Lad omtrent 500 af disse have været tilstede hos Almisjeselemmer (i de 3 sidstnævnte Districter var dette Tilfældet med henholdsvis 103, 101 og 121 Sygdomme), lad endvidere adskillige Hundreder gaae fra som gjældende de samme Personer; det anførte paalidelige Tal viser dog, at Antallet af de Individer paa Christianshavn, som i et Aar modtog offentlig Hjælp under Sygdom, snarere er halvfjerdetusinde end halvtredietusinde, saa meget mere som de, der directe fra Hjemmet indlægges frit paa Hospitalet, i adskillige Tilfælde ikke ere medtagne paa Districtslægerens Rister. Hvad disse 30—3500 Indviders Sygepleie aarlig koster Byen, skulle vi ikke indlade os paa at udregne.

Saa er der tilsidst Lemmerne paa Stadens forskellige Arbejdshuse. Hvormange af disse, der ere fra Christianshavn lader sig ikke beregne, men det kan jo ikke feile, at en saa fattig Befolkning som den christianshavnske hvert Aar sender en heel Deel Gamle og Svage, som ikke kunne forsørge sig selv, til Forsørgelse i saadanne Stiftelser.

Man samle nu det Anførte i en kort Oversigt. Faste Almisjeselemmer paa Christianshavn ere omtrent 1000 Personer. Interimshjælp om Vinteren modtages af mere end 1000, Hjælp i Sygdomstilfælde af ikke mindre end 30—3500, foruden hvad der forsørges paa Stiftelser. Det vil altsaa sige: Af Christianshavns 14—15000 Mennesker faae ikke mindre end mellem 5 og 6000 offentlig Understøttelse af en eller anden Art, ikke fuldt to Trediedele af Befolkningen forsørge sig selv fuldstændig, noget over en Trediedel

kan det ikke, mindst hvert tredie Menneske herude behøver eller i alt Fald modtager offentlig Hjælp.

Den anden Hovedart af Fattighjælp paa Christianshavn er den, som ydes af Private. Hvor stor denne er, lader sig endnu mindre beregne end den offentlige. Thi det vilde allerførst være et ganske forgjæves Arbejde at grunde paa, hvor mange Skillingen, der imellem Aar og Dag tiggens sammen for Dørene her i Byen, men saa meget tør vi dog sige uden Overdrivelse, at dersom Folk, istedetfor at vedblive med denne den farligste Art af Godgjørenhed, vilde give os Enestefillingernes og Firefillingernes samlede Beløb, da turde vi vel paatage os aarlig at bygge adskillige sunde og vel indrettede Fattigboliger dermed. — Det lader sig fremdeles slet ikke gjøre at udregne den Pengesum, som aarlig ydes til bestemte, Giverne bekendte, Fattige paa Christianshavn, hvilket er en Godgjørenhed, som vi ingenlunde ønske affkaffet; kun saa meget kan siges, at den er meget betydelig; som Exempel kan det tjene, at en enkelt os bekendt Familie paa denne Maade oppebærer mindst 40 Rdl. i Penge foruden Madvarer og Klædningsstykker til et ikke ubetydeligt Beløb. — Endelig er det umuligt at angive, hvormegget af Stadens talrige Legater, der aarlig tilfalde Trængende paa Christianshavn, naar undtages saadanne, som udelukkende ere givne til disse. Af denne Art er der foruden nogle mindre betydelige to store, som fortjene at omtales lidt nærmere som Bidrag til Burdering af de Summer, der medgaae aarligt til de Fattige herude. Det ene er det saakaldte „Zens Steffensen Raas Overstudslegat“, af hvis Renter en Femtedeel eller omtrent 1400 Rdl. uddeles udelukkende til Trængende paa Christianshavn. Noget over 100 Personer med eller uden

Familie modtage deraf aarlige Portioner paa 10 til 40 Rdl. hver. Det andet er „Baadebygger Isak Bensens Legat,“ der yder c. 50 Personer, ligeledes med eller uden Familie, aarlige Portioner af c. 40 Rdl. i Gjennemsnit. Den samlede Sum, som hvert Aar uddeles af det, udgjør omtrent 2000 Rdl. Tilsammen udrede blot disse to Legater altsaa 3400 Rdl. aarlig til Christianshavns Fattige.

Af private Velgjørenhedsselskaber, som ere særlige for Christianshavn, findes to, nemlig Bespisningsforeningen og vor Understøttelsesforening. Hvad den sidste angaaer, da have vi i 1866, vort første Aar, anvendt 1015 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$ 8 β til 178 forskellige Familier eller Personer, hvad der tager sig noget komisk ud, saalænge man ikke husker paa, at Pengehjælp hverken er den eneste eller vigtigste Opgave for os, thi Tallene 1015 og 178 staae rigtignok ikke i noget synderligt godt Forhold til hinanden. — Bespisningsforeningen, som har bestaaet en Række af Aar og nu eier en Formue i Obligationer og Legater af nominelt 11900 Rdl., har i Vintrene 1864—65 og 1865—66 anvendt henholdsvis c. 5000 og 3500 Rdl. til at uddele c. 55000 og 33000 Portioner Middagsmad paa Christianshavn i Vintermaanederne.

Hvad vil man efter denne korte Oversigt*) vurdere de Summer til, som aarlig udredes af den private Velgjørenhed til Christianshavn alene? Vi indskrænke os til den korte Bemærkning, at her maa snarere regnes med Tusinder af Rigsdalere end med Hundreder, og at det

*) Den er vel at mærke langt fra fuldstændig. Hans Majestæts Kongens Civilliste, for at nævne et Exempel, betænker aarligt ikke faae Fattige herude, ikke at tale om andre Kongelige Personers Gaver, de treskovsfe Friboliger, etc.

Resultat, hvorved vi før standsede, da Taler var om det offentlige Fattigvæsen, nu trænger til en betydelig Rettelse: Det er ikke mindst hvert tredje Menneske paa Christianshavn, som lever mere eller mindre af fremmed Hjælp, men det bliver snarere hvert andet.

Forinden vi gaae videre, maa det være os tilladt her at gjøre opmærksom paa en tredje Art af Velgjørenhed, som de fleste af vore Læsere formodentlig aldrig have drømt om, endfige tænkt paa, men som dog i Virkeligheden har overmaade meget at sige, og som vi have haft en meget stor Glæde af at iagttage, hver Gang vi have truffet paa den, og det er heldigviis ikke saa ganske sjældent. Vi tænke paa den Velgjørenhed, som udøves af de Fattige selv imod deres Lidelsesfæller. Fattigdommen har mange mørke Sider, og det er let nok at faae Døe paa dem, dens lyse Sider fortjene ogsaa at kjendes og fremdrages, og her er en, som kan forsones med meget Snuds og megen Elendighed, som endog kunde beskjæmme mangen Rig eller Velhavende, der troer sig selv meget velgjørende, naar han affeer en lille Deel af sin Overflødighed. Man gjør sig i Almindelighed intet Begreb om, hvor megen Hjælpsomhed der findes iblandt de Fattige indbyrdes; selv i de usleste Kønner, selv paa Sogvæsthuset kan man hyppigt blive Vidne til rørende Træf af den. Døer en Familieforsørger og efterlader en Enke med en talrig Børneskole, skal det næsten aldrig feile, at den Af dødes Arbeidskammerater, hvor knapt de end selv have det, flyde ikke ubetydelige Summer sammen til at faae Begravelsen besørget og den første Nød afhjulpet. Er der en fattig Konfirmand, som mangler den nødvendige Klædebragt, skeer det ikke sjældent, at Huusfæller eller andre, som staae i et ganske løst Forhold til den Paagjældende, komme hver med 8 β , og Konfirmationsbragten er der.

Er der en Syg i et Huus, beboet af lutter Fattigfolk, der selv kun have fra Haanden i Munden, da vil man tidt see, at saavel den Syge som Børnene blive bespiste saa af den Ene og saa af den Anden. Vi traf engang herude en Familie, bestaaende af en Mand, der ikke brød sig det mindste om Andet end sig selv og sin Drik, en dødsyng Kone og 4 Børn. Der var den allerdybeste og mest fortvovlede Armod, Mandens Jammerlighed gjorde det meget vanskeligt at tage fornøstigt fat paa Tingen. Til en Begyndelse blev der af vor Forening givet Konen en Specie, hvormed hun kunde holde Sulten borte en Stund. Nogle Uger efter døde hun, og under hendes Lig blev Specien fundet urørt, de fattige Huusfæller havde hjulpet saa godt til, at hun havde kunnet gjemme den som Nødsfisking. — Lad os endnu blot anføre et Par flaaende Kjendsgjerninger, for hvilke vi kunne indestaae. I en Familie, der var nedfunket i den dybeste Fattigdom gjorde Konen Barsel. Hun fødte sit Barn, siddeende paa en Stol, som i Forbigaaende sagt var saa daarlig, at den næste Dag gif istykker under et 6 Aars Barn, som sad paa den. Der manglede ganske Linned. En fattig Kone, som var tilstede, gif siebliffelig hjem, astog sin bedste Særk, som hun havde paa, isørte sig en gammel pjaltet (den eneste, hun eiede foruden) og bragte det manglende. — Et andet Sted skulde et Barn confirmeres, men Klæderne manglede ganske. Som Nøden var paa det Høieste, kom en Huusfælle med følgende Tilbud: „Penge har jeg ikke, men tag disse Par gamle Sølvseer, og sæt dem paa Assistentshuset, saa kan Barnet dog komme i Kirke, og jeg kan altid faae dem igjen.“ Hvor mange af os vilde indlade sig paa at pantsætte vort Sølvtoi, naar vor allerbedste

Ben var i Knibe og ikke kunde hjælpes paa nogen anden Maade?

Vi vende fra denne ligesaa glædelige som rørende Side af Sagen tilbage til de store sørgelige Kjendsgjerninger, at Fattigdommen paa Christianshavn hvert Aar opsluger uhyre Summer baade for det offentlige Fattigvæsen og for den private Velgjørenhed, og at Antallet af dem, der ikke kunne staae paa deres egne Been og spise deres eget Brød, er saa uforholdsmæssigt stort, imellem en Trediedeel og Halvdelen af Befolkningen. Med disse Kjendsgjerninger for Dje ligger det unægtelig nær at drage den Slutning, at de Fattige paa Christianshavn maa have det ganske overordentlig godt, og at man vil kunne træffe et virkeligt Velvære der, hvor saa megen Hjælp ydes.

Men vi kunne forsikre, at saaledes forholder det sig ikke, vi kunne forsikre, at der er megen bitter Nød og sfrigende Elendighed iblandt de Fattige herude, om ellers sliig Forsikring behøvedes efter de nylig anførte Fortællinger. Vi have omtalt Nøden for Boliger og ville ikke spille Ord paa Gjentagelser. Vi holde os her udelukkende til Nøden for Klæder og det daglige Brød. Det er desto værre ikke mere uhørt paa Christianshavn, at hele Familier have intet eller næsten intet Bohave. Vi kunde, om Læseren har Lyst dertil, føre ham ind i det Mindste et Par Steder, hvor Familien ligger paa det bare Gulv eller paa en Bunke Pjalter. Sliigt skal have været hyppigt herude, inden Choleraepidemien 1853 kom og ryddede frygteligt op, efter den Tid blev det et Sagn, man ikke rigtig troede paa, nu begynder Sagnet igjen at blive til Virkelighed. Hvad Klædningsstykker angaaer, da er det om Vinteren ikke sjældent at træffe hele Familier, som ere ganske „udsatte,“ det vil sige, hvis hele Garderobe staaer hos Pantelaaneren

med Undtagelse af det, de have paa. Vi traf sidste Vinter engang paa det Tilfælde, at to Fruentimmer, som boede sammen, kun havde 1 Kjøle og 1 Par Stø, og saa var der ingen Kaffelovn i Kammeret. Kjender man en enkelt Fattig saa nøie, at man ogsaa kjender hans eller hendes eneste daglige Klædebragt, opdager man stundom med Sorg, at, jo strengere Vinteren bliver, desto færre Stykker kommer denne til at bestaae af. Og nu Kosten? Ja det agte vi for en meget ringe Ting, at der paa Christianshavn er mange Hundreder, som næsten aldrig faae den Middagsmad, vi Andre ansee for nødvendig, men kun Kaffe og tør Kost, thi der kan leves og leves meget godt deraf. Men derimod er det slemt at see paa, naar en Kone hos Jernkræmmeren kjøber det Brød, som var bestemt for Svinetønden, til sig og sine Børn, og det er slemt at vide med Bestemthed, at, om end Ingen paa Christianshavn ligefrem døer af Sult, saa gaae dog ikke saa ganske sjældent baade Børne og Børn meget sultne tilfængs. Har man Dinene med sig, kan man navnlig om Vinteren lægge Mærke til mere end et gustent, ligblegt Ansigt paa Gaden, som fortæller en sørgelig Historie.

Men hvorledes er dette muligt med al den Rigdom af offentlig og privat Hjælp, som ovenfor er opregnet, og som hvert Aar udgydes over Christianshavn? Hvad Kong Pharao drømte om de 7 magre Køer, der slugte de 7 fede, men bleve lige magre derefter, det gjentager sig jo næsten her, men som en sørgelig Virkelighed. Hvor ere Grundene at søge til, at vor Fattigdom herude, istedetfor at formindskes ved Alt, hvad der anvendes paa den, bestandig forstørres, og hvad skal der gøres, for at dette dog engang kan blive anderledes? Ja, hvor er Grunden, og hvad skal

der gjøres, det er de store Spørgsmaal, lad os forsøge paa at give et lille Bidrag til deres Løsning.

Allerførst, en af de store Grunde er Nøden for Boliger. Hvad skal der altsaa gjøres? Der skal bygges, bygges ordentlige og tilstrækkelige Boliger for den fattige Befolkning paa Christianshavn. At undlade dette er at holde paa Skillingen og lade Valeren løbe.

Er dernæst ikke en af Grundene til Ulykken denne, at Hjælpen, som ydes, er for ringe i Forhold til Trangen, og bør dette ikke gjøres, at det offentlige Fattigvæsen strækker sig endnu videre, og den private Velgjørenhed yder endnu større Summer? Vi besvare begge disse Spørgsmaal med et bestemt og afgjort Nei. Om man end finder det nok saa forunderligt og strengt, saa svare vi tvertimod: En af Ulykkens Kilder er den, at der er bleven givet for megen materiel Hjælp, og at det har været for let at opnaae den; hvad der skal gjøres, det er netop at indskrænke den materielle Hjælp og samtidig bringe de Fattige til selv at gjøre mere.

Man sætte sig engang i en Arbeidsmands Sted, som Forholdene nu ere, saa skal man see, hvorledes der netop i den store Hjælp, der er saa let tilgængelig for ham, ligger en meget farlig Fristelse; som der hører en virkelig dygtig Natur til at beseire. Naar en fattig Arbeidsmand seer sig omkring blandt sine Kammerater, da vil han finde, at Mangfoldige iblandt dem, der have den samme Fortjeneste som han og ikke flere Børn, uden mindste Betænkning give sig ind under Fattigvæsenet, enten som faste Almisselemmer eller i det Mindste som Nydere af Interimshjælp om Vinteren, der er jo nu ikke den mindste Skam derved, hvorfor skulde han saa ikke ogsaa gjøre det? Han seer, at jde Allerfærreste iblandt hans Ligemænd give sig synderligt af med at

tænke paa Fremtiden; Vinteren med dens ringere Arbeide og dens større Udgifter kommer man jo vel over, Fattigvæsenet giver Brødhjælp, Bospisningsforeningen Middagsmad, ifald der er mange Børn; i alt Fald har man sine „Stumper“, som man kan sætte hen paa Laanecontoiret og faae hjem igjen næste Sommer, naar Arbeidet bliver bedre. Og som der tænkes, hvad Vinteren angaaer, saaledes tænker man ogsaa, hvad Sygdom angaaer, det er jo ikke sagt, man bliver syg, og skulde det skee, saa giver Fattigvæsenet fri Medicin og Doctor eller frit Hospital, Familien faaer imedens at hjælpe sig med „Stumperne“, at betale til en Sygekasse, som ingen veed, om man faaer Gavn af, er ikke værd. Skal et Barn confirmeres, nu saa er der jo Foreninger, som opklæde Confirmander, og hvorfor skulde man ikke ogsaa kunne faae Hjælp, siden saa mange faae, som ikke trænge mere. Saaledes raisonneres der, og imidlertid lever man godt, saalænge der tjenes godt, slaaer sig igjennem, naar det kniber, som man kan, bliver lidt efter lidt vant til at leve som Himmelens Fugle, der ikke tænke paa den Dag imorgen, sjønt man rigtignok skulde vide, at man ikke finder sin Føde saa let som de. Kommer der saa en alvorlig Sygdom eller anden Ulykke, som varer længere end „Stumperne“, ja saa ligger man der i den dybeste Nød, men saa „er der da Gud skee Lov gode Menneffer til“, og saa „er der megen Hjælp at faae, meget mere end der var i gamle Dage.“ — Hvad bliver der af Sparommelighed, Udruelighed, Tarvelighed, Nøisomhed og alle de Fattiges andre Dyder, hvor der raisonneres saaledes?

Ungen, som har beskæftiget sig for Alvor og i længere Tid med vore Fattige, skal kunne sige, at denne Skildring er for mørk, eller at det ikke gaaer saaledes til, thi Exemplerne ere desto værre altfor hyppige. Vi skulle have

ondt ved at sige, hvor mange Gange der er bleven sagt til os: „Jeg tænkte dog ogsaa, at jeg skulde have noget, siden der er saa Mange, der faae.“ Men den Tankegang, som ligger bagved en saadan Uttring, er ganske vist et af de allerhæsligste og allerfarligste Træk hos vor Fattigdom, og en omhyggelig Jagttager bør derfor baade gjøre opmærksom paa det og spørge om Grunden til det. Den sørgelige Sandhed ligger skjult deri, at en Mængde af vore Fattige reent have tabt den Selvsølelse, som dog ganske vist findes oprindelig hos ethvert Menneske, og som er Roden til al Stræbsomhed og Arbeidshyst. Man hører stundom Folk tale om de mange „skjulte Fattige“, der skulde findes hos os; om de ere mange eller faae paa Christianshavn, skulde vi lade være usagt, vi kjende ganske vist nogle, men til Gjengjæld kjende vi desværre en meget stor Mængde, som er ganske det modsatte. Intet er sørgeligere og Intet mere mistrøstende for den, som i Sandhed vil de Fattiges Opreisning, og som veed, at det bedste Middel dertil er at styrke hans Selvsølelse og opflamme hans Mod til at ville staae paa egne Been, end at see, hvilke Skarer, der styrte afsted, saasnart der er det mindste Haab om at kunne faae et Par Rigsdaler for ingen Ting. Taler man med dem derom, da er det let nok at faae adskillige iblandt dem til at tilstaae, at i Grunden er dette Par Rigsdaler, selv om det opnaaes, dem ikke til den mindste virkelige og varige Nytte, at Tidsspilden derved er i mange Tilfælde et virkeligt Tab, at en hæderlig Mand eller Kvinde burde være for stolt til slikt, alligevel seer man med Bedrøvelse, at næste Gang Noget viser sig, skulde de dog igjen være med. Da Hans Majestæt Kongen skulde feire sit Sølvbrullup, udbød der for at nævne et Exempel en virkelig Ansøger-Epidemi i adskillige Huse paa Christianshavn, saa at det

ikke er nogen Overdrivelse at sige, at mindst Halvdelen af Familierne i dem hentede Blanketter i Civillistens Kontor; saasnart En havde gjort det, mente alle Naboer, at de ogsaa burde være med, og Mange tilstod oprigtigt, at de kun gjorde det, fordi de saae Andre gjøre det og hørte, hvilke store Forventninger, de nærede. Det var stundom meget morsomt at lægge Mærke til dette, men det var ogsaa stundom meget sørgeligt bagefter at blive Vidne til den Misundelse og Forbittrelse, som mange Steder yttredes mod dem, der fik Noget.

Og hvad er nu vel Skyld i denne sørgelige Mangel paa Selvfølelse hos vore Fattige? Mon det skulde være urigtigt at sige: Den ligger for en stor Deel hos vor private Belgjørenhed, thi den har hos os forgrenet sig i en unødvendig Uendelighed af Selskaber, hvoraf ethvert følger sit Niemed, men mangler al Forbindelse med det offentlige Fattigvæsen og andre Belgjørenhedsforeninger, den har altsaa gjort det let for enhver industriel Fattig, som har opgivet Selvfølelsen og den ægte Stolthed, at skaffe sig Hjælp af mange Slags ifra mange Kanter, den har i mange Tilfælde været urimelig ødsel, den har i altfor faae Tilfælde seet sig rigtig for, inden den traadte til, og den har næsten aldrig været sig selv klar, hvad angaaer de Principer, der burde følges, og det Maal, der burde stræbes til. Vi troe ganske vist, at det forholder sig saaledes, vi ere sikke paa, at enhver privat Belgjørenhed, som ikke stræber at hæve de Fattiges Selvfølelse, samtidig med, at den understøtter dem, meget let kommer til at gjøre Skade istedetfor Gavn, vi ønske derfor, at Belgjørenheden netop i de Fattiges egen Interesse maa blive betydelig centraliseret, betydelig indskrænket og betydelig mere nøieregnende.

Men ønske vi saaledes paa den ene Side at tage

meget af den materielle Hjælp, som nu ydes de Fattige, fra dem, saa skeer det kun under den Forudsætning, at der gives dem rigelig Erstatning paa en anden Kant, og at de Velhavende ad en anden Wei komme dem ganske anderledes til Hjælp, end det hidtil er skeet. Den materielle Hjælp kan Fattigdommen, som den nu eksisterer hos os og til alle Tider vil eksistere, ganske vist ikke undvære, men der gives en Hjælp, som er meget bedre end den materielle, uden hvilken den materielle mangler Saften og Kraften, og det er den hyppige og jævnlige Berørelse mellem de Velhavende og de Fattige, den levende og varme Interesse fra de Førstes Side, ikke udtrykt alene i klingende og død Mynt, men fremfor Alt i Personlighedens Hengivelse, hvad enten denne nu bestaaer i et Besøg, en Samtale, et godt Raad, en gavnlig Anvisning, en venlig Opmuntring eller i en alvorlig Tilrettevisning. Vi kunne længe nok blive ved med hvert eneste Aar at sende en Flaade af rigtladede Skibe til Fattigdommens nøgne Kyster, saalænge vi ikke selv gaae ombord med og styre deres Fart, ville mange af dem strande, mange blive plyndrede, og kun faae komme Fattigdommen til virkelig Nytte; gik vi selv med, da kunde Flaaden indskrænkes Aar for Aar. Er det efter vor Anskuelse den første store Feil ved vor Velgjørenhed, at den hidtil altfor lidt har tænkt paa at forebygge Fattigdommen, saa er den anden og ligesaa store denne, at den hidtil har ladet sig nøie med at bringe den materielle Hjælp tilveie, stundom med en virkelig storartet Kundhaandethed, men ikke har betænkt sig nok om, hvorledes Hjælpen blev ydet de Fattige og anvendt af de Fattige. Man har glemt, at det at modtage en Gave ikke blot kan være en stor Opmuntring, men ogsaa en stor Fristelse for den Fattige, det kan forsøge hans Stræbsomhed, men det kan ogsaa forsøge hans Dovenskab,

det kan oplive, men det kan ogsaa sløve, og at det derfor kræves af en ret Belgjørenhed, at den, i Erkjendelse af, hvor det egentlig kritiske Punkt ligger for den Fattige, ikke standses ved Gaven, men følger med ved Gavens Anvendelse, ikke nøies med at give, men meget mere kun betragter dette som det første og, vi kunne gjerne sige, mindst vigtige Skridt. Nu, det kan ganske vist hverken ventes eller forlanges, at Alle skulle være vel skikkede til at være en saadan gennemført Belgjørenheds Medskab, Noget mangle Tid, Mange Evne til og Greb paa Tingen, men dette kan forlanges og ventes, at Alle skulle indsee Sandheden af det Sagte og være villige til, naar de maae indskrænke sig til at give Penge, da fortrinsviis at støtte saadanne Belgjørenhedsforeninger, som stræbe efter at løse Belgjørenhedens hele Opgave.

Der bestaaer, som Forholdene nu ere, en uendelig dyb Kløft imellem de Velhavende og de Fattige i Samsundet. Vi, som staae paa den ene Side af den, vide i Almindelighed slet ingen rigtig Bessed om, hvorledes det seer ud paa den anden, vi vide kun, at der er en stor Slump Nød og Elendighed, en Mængde Smuds og Pjalter, og en Mængde Laster derovre; lyder der engang imellem et usædvanligt høit Skrig om Hjælp derfra, da sættes Barmhjertheden let i Bevægelse hos os, store Summer samles meget hurtigt, men de Personligheder, som vove sig over Kløften med de rige Gaver for at bekjæmpe Fattigdommen, udrette sjældent noget Stort og noget Variet, de ere for faae mod Fattigdommens store Hære, for ubekjendte med Fattigdommens Leveviis, med dens gode og onde Baner, og hyppigt vende de tilbage efter en kort Kamp med Tab af Mod og Kræfter og med Opgivelse af Haabet om at vinde Seir. Men det er ikke godt, at det er saaledes,

hverken for de Velhavende eller for de Fattige; hine spille til ingen Nytte meget af den materielle Hjælp, som rigtig anvendt kunde gjøre stor Gavn; disse vænnes mere og mere til at betragte sig som de Tilfidesatte og Udfødte i Samfundet; det Bedste, som de Velhavende kunde give dem, en virkelig levende Interesse for deres Velfærd, et opmuntrende Ord og en hjærlig Deeltagelse, det faae de jo saa sjældent. For kort Tid siden hændtes det herude, at en fattig Kone gjorde Barsel, medens hendes Mand var borte. Hun var alene med to smaae Børn og en ligesaa fattig syg Nabo-kone, som knap kunde gaae. Den Sidste slæbte sig afsted efter Jordemoder, det traf sig saa uheldigt, at en saadan var i Dieblicket ikke til at finde paa Christianshavn, de to Koner vare og bleve altsaa alene under den hele Fødsel. Da Nabo-konen siden blev spurgt om, hvorfor hun, som var saa svag og daarlig og tilmed havde et lille Barn ved Brystet, ikke havde henvendt sig til de velstaaende Folk, som boede underneden, ja ved Siden af i Huset, og som med Glæde vilde have hjulpet, svarede hun: „Det faldt mig slet ikke ind“, og i dette Ord ligger, forekommer det os, hele den store Kløft antydet, som mere og mere udbider sig imellem de Velhavende og de Fattige, fordi der næsten ganske mangler personlig Bærelsvirkning iblandt dem.

Skal det lykkes at hæmme Fattigdommens Fremskridt iblandt os, da maa det fremfor Alt blive anderledes i denne Henseende. Til enhver Slags Krig hører ikke blot et Materiel, men ogsaa et Personel, som forstaaer at bruge det; til Krigen imod Fattigdommen have vi hidtil havt et ypperligt Materiel men altfor lidet Personel. Mon det skulde være umuligt at samle og organisere et saadant i ethvert af Hovedstadens Sogne?

Vi ere atter komne ind paa almindelige Betragtninger; nu vende vi tilbage til Fattigdommen paa Christianshavn, og hvad vor Forening har stræbt at udrette iblandt den.

Understøttelsesforeningen paa Christianshavn har for det Første tænkt ligesaa meget paa Personellet som paa Materiellet, og det fra den første Dag af, da den blev stiftet. Skulde den store Fattigdom herude bekjæmpes med noget Held, da krævedes der ikke blot Penge, men ogsaa og endnu mere personlige Kræfter, der med Iver og Alvor vilde tage sig af Sagen. Vi vare saa lykkelige, at ikke mindre end 60—70 Mænd og Qvinder strax tilbode deres Tjeneste, dem skyldes for en meget stor Deel alt Godt, hvad Foreningen hidtil har virket. De tidligere udgivne „Meddelelser“ indeholde tilstrækkelige Oplysninger om, hvorledes Undersørgjerningen fra Begyndelsen af blev organiseret; vi behøve altsaa ikke her paany at fortælle derom, saa meget mere som vi ikke have havt Grund til at foretage nogen Forandring deri. Nu som før er der i hvert af de 5 „Bestyrelsesdistricter“, hvori vi have delt Christianshavn, 12—13 Undersøgerdistricter; hvert af disse indeholder et Par eller flere Huse alt efter den Mængde af Fattigdom, som findes i dem. Nogle af vore Undersøgere ere komne saa vidt, at de omtrent kjende alle deres Huses Beboere og ere kjendte af dem, ikke i den farlige Egenkab af Almisseuddelere, thi det sætter let onde Instinkter i Bevægelse, men i Egenkab af Mænd og Qvinder, der hjertelig interessere sig for de Fattiges Kaar, til hvem man derfor frit ud kan tale, om hvad der trykker, og af hvem man til Gjengjæld kan vente et opmuntrende Ord og et godt Raad.

Ved disse personlige Kræfter er det blevet os muligt

at naae to vigtige Ting, deels at faae godt og grundigt undersøgt i næsten alle de Tilfælde, hvor man har henvendt sig til os, og det løber nu op til at omfatte c. 550 Familier eller enkelte Personer, deels at kunne holde en stadig Forbindelse i Gang med de Fattige, som Foreningen efter moden Overveielse ansaa det for rigtigt og muligt at tage sig af. Vi have den faste Tro, inden vi begyndte, at det System, vi fulgte, var rigtigt og istand til at udrette noget; vi ere saa lykkelige nu at have mere end Troen og at kunne opvise bestemte Resultater, som vi i det Følgende fortelig skulle søge at gjøre Rede for.

Vi henregne ikke til disse Resultater den oplivende og moralisk styrkende Indflydelse, som vi tør haabe, at Understøttelsesforeningen allerede har havt paa Christianshavns fattige Befolkning. Den lader sig nemlig ikke godt udtrykke i Kjendsgjerninger og endnu mindre i Tal, skjønt den ganske vist ligesuldt er der og i vore Tanker er meget, ja allermest værd. Det vækker altid en vis Opmærksomhed, naar velklædte og i Samfundet bedre stillede Personer komme ind i et af disse Huse, hvor Befolkningen aldeles ublandet bestaaer af Fattige. Man er ikke vant til at faae sliige Besøg, skjønt de ganske vist med næsten ingen Undtagelser modtages med Høflighed og al sønselig Forekommenhed, og man er maaskee ikke fri for i Begyndelsen at være lidt mistænkelig, hvad Besøgets Diemed angaaer. Men mærkes det, at Besøget gjentages, og at Bedkommende virkelig kommer af Interesse for de Fattige, virkelig betragter dem som sine Medmennesker og ikke som en lavere Raste, da bliver Interessesen ofte belønnet med en Taknemmelighed, som er langt større end et simpelt Besøg fortjener, da kan man mærke en saa usminket Glæde baade hos Borne og Børn over den nye og uvante Gæst, at man

kan blive ganske skamfuld derover. Det er ikke usædvanligt at bemærke, at Hjemmet bliver renligere for hver Gang man kommer, at Interessesen for mange nyttige og gavnlige Ting begynder at spire frem, at Børnene blive langt flittigere i Skolen og langt ordentligere i Hjemmet, naar man har givet sig lidt af med dem. Stundom slipper man for godt Kjøb til at fremme en gavnlig Oekonomi, en af vore Undersøgere traf engang en Familie, som hver Vintermorgen og Vinteraften brændte et Tællelys til 4 Sk., han fik dem til at bruge en gammel Lampe, som de eiede, istedetfor, Olie til den kostede 9 Sk. ugentlig, det var en Besparelse af 19 Sk. hver Uge i de lange trange Vintermaaneder.

Vi regne fremdeles ikke til disse Resultater den negative Virkning, som vor Forening allerede har havt og forhaabentlig endnu mere vil faae, derved at den med sin strenge og gennemførte Undersøgelse har bragt Adskillige til at undlade at søge Hjælp, og har forhindret Adskillige i at modtage Hjælp fra flere Steder paa engang. Det kan ikke være andet end en Kompliment for Foreningen, naar der i det Mindste et Sted er bleven yttret: „Søg ikke Understøttelsesforeningen om Hjælp, de see jo efter hvor mange Dyrer man har i Sengen“, eller naar engang en Mand, som havde bedt om en Ansøgerblanket og saa fik forklaret, hvorledes Sagen vilde blive undersøgt, strax traf sig tilbage: „Nei Tak, saa vilde han hellere lade være at søge Hjælp“. — Og hvad det angaaer, at vi have forhindret Adskillige i at faae Hjælp fra 2 Steder paa engang, saa vil det være tilstrækkeligt at meddele, at vi sidste Vinter i consequent Gjennemførelse af den Grundsætning, at Foreningen kun antager sig saadanne, som ikke have Hjælp af det almindelige Fattigvæsen (Sygehjælp undtagen), en Grundsætning, hvis gode Virkninger utvivlsomt ere langt

større end dens skadelige, uden Barmhertighed toge Kortet til interimistisk Brødhjælp af Fattigvæsenet fra alle dem, der stode i Forbindelse med os. Naturligviis forelagde vi dem forinden de to Raar at vælge imellem: Enten Fattigvæsenet uden Understøttelsesforeningen, eller Understøttelsesforeningen uden Fattigvæsenet; alle de Paagjældende valgte det Sidste, og det var henvend en halv Snees Brødkort, vi saaledes fik ud af Verden*).

Skal det lykkes os at give en nogenlunde tydelig Fremstilling af, hvad vi tør kalde vore første sikke Resultate, da vil det lettest kunne ske ved at dele den fattige Befolkning herude, iblandt hvilken vor Virksomhed falder, i visse Hovedgrupper og forsøge paa at give en Skildring baade af de særegne Bilkaar, hvorunder enhver af dem lever, og af den særegne Maade, hvorpaa vi have søgt at komme dem til Hjælp. Disse Hovedgrupper blive da: 1) de Fattige, hvis Arbeidssevne er betydelig indskrænket ved Alderdom, Svagelighed eller deslige, og 2) de arbejdsdygtige Fattige. Den sidste Gruppe deler sig atter naturligt i a) de Familier, hvis mandlige Forsørger lever, og b) Enker, der sidde med en mere eller mindre talrig Flok Børn. Naturligviis er denne Inddeling meget flydende, thi der ere mangfoldige, om hvilke det kan være vanskeligt at sige, til hvilken Hovedgruppe de høre, men den vil dog altid kunne tjene til at lette Oversigten.

*) Efter Fattigvæsenets os velvillig meddelte Oplysninger var Antallet af de til christianshavnske Fattige i Vinteren 18⁶⁶/67 udstedte interimistiske Brødkort omtrent 20 færre end Antallet i den foregaaende Vinter (de ovenomtalte af os inddragne ikke medregnede). Vi tør haabe, at vor Forening har havt nogen Indskyldelse, hvad dette lille Fremskridt angaaer.

Hvad angaaer de Fattige, hvis Arbeidsevne er betydelig indskrænket, da gjentage vi allerførst den Bemærkning, som allerede er gjort i Meddelelserne, at deres Antal er forbausende stort paa Christianshavn, navnlig iblandt Qvindeskjønnet. Vi have vel henimod et Par hundrede gamle Enker og Piger anførte i vore Protocoller, hvis Alder varierer imellem 60 og 80 Aar, og hvis Aar ere meget ublidere, end man maatte ønske det for saadanne svagelige, udslidte Mennesker. Adskillige ere saa skrøbelige, at de omtrent slet Intet kunne fortjene, men af Slægtninge eller lidt Bekjendtskab hist og her, af Legater eller anden Slags Understøttelse faae de dog saa megen Hjælp, at de paa ingen Maade ville gaae ind i Fattigvæsenets Stiftelser, skjønt Livet ofte bliver dem surt nok. Saadanne vilde det efter vor Erfaring være meget haardt at nægte en lille Haandsrækning, som, hvor lille den end er, dog ofte gjør meget betydelig Virkning og bringer en stor Lindring, og vi have derfor ikke betænkt os paa, til stor Skade for vor Klasse men til megen Glæde for adskillige Gamle at yde dem en maanedlig Hjælp af en Rigsdalers Penge eller om Vinteren lidt mere, der altid kun tilstaaes for 3 Maanedes Gangen og koster vore opoffrende Undersøgere et Besøg hver Maaned, paa den Maade ere vi sikre paa snarest muligt at blive underrettede om enhver Forandring, der maatte foregaae, og paa altid kun at understøtte værdige Individier. Næsten af dem, som vi regne til denne Gruppe, og det er den største Deel, ere ikke helt arbeidsudygtige, men kun betydeligt indskrænkede, hvad Arbeidsevne angaaer, da ethvert sværere Erhverv, hvortil der hører Kræfter, er lukket for dem, og de lettere betale sig sædvanligt kun meget daarligt. Disse Tilfælde ere vanskelige at behandle, thi her kan man stundom træffe et virkeligt Heltmod og en saadan Villieskraft og Energi,

at det fortjener den høieste Beundring og al den Støtte, det er muligt at give, men hyppigt ogsaa en Slaphed og Dovenskab, som overdriver Svagheden for at slippe for Anstrengelse, og som det vilde være meget urigtigt at give den mindste Opmuntring i materiel Hjælp, den trænger meget mere til idelig Ansporing og stundom til alvorlig Tilrettevisning. Her gjælder det om at gaae frem med største Forsigtighed, prøvende og eksperimenterende, altid lige beredt til at yde mere Hjælp, om den første bærer Frugt, og til at trække sig ganske tilbage, naar intet Fremstridt spores. Her opleves ogsaa mange og stundom bittere Skuffelser, men det faaer at være, naar der blot ikke er anvendt mere paa Forsøget; end Forsøget var værd. Et Par Exempler ville bedst vise, hvorledes vi have troet det rigtigst at gaae frem. En gammel Kone blev fundet i den ynkeligste Fattigdom paa et usfelt Kvistkammer; hendes Erhverv var ligesaa usfelt som hendes Omgivelser og kunde umulig brødføde hende, skjøndt hun var alene. Til lidt bedre Føde og Klæder blev der strax ydet hende nogle Nigsdaler, og der blev givet hende det bestemte Tilfagn, at hun skulde faae yderligere og kræftig Hjælp, dersom hun kunde skaffe sig et Erhverv, som bedre lønnede sig, hvortil hun trods sin Alder dog vistnok var istand. Hun syntes meget taknemmelig og villig, men hun kom aldrig mere til Understøttelsesforeningen, fremfor at søge bedre Erhverv ved egen Anstrengelse, foretrak hun at blive ved det gamle og skaffe Resten tilveie ved — Tiggeri; selvfølgelig er Foreningen ogsaa paa sin Side færdig med hende. En anden Kone blev forsøgsvis etableret med 5 Rdl. i en selvvalgt Næringsvei — man lee ikke af Udtrykket, ofte behøves der ikke større Summer til den Fattiges Bedrift — hun passede den slet; da hun igjen henvendte sig til Foreningen, fik hun

et bestemt Afslag og en alvorlig Daddel ovenikjøbet. Begge de anførte Exempler havde saaledes en bedrøvelig Udgang, heldigviis have vi været lykkeligere i adskillige andre Tilfælde.

Skjøndt man i Almindelighed tør ansee det for afgjort, at den Trængende selv bedst finder det Arbeide, som passer sig for ham, og skjøndt man efter vor Erfaring sjelden kan fæste ret Lid til den hyppige Klage over Umuligheden af at faae Noget at bestille, naar Talen er om Maaneder og ikke om enkelte Dage, saa have vi dog ofte følt, hvor nyttigt det vilde være, om vor Forening var istand til at bestjæftige nogle af dem, som henvendte sig til den, og navnlig da saadanne, hvis Arbeidsevne er indskrænket af en eller anden Grund. Deels er dette en af de sikreste og hurtigste Veie, ad hvilke man lærer den Paagjældendes Stræbsomhed og hele Karakter at kjende, deels er der mange Tilfælde, hvor Hjælp i Arbeide er ubetinget at foretrække for Hjælp i Penge. Men at finde en saadan Bestjæftigelse er meget vanskeligt, thi den skal have mange Egenstaber, som ikke saa let lade sig forene. Arbeidet skal være saa simpelt, at der kun behøves meget faae Forkundstaber eller Færdigheder for at udføre det, og saa let, at baade svagelige Gamle og halvvoxne Børn kunne være med til det; paa den anden Side skal det dog være et virkeligt Arbeide, som kræver Omhyggelighed og Paapasselighed og gjør Nytte, ikke et skjult Driveri, som kun har Skin af at bestille Noget. Det skal ikke lønne sig for godt, en Egenstabs, som ikke er saa vanskelig at opnaae, thi ellers frister man Folk til at forlade det sværere Arbeide og bliver overhængt af dem, der baade kunne og skulle skaffe sig selv Erhverv; men paa den anden Side skal det dog betale sig saaledes, at baade de, som udføre det, ikke blive modløse,

og Foreningen, som uddeler det, ikke sætter for mange Penge til derved. At begynde paa en Industri, som ikke kan bære sig selv nogenlunde, er en meget stor Feil ikke blot for den enkelte Mand, men ogsaa for en Velgjørenhedsforening, thi i Længden vil den blive en saa betydelig Byrde for Foreningens Finantser, at den maa opgives igjen, og saa er man lige nær; fornøstigtviis bør man kun indlade sig paa saadanne Foretagender, der kan nøies med smaa Tilskud foruden Driftscapitalen, men, naar de vise sig, bør man rigtignok ogsaa gribe til med begge Hænder.

Vi have hidtil været saa heldige at kunne sætte to smaa Industrier i Gang, som opfyldte de forannævnte Fordringer. Den første og mindst vigtige er Strikning, hvilket Arbeide naturligt frembyder sig, naar Talen er om at skaffe gamle svagelige Fruentimmer et lille og let Erhverv. Vi have anvendt en Driftscapital af 150 Rdl. paa at sætte Sagen i Gang, en meget betydelig Sum i Forhold til vore smaa Finantser, men herefter bør Industrien rigtignok ogsaa kunne bære sig selv. To Damer, der tillige virke som Undersøgerinder, have bevist Foreningen den store Tjeneste at paatage sig Udveiningen og Controllen, noget over en halv Snees gamle svagelige Enter og ugifte Piger, som have vanskeligt ved at finde andet Erhverv, have temmelig stadigt Arbeide, Barerne affættes ved godhedsfuld Bistand af forskjellige Handlende paa Christianshavn.

Den anden og langt vigtigere Industri, som vi have begyndt, er Kasserensning, det vil sige Stenes og mindre gode Bønners Udpilning af den Kasse, som indføres hertil. Ved forskjellige velvillige Mænd blev vor Opmærksomhed henledt paa denne Beskæftigelse, og vi opfyldte en kjær Pligt ved her offentlig at sige dem Tak for deres ypperlige Raad. Man skulde ikke troe, at der kunde komme synder-

ligt ud af en saa ringe Ting, men følgende Oversigt over, hvad Fordeel den har bragt vor Forening, vil give en ny Bekræftelse paa den gamle Sætning, at man skal ikke foragte de smaa Ting. Fra 2den Februar til 20de Juni 1867 (med en Afbrydelse af nogle Dage) bleve i længere eller kortere Tid omtrent 50 Personer, hvoriblandt adskillige havde temmelig stor Familie, saa Individernes Antal kan sættes til 100—120, beskæftigede med Kafferensning. Salt pillede 1083 Sække Kaffe eller omtrent 160000 \mathring{A} . Indtægt og Udgift stillede sig saaledes:

Indtægt:

Modtaget af Ihændehaverne af ovennævnte 1083 Sække Kaffe i Pille-

løn ($\frac{3}{4}$ β pr. \mathring{A}) 1247 Rdl 1 \mathring{A} 8 β .

Udgift:

Udbetalt i Arbejdsløn ($\frac{2}{3}$ β pr. \mathring{A}) 1117 Rdl 1 \mathring{A} 11 β .

Omkostninger for Ublevering af
Kaffen, Pakhuusleie, Assurance,

100 Stykker Sække 167 — 3 — 6 —

1284 Rdl 5 \mathring{A} 1 β .

Underbalance 37 Rdl 3 \mathring{A} 9 β .

Fragaaer for 90 Sække à 1 \mathring{A} ,

som have i Behold 15 — " — " —

Den virkelige Underbal. bliver altsaa 22 Rdl 3 \mathring{A} 9 β .

Med en Udgift for Foreningen af c. 23 Rdl. have vi altsaa været istand til i henved 5 Maaneder at skaffe saadanne christianshavnske Fattige, som af forskjellige Grunde vanskeligt kunde finde andet Erhverv, en Arbejdsfortjeneste af henimod 10 Rdl. daglig eller i det Hele noget over 1100 Rdl., hvilket i og for sig allerede er et smukt Resultat. Men det Bedste er, at hermed er gjort en Be-

ghndelse, som vi haabe vil kunne bringe endnu rigere Frugter for Fremtiden. Det har nemlig vist sig, at denne Kafferensning i enhver Henseende opfylder de Fordringer, som en Belgjorenhedsforening maa stille til de Arter af Industri, som den med Held skal kunne drive. Det er et let Arbeide, som ingen Forkundskab er krævet, men det er dog et virkeligt Arbeide, som kræver Flid og Accuratesse. Det kan svare nogenlunde Regning, thi den $\frac{1}{12}$ β , som Foreningen faaer mere for Pundet, end den udbetaler Kaffe-pillerne, dækker Størstedelen af Udgifterne, vil gjøre det ganske, naar Forretningen drives i større Maalestok. Det giver netop en passende Fortjeneste (c. 24 β daglig for den, som er øvet og flittig), ringere end den, som kan opnaaes ved svært Arbeide, tilstrækkelig stor til at holde Modet vedlige hos den, der ikke kan arbejde strengt, men dog har Lyst til at hjælpe sig selv. Det kræver stor Orden og Reenlighed, hvad der er en udmærket Egenskab; endelig har det den usfatterlige Fordeel, at gamle Folk og temmelig smaa Børn kunne være med til det. Vi have blandt vore Kaffe-pillerster en i høi Grad værkbruden Kone, som slet ikke havde kunnet fortjene noget i mange Aar og sørge indeilig derover, hun tjener, naar vi have Kaffe, 1 \mathcal{L} hver eneste Dag. Vi have en Enke med 4 Børn deriblandt, for hende er det blevet „et lille Levebrød.“

Men vil man maaskee spørge: Hvorledes er det muligt at controlere en saadan Industri, Kaffe er en kostbar Vare og en meget yndet Vare, især blandt de Fattige; skeer der da ingen Bedragerier, hvor der er saa megen Fristelse? Vi kunne heldigviis svare: Nei, denne Fare troe vi lykkeligt at have undgaaet hidindtil, haabe ogsaa fremdeles at kunne undgaae den. Vi ere saa dristige, at vi give vore Kaffe-pillere eller rettere Kaffe-pillerster, thi de Fleste ere naturligviis

Fruentimmer, Kaffen hjem med, 24, 48, 96 *N* ad Gangen, stundom endog en heel Sæt, og den Tillid, vi saaledes vise vore Fattige, er hidtil ikke blevet misbrugt en eneste Gang. Ja, et Par Gange har der manglet et Pund eller saa omtrent, men det kom af, at Sækken var sprungen op under Transporten fra Hjemmet: hvad der laa i Kende=stenen maatte Bedkommende betale, hvor vndt det saa end gjorde baade hende og os. Adskillige Gange har Mens=ningen været mindre god, saa fik de Paagjældende det tilbage igjen uden Barmhertighed, en Gang, to Gange, tre Gange, til det hjalp. Langsomme og forsømmelige Kaffe=pillerster mistede deres Kaffe=tegn, o: det Kort, som maa forevises ved Kaffe=ns Udlevering, Strengthed og Orden maatte der jo til. Men Uredelighed eller Bedrageri mærkede vi aldrig til. Og det kommer ganske simpelt deraf, at vor Forening kjenner enhver af de Bedkommende nøie gjennem sine Undersøgere, inden der betroes dem Noget. Var dette ikke Tilfældet, er der desværre ingen Tvivl om, at vi ellers vilde være komne galt afsted ved at vise saa megen Tillid, men med vor paalidelige Kundskab om de Fattige kunde vi vove det, og have ikke havt den mindste Anledning til at fortryde det.

Kun en Feil har den hele Kaffeindustri havt, og det er den, at den hørte op med Juni Maanedes Udgang, saa var der foreløbig ikke flere Ihændehavere af Kaffe, som havde Arbeide at give os*). Det var et stort Held, at Standsningen skete netop i de allerbedste Sommermaaneder, da der er mest Arbeide at faae, og det er billigst at leve, ellers vilde det have vaakt stor Sorg paa mange Steder.

*) Siden den 15de October have vi begyndt igjen med et lille Parti paa 100 Sække.

Vi have det Haab, at det skal lykkes os til Vinter at gjenoptage Virksomheden og at udvide den, og vi benytte Leiligheden til at bede de Handelsmænd i Kjøbenhavn, som maatte have Brug for Kasserensere, at tænke paa vor Forening, som baade efter et halvt Aars Erfaring tør indestaae for Arbeidets ordentlige Udførelse, og som i det har fundet et fortræffeligt Middel til uden Skade for Nogen, men til Gavn for alle Parter, at beskæftige et ikke ubetydeligt Antal virkelige og værdige Trængende.

Vi have meddelt Beretningen om de to Industrigræne, vor Forening hidtil har sat i Gang, her, hvor Talen er om saadanne Fattige, hvis Arbeidsevne er betydelig indskrænket, fordi det naturligvis især er saadanne, for hvilke vi søge at udfinde en passende og nogenlunde lønnende Beskæftigelse. Vi behøve neppe at tilføie, at under forskjellige Omstændigheder have ogsaa arbeidsdygtige Personer, navnlig Enker med Børn, nydt godt af Kasserensningen. Naar en Haandværker en Tid lang hindredes af en bulden Finger eller deslige i at arbejde, og Sygekassens Tilskud var utilstrækkeligt til at leve af for hans Familie, eller naar en Kone maatte blive hjemme for at passe sin dødsyge Mand, kom Kaffeindustrien os ligeledes fortræffeligt tilpas, men i saadanne Tilfælde sørgede vi strax for at borttage Kaffeegnet, naar Anledningen til dets Ublevering ophørte, hvad de Paagjældende stundom fandt meget haardt, men vi ikke desto mindre satte igjennem, thi her som alle vegne gjaldt det for os: Hjælp skal ikke gives af nogen Art, naar Hjælp ikke er haardt fornøden.

Vi komme nu til den anden Hovedgruppe af Christianshavns Befolkning, som er Gjenstand for Understøttelsesforeningens Virksomhed, nemlig de arbeidsdygtige Fattige. Disse dele vi atter, som ovenfor sagt, i 1) de Familier, hvis mand-

lige Forsørger lever og 2) Enker med Børn, og hver af disse maa betragtes særskilt.

Det er en sørgelig Sandhed, at Størsteparten af de christianshavnske Arbeidere, som have en større Familie — kun om saadanne kan her være Tale — leve i meget trange Kaar, og at denne Tilstand langtfra at forbedres, snarere synes at forværres Aar for Aar. I gamle Dage var det almindeligt, at enhver Mand, der stammede fra ubemidlede Forældre i Kjøbenhavn, i sin Ungdom havde lært et eller andet Haandværk. Gjennemgaaer man saaledes Fattigforstandernes Afhøringer over de mandlige Almisselemmer, som i længere Tid have været under Byens Fattigvæsen, vil man finde, at næsten Alle, som nu i dem benævnes Arbeidsmænd, tidligere have været ved en eller anden Profession, som de have forladt. Dette var forsaa- vidt heldigt, som Manden altid, naar det tilfældige Arbeide, som han havde taget fat paa istedetfor Professionen, slog feil, kunde vende tilbage til sit oprindelige Erhverv; han havde for at bruge et Billede, to Strengte til sin Bue, og var saaledes mindre udsat for at komme i Forlegenhed. I vore Dage synes det derimod at være blevet meget almindeligt, at Kjøbenhavnere lige fra deres tidligste Ungdom ernære sig udelukkende som Arbeidsmænd paa Handelspladser, Fabrikker og deslige, uden at have lært andet end at bruge deres Kræfter til svært Arbeide, ikke at tale om, at der i vore Dage er stærk Tilstrømning af Arbeidsmænd fra Landet, som heller ikke have andet end deres Kræfter at stole paa, til Kjøbstæderne og da især til Kjøbenhavn. Man kan derfor nu langt bestemtere end forhen dele Arbejderbefolkningen i Haandværksvende og egentlige Arbeidsmænd.

Tage vi de Første særskilt i Betragtning, som de

findes her paa Christianshavn, da synes der at være en temmelig betydelig Forffjel paa Professionerne, idet nogle maa betragtes som ganske gode, andre som meget simple. Hvad der gjør en væsentlig Forffjel, er den Omstændighed, om Haandværket kan drives hele Aaret igjennem eller om det er udsat for betydelige Afbrydelser f. Ex. om Vinteren. Til dem, som i saa Henseende ere heldigst stillede, tør vi efter vor Erfaring henregne Skibstømrere, som i nogle Aar have havt godt og uafbrudt Arbeide her i Byen, Bødkere og Smedde. Der „spadseres“ sjelden ved disse Professioner, uden der er Feil hos den Paagjældende selv. Murere og Tømrere have om Sommeren sædvanlig saa god Fortjeneste, at de kunne stride en ikke altfor lang Vinter nogenlunde igjennem. Værre synes det at stille sig med Malere, Skomagere og Skræddere, hvilke Professioner vistnok ere betydeligt forkludrede ved et for stort Antal af Arbeidere og ved meget lave Priser for Arbeidet. Det er klart, at naar en Malersvend, som om Vinteren maa ligge ledig, ikke kan gjøre Regning paa synderlig større Indtægt om Aaret af Professionen end henimod 250 Rdl., da kan han vanskelig ernære en større Familie dermed, og vi have Grund til at antage, at Sagen ikke stiller sig synderlig bedre for mange Skomager- og Skræddersvendenes Bedkommende. — Imidlertid ere disse Bemærkninger kun at opfatte som Anthydninger af hvad vi have troet at bemærke paa Christianshavn, de gjøre ikke Fordring paa nogen almindelig Gyldighed, dertil er Sagen endnu ikke undersøgt nok af os, og dertil er Christianshavn et altfor lille Omraade. Kun saa meget kan antages for vist, at vore Haandværksvendenes ugentlige Fortjeneste med faae Undtagelser varierer mellem 5 og 10 Rdl., at den for Manges Bedkommende ikke varer hele Aaret rundt, og at der altfaa kun hører en

længere Sygdom eller et alvorligt Uheld til for at bringe en Haandværksvend, der sidder med stor Familie, i en meget trykket Stilling.

Men ere Haandværksvendenes Raar saaledes i det Hele taget kun lidet misundelsesværdige hos os, saa pleier det at see endnu værre ud hos de egentlige Arbeidsmænd, som have en større Familie, og som skulle leve udelukkende af deres physiske Kræfter. Medens paa Christianshavn kun 28 Haandværksvende, hvoriblandt adskillige, som ved ulykkelig Tilfælde have mistet deres Førlighed, ere faste Almisselemmer, er Antallet af de Arbeidsmænd, som ere under fast Forsørgelse af Fattigvæsenet, ikke mindre end omtrent det dobbelte, og samme Forhold viser sig atter, naar vi undersøge Listerne over dem, der modtage Interimshjælp om Vinteren; her er Haandværksvendenes Antal omtrent 50, medens Arbeidsmændenes overstiger 100. Og hvad der saaledes fremgaaer af Fattigvæsenets Lister, det bekræftes i rigeligt Maal, naar man personlig undersøger Sagen og seer med egne Øine, hvorledes det staaer til i de Arbeidsmænds Boliger, som have flere Børn. Allfor mange Steder møder man den jammerligste Fattigdom, navnlig om Vinteren. Det gaaer i Almindelighed nogenlunde an, hvor Manden har fast og varigt Arbeide f. Ex. ved Maskinfabrikker, Jernstøberier og deslige, og altsaa kan regne paa en bestemt Indtægt hele Aaret igjennem eller dog i det Mindste de allerfleste Maaneder af Aaret, men det seer hyppigt helt ynkeligt ud, hvor Arbeidet er tilfældigt, og Fortjenesten altsaa ogsaa tilfældig; ikke sjældent træffes her efter en forholdsviis ret god Tilstand om Sommeren den allerdybeste Nød om Vinteren.

Det har sine meget store Vanskeligheder for den private Godgjørenhed her at gribe ind paa en virkelig fornustig

Maade. Paa den ene Side maa det erkjendes, at disse Arbeideres Kaar ere saadanne, at selv den Stræbsomste ved et lille Uheld kan blive bragt saa langt tilbage, at han kun med den yderste Bæmselighed kan reise sig igjen, og, medens denne Kamp staaer paa, er han udsat for saa mange Anfald af Modløshed, at det bliver saare tilgiveligt, om han engang imellem giver efter for den. Derfor bør den private Godgjørenhed ingenlunde strax afvise den arbejdsdygtige Familiefader med en talrig Børneskole, som henvender sig til den. Men paa den anden Side opdages det ogsaa snart, at Kilden til Nøden i mangfoldige Tilfælde ligger hos den Paagjældende selv, og at der er en heel Mængde slette Baner saa dybt indgroede hos vor Arbejdsklasse, som den nu er, at man i høi Grad er udsat for at gjøre ondt værre ved at række utidig eller altfor hurtig Hjælp.

Blandt disse slette Baner indtager Drikfældighed den første og vigtigste Plads. Man siger, at Drukken skal være aftaget betydeligt hos os, naar man sammenligner Nutiden med Fortiden; saa maa det have gaaet forfærdeligt til i gamle Dage, thi paa Christianshavn i det Mindste er Lasten endnu saa almindelig udbredt, at den med Rette tør kaldes den værste Fjende, som Bestræbelserne for at forbedre Arbejdsklassens Kaar have at strides med. Ikke blot Mænd ere hengivne til den, men ogsaa Fruentimmer, naturligviis dog i ringere Antal; hvor den engang har bidt sig ret fast, der gaaer det i rivende Fart nedad imod den komplette Ødelæggelse, og det er det Gruelige, at Drankeren i sit Fald ogsaa bringer Elendighed over den hele Familie. Vi have adskillige Gange truffet det Tilfælde, at en Mand, som sad med en talrig Børneskole i smaa Omstændigheder, og ved sit Arbejde kunde regne paa

en Fortjeneste af omtrent 5 Rdl. ugentlig, Løverdags Aften havde at betale 8—10 R for Brændeviin, nydt i Ugens Løb, som en eller anden Værtshuusholder havde givet ham paa Kredit. Mere end en Gang have vi maattet høre den sørgelige Uttring udtalt af en Kone: „Min Mand arbejder ikke for sin Familie men for Værtshusene,“ det er desto værre bogstaveligt sandt i mangfoldige Tilfælde.

Imod dette forfærdelige Dnde er den private Belgjørenhed næsten ganske afmægtig, der maa en høiere Magt til for at omvende en Dranker. Men kan den kun i meget sjeldne Tilfælde udrette Noget imod Lasten, hvor den allerede er tilstede fuldt udviklet og rodfæstet, saa formaaer den dog nok at paapege, hvad der giver Dndet Næring, og at give Anthydninger af, hvorledes man for Fremtiden kan forebygge det paa adskillige Punkter. Den Klasse af Arbeidere paa Christianshavn, som utvivlsomt ere mest ud-satte for Fristelser til altfor megen Nydelse af stærke Drikke, er de saakaldte Pladsarbeidere, som have deres Erhverv ved Losning af Kul, Sukker, Kaffe, Korn eller andre Varer. Der er neppe noget Arbeide, som er sværere end dette, thi der hører ganske overordentlige Kræfter til at kunne udholde det i Længden, men der er neppe heller noget Arbeide, som til visse Tider betaler sig bedre, thi det kan hændes, at en Mand derved kan tjene 3—4 Rdl. om Dagen. Ganske vist maa han have god og kraftig Føde og tilstrækkelige Styrkningsmidler for at kunne udholde den Anstrængelse, det kræver, men Ulykken er, at mangfoldige af disse Pladsarbeidere — hæderlige Undtagelser findes naturligviis ogsaa her — ikke vide at holde Maade, Ulykken er, at Mange iblandt dem have den Bane at dele deres Tid imellem Pladsen og Værtshuset og tilbringe mange flere Timer det sidste Sted, end det er baade dem selv og

deres Familier gavnligt. Der er stor Fristelse dertil, thi den usalige Skik har efterhaanden indfueget sig forskjellige Steder, at Formændene, som antage Arbejderne, ere at træffe paa Værtshusene, der maa de Arbeidsjægende henvende sig, der foregaaer ogsaa hyppigt efter endt Dagvært Udbetalingen af Arbeidslønnen, og naar der stundom kan gaae hele Timer hen, inden Pengene komme for en Dag, saa tømmes imidlertid den ene Snaps efter den anden, og Manden er halv beruset, inden han kommer hjem med sin stærkt beskaarne Arbeidsløn. Der kunde ganske vist gøres meget for at afskøde denne Fristelse, dersom menneskekjærlige Arbeidsherrer vilde, baade i deres egen og deres Arbeidernes Interesse, bekymre sig lidt om disse Forhold, og, hvad der var det allerbedste, stræbe at udbrede lidt økonomisk Sands og Sparommelighed iblandt de mange Mennesker, som de give Brødet, og som de altsaa kunne øve en meget betydelig Indflydelse paa blot med et lille Ord engang imellem. Som Forholdene nu ere, ødes der store Summer hver Dag herude paa aldeles oversludig Nydelse af stærke Drikke; man kan høre Hustruer tale med den største Sindssværmelse om, at deres Mænd have været berusede, som var det en Ting, der var ganske i sin Orden; man kan tydelig spore, at det blandt mange Arbeidere næsten ansees for en Skam ikke at ville følge med Kammeraterne til Værtshuset; „det er den Durdryk det kniber med,“ sagde en Mand engang til En af vore Undersøgere, som talte med ham om den slemme Bane at sidde paa Værtshuset istedetfor i Hjemmet om Aftenen, og han meente med dette eiendommelige Udtryk, at det faldt ham meget svært at gaae lige hjem, naar han saa Arbeidskammeraterne falde ind hist og her og blev lokket af dem til at følge med.

Til de flette Baner hos vor Arbeidsklasse regne vi fremdeles Overdaadigheden og Letfindigheden. Med det første Udtryk tænke vi paa den Kjendsgjerning, som et Par Besøg hos fattige Familier stundom er nok til at stadfæste, at mangfoldige Arbeidere, langt fra at iagttage den Tarvelighed, som deres Kaar paalægge dem som en bydende Nødvendighed, sætte mere paa den daglige Levemaade og Klædebragten, naar Fortjenesten er nogenlunde god, end de have Raad til. Det er f. Ex. ikke usædvanligt, at den tørre Koft, som en Arbeidsmand medbringer fra sit Hjem om Morgenen til Fortæring under Dagens Hviletider, er saa vel forsynet med Smør og Belægning, at det staaer i en skjærende Modsetning til de Næringsmidler, som man veed, at Konen og Børnene leve af hjemme. Spørger man om Grunden dertil, faaer man gjerne det Svar, at Manden skammer sig ved at møde med ringere Madvarer end hans Arbeidskammerater medbringe, og her have vi et af de mangfoldige Smaatræk, som vise, at der hos de Fattige findes ligesaa megen Gressfølelse, baade af god og slet Natur, som hos de Velhavende. Mere end en Gang have vore Undersøgere overrasket meget fattige Familier ved ganske velbesatte Borde, som man hjerteligt kunde unde dem, naar blot ikke det kolde Overlæg bagefter paamindede om, hvilken ubodelig Skade Arbeideren gjør sig selv derved. Og det Samme, som er sagt om Levemaaden, gjælder maaffee i endnu høiere Grad om Klædebragten. „Som man er klædt, saadan agtes man,“ er en Grundsætning, der spiller en uhyre Rolle blandt vore Fattige herude, og for at bevare Anseelsen ved Klæderne gjøres der meget store Dp-offreller, stundom med en aldeles forbausende Ligegyldighed for Bekostningen og en ligesaa forbausende Mangel paa oekonomisk Sands. Hvad der alene paa Christianshavn

udgives aarlig i Leie for sorte Klæder og dito Hatte, for Fruentimmerkjoler og Fruentimmerpynt, vilde, om det var muligt at beregne det, løbe op til en meget stor Sum. Det kunde vel være, at de Velhavende engang ville faae et stort Ansvar, fordi de ved overdreven Luxus i Klædedragt give de Fattige saa megen Fristelse til at følge efter; gave vi et bedre Exempel, hvad Klædedragtens Tarvelighed og Sømmelighed angaaer, saa vilde Overdaadigheden hos vor Arbejdsklasse i saa Henseende falde bort af sig selv. Endelig bør det endnu ansøres som en Overdaadighed, naar man ikke sjældent seer, at fattige Familier deeltage i Fornøielser, som ere altfor kostbare for deres Kaar; at holde store Baller i leiede Lokaler burde dog neppe være Opgave for en Forening, som bestaaer af lutter ubemidlede Arbeidere.

Hvad Lætsindigheden angaaer, da vil det være nok her igjen at henvise til den almindelig udbredte Sorgløshed, hvormed Arbejderen lader al Tanke om Fremtiden berøve for blot at leve i Diebliffet, godt eller slet, som det kan træffe sig. Yderst sjældent er det at træffe en Familie, som af Sommerens Fortjeneste betaler Vinterleien forud, eller som lægger noget af Sommerens Fortjeneste hen til den arbejdsløse Vintertid. Det er en ikke ualmindelig Ting, at Ægtefæller indgaaes af Folk, som staae med fuldstændig tomme Hænder, ja end ikke eie de Sengklæder, hvorpaa de ligge, men betale Leie af dem i dyre Domme hver eneste Maaned. Hvorledes det kommer til at see ud hos saadanne Mennesker, naar Børnene begynde at indfinde sig, lader sig let tænke.

Vi benytte Leiligheden til her ganske kort at omtale den for vor Arbejdsklasse høist farlige Udbredelse, som Klasselotteriet i de senere Aar har fundet ved Sedlernes Udstrykning i en uendelig Mængde af Brødbøle. Den Måring

for Letfindigheden, som denne tidligere ukjendte, men nu meget udbredte Uskik giver, er ganske vist af ikke liden Betydning. Hvis man vil lægge Mærke til, hvilke Grupper af Mennesker, der paa en Trækningsdag samle sig udenfor de mangfoldige Binduer, hvor de udtrukne Nummere blive udstillede, vil man med Bedrøvelse gjøre den Sagttagelse, at Udfskillige i dem tilhøre den allerfattigste Klasse, som ganske vist ikke have Naad til at spille i Lotteriet. I de allerfleste Tilfælde slænges jo de surt erhvervede Skillinger ud af Binduet; skeer det en sjelden Gang, at en Gevinst tilfalder en fattig Familie, da kan man næsten med Visshed forudsige, at den vil bringe Forbandelse istedetfor Betsignelse, thi det er sikkert, at en af de farligste Fristelser for Arbeideren er den, pludselig og uden Anstrengelse at komme i Besiddelse af en større Sum Penge. Det er ikke blot for vor Hær men ogsaa for vor fattige Befolkning en stor Belgjerning, at Stillingsvæsenet er affkaffet, thi hos forskjellige Familier herude have vi seet, hvilken Elendighed en Stillingssum har været istand til at frembringe. Men var Stillingssummen, som dog ikke blev opnaaet for Intet, i mange Tilfælde en Ulykke, saa er en Lotterigevinst det i endnu flere. For nogle Aar siden vandt en fattig Arbeider herude omtrent 1000 Rdl. i Lotteriet, et Aar efter havde han taget sig selv af Dage. En Haandværkssvend, der levede i de kummerligste Omstændigheder med Kone og Barn, vandt paa et Andelslod omtrent 15 Rdl.; det bevirkede, at han siden den Tid, stjønt gjentagne Gange udsat for at blive huusvild, uafbrudt blev ved med at spille og formodentlig spiller endnu den Dag idag. En ret flink Mand, hvis hele Huus ellers blev styret med Orden og Dekonomi af hans fortræffelige Kone, tog sine Børn ud af en Betalingskole og satte dem i en Friskole, alene for at

faae Raad til at holde en Lotteriseddel sammen med sine Arbeidskammerater. Ja, en Gang traf vi det næsten komiske Tilfælde, da en Mand søgte Hjælp til at indløse sine pantsatte Klæder, og Oplysning blev forlangt om, hvorfor han havde udsat dem, at følgende Forklaring blev givet: „Jeg havde slet ingen anden Udvei til at faae Udkommet undtagen at spille i Lotteriet, og da jeg ingen Penge havde til at betale Sedlen med, blev jeg nødt til at laane paa mine Klæder.“ Man vil sige, at den Mand var utilklædelig indskrænket, men man kjender kun vor Arbeidsklasse lidet, naar man tager sig Tingene saa let; naar Manden Dag ud og Dag ind seer alle disse Avertissementer og alle disse Skilter med den pralende Overskrift: Prøv Lykken eller man maa forsøge Lykken, saa ender han med at troe paa, at Lykken virkelig kan naaes ad denne Vei. Er det efter de anførte Exempler, som blot ere hentede fra Christianshavn, for strengt at opstille det Alternativ: Enten maa Staten, naar den ikke kan undvære Indtægten af Klasse-lotteriet, ved skarpe Forholdsregler forhindre Sedlernes Udstykning, eller ogsaa vil den nuværende Trafik med deres Deling i smaa Andelslodder om saa Aar have gjort saa store Ulykker, at Klasseslotteriet nødvendigviis maa gaae samme Vei som Tallotteriet?

Efter disse korte Bemærkninger om Tilstande og Baner hos den christianshavnske Arbejderbefolkning, der ganske vist ere meget ufuldstændige og meget lidt udtømmende, men som det dog maaskee kunde have sin Nytte at henstille til de Velhavendes Overveielse, skulle vi nu gjøre Rede for, hvorledes Christianshavns Understøttelsesforening hidtil har stræbt at gribe Sagen an paa denne vanskelige Arbeids-mark. Vi have, som allerede ovenfor lyttret, ikke troet, at den private Velgjørenhed rentud skulde afvise enhver Arbejder

med stor Familie, som henvendte sig til den, og vi have mere end en Gang traadt til med directe Understøttelse, hvor Forholdene efter nøiagtig Undersøgelse og moden Overveielse syntes os at kræve en saadan. Men her at gaae i det Enkelte, vilde baade blive altfor vidtløftigt og trættende for Læseren, vi indskrænke os derfor til ganske kort at udtale: Vi have i forffjellige Tilfælde havt megen Glæde af at yde saadan Understøttelse, i andre have vi derimod slet ikke seet nogen Frugt, adskillige staae endnu hen som meget tvivlsomme. Naturligviis have vi her saa lidt som andetsteds ladet os nøie med at give en Hjælp og dermed betragtet Sagen som afgjort; vi have tvertimod saa vidt muligt fulgt den fattige Arbejder, som vi engang havde begyndt at hjælpe, med største Opmærksomhed og ikke ladet det mangle paa ideligt Tilsyn og gjentagne Opmuntringer; vi have allevegne forlangt, at den ydede Hjælp strax skulde bære Frugt og vise kjendelig Virkning, hvor den udeblev, og hvor man ikke vilde hjælpe sig selv, samtidig med at man blev hjulpen, have vi strax trukket os tilbage, i det Mindste hvad den materielle Understøttelse angaaer.

Derimod vil det være nødvendigt noget udførligere at gjøre Rede for den Understøttelse, som vi ad en indirecte Wei have bestræbt os for at aabne de christianshavnske Arbeidere. Vi dele ganske den Anskuelse, som heldigviis nu begynder at finde varme Talsmænd iblandt os, at Selvhjælp ubetinget er Arbeidernes bedste Hjælp, og vi ønske af Hjertet, at det snart maa komme saa vidt, at der begynder at danne sig Foreninger af Arbeidere i Kjøbenhavn til Anskaffelse af billige Livsfornödenheder, 2c., som efter Erfaringer udenlandsfra under en kyndig og dygtig Ledelse kunne udrette meget Godt. Men til selv at sætte slige Ting i Gang følte vi os hidtil hverken tilstrækkelig oplyste

eller tilstræffelig bekjendte med Arbeiderne paa Christianshavn, det maatte derfor udsættes til vi fik at see, om vore Bestræbelser fik en heldig Fremgang. Dog et simpelt Middel til at bekæmpe slette Vaner, til at fremme god Dekonomi og forstandig Sparommelighed blandt Arbeiderne var der dog, som uden store Vanskeligheder strax kunde anvendes, og det var at aabne en Sparekasse herude og at gjøre Udgangen til denne, baade hvad Tid og Sted angaaer, saa let, at det virkelig blev lagt den christianshavnske Arbeider meget nærmere end forhen at samle sig en lille Kapital til Vinteren, Børnene eller de gamle Dage ved smaae men hyppige Indskud. Som allerede berørt i Meddelelserne lykkedes det os ved Manges velvillige Bistand at faae en saadan Indretning sat i Gang uden mindste Udgift for vor Forenings ikke synderlig glimrende Finantser. Den har nu bestaaet i mere end et Aar, og vi have al Grund til at være glade ved de Resultater, den hidtil har bragt. En Hovedsag for os var det at vække Arbeidernes Interesse for den, og det have vi forsøgt at gjøre, deels ved lige i Begyndelsen at opslaae Bekjendtgjørelser om den paa alle Gadehjørner herude, deels ved senere til omtrent enhver Familie i ethvert Huus at uddele en lille trykt Opfordring til flittig Benyttelse af Indretningen. Da denne i det Væsentlige udtrykker, hvad vi have tænkt at opnaae ved det hele Foretagende, og hvad det har udrettet i den største Deel af den Tid, det har været i Gang, afstrykke vi den her.

Til den arbejdende Klasse paa Christianshavn.

Den 1ste August 1866 aabnede Christianshavns Understøttelsesforening i Strandgade 23 et Sparekassecontoir for Vikuben, nærmest bestemt for den arbejdende Klasse paa Christianshavn. Ved velvillig Bistand af omtrent 50 her

bosatte Mænd holdes det aabent hver Søndag fra Kl. 7—9 om Aftenen og modtager Indskud paa 1 \mathcal{L} og derover, som, naar den indskudte Sum beløber 5 Rdl. eller mere, trækker Rente, beregnet til 1 β daglig af hvert 100 Rdl. Udbetaling og Rentetilskrivning besørjes af Vikubens Hovedkontoir i Silkegade.

Siden August 1866 have Indskuddene udgjort følgende Beløb.

1866.	August . . .	1238 Rdl.	3 \mathcal{L}	11 β
	September .	900	— 5	— 8
	Oktober . .	934	— "	— 8
	November .	2097	— 5	— "
	December .	955	— 4	— "
1867.	Januar . .	4414	— 1	— 12
	Februar . .	1328	— 1	— 12
	Marts . . .	9358	— 4	— 2
	April . . .	11623	— 4	— 8
	Mai	14657	— 5	— 6

Tilsammen 47510 Rdl. „ \mathcal{L} 3 β

Bort Sparekassecontoir har altsaa i de første 10 Maaneder modtaget den ikke ubetydelige Sum af henved 50000 Rdl.

Dette er ganske vist en smuk Begyndelse, som vi have Grund til at være meget tilfredse med, og dog har Tilgangen netop fra den arbejdende Klasses Side ikke været saa stor, som den kunde og burde være. Grunden kan være, dels at Sparekassecontoirets Virksomhed mest er falden i de for Arbeidsklassen ugunstige Vintermaaneder, dels at man ikke har faaet tilstrækkelig Kundskab om Sagen. Nu da Contoiret er bleven mere bekjendt ved en uafbrudt Virksomhed i 10 Maaneder, ved et bestandigt stigende Antal af

Sparere og ved bestandig større maanedlige Indstud, er det vort faste Haab, at Fremtiden skal bringe endnu glædeligere Resultater. Vi ere overbeviste om, at Christianshavn med sin store ubemidlede Arbejderbefolkning netop er Stedet for en Sparekasse, thi hvem i al Verden skulde vel spare, naar ikke Arbejderne skulde det? Vi ere overbeviste om, at enhver Mand og Kvinde herude, som er henvist til at fortjene Brødet ved sine Hænders Arbejde, og som vil sig selv rigtigt vel, snart vil komme til at indsee, at det er godt og gavnligt for dem selv, naar de benytte den Leilighed, som vi og vore Medarbejdere have gjort os Umage for at aabne dem, til let, sikker og fordeelig Anbringelse af deres smaa Sparepenge.

Vi opfordre derfor indstændigt den arbejdende Klasse paa Christianshavn til at benytte denne Indretning, som udelukkende sigter til dens Fordeel, især nu da Sommermaanederne forestaae med deres rigeligere Fortjeneste og færre Udgifter. Vi behøve ikke at anvende mange Ord paa at udmale alle de Fordele, som selv en ganske lille Spareffilling formaaer at yde de Ubemidlede, naar Vinteren kommer, thi det forstaaer enhver Mand og Kvinde, som vil tænke sig en Smule om. Med en halv Snes Daler i Baghaanden vil Arbejderen ikke være nødt til strax ved den mindste Standsning i Arbejdet at tage sin Tilflugt til Laanecontoirerne, der lade sig den Tjeneste dyrt betale, som de yde de Trængende. Enhver, som har lært at lukke Dinene op, og som har lagt Mærke til, hvorledes det vrimler mere og mere af dem herude paa Christianshavn, maa dog spørge sig selv: Hvoraf leve alle disse Contoirer, og Svaret er: Ene og alene af de Fattige, som ikke ere fremjynede nok til, medens Arbejdet gaaer godt, at lægge noget hen til de knappe Løber. Det er dog ganske vist

bedre selv at tage Rente end at betale høie Renter til Andre, og der behøves ofte kun en lille Anstrengelse og en lille Selvfornægtelse for at dette kan skee, en Snaps mindre om Dagen gjør i et eneste Aar 7 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 10 β .

Fremdeles med en halv Snees Daler i Baghaanden vilde Arbeideren mange Gange være istand til at skaffe sig en bedre Bolig, at kjøbe sine Livsfornødenheder billigere, at udstyre sine Børn ved Konfirmationen uden synderlig Bamskelighed, kortsagt at sikke sin Uafhængighed paa hundrede Maader. Kunde Benyttelsen af vort Sparekassecontoir blive almindelig, da vilde meget af den Nød, som enhver haard Vinter bringer over mangfoldige Familier herude, lettes, og den bedrøvelige Kjendsgjerning, at mindst hvert 20de Menneſte*) paa Christianshavn (de faste Almisselemmer ikke medregnede) om Vinteren spiser Fattigvæsenets Brød, blive afløst af en bedre og sundere Tilstand.

Man hører saa ofte, naar Taler er om at give dem, hvis Lod i Verden det er at arbejde strengt med deres Hænder, en Leilighed til at forbedre deres Tilstand: „Det nytter ikke noget, thi de ville ikke benytte Leiligheden.“ Vi troe ikke, det er saaledes; vi troe, ja vi vide det med Bestemthed, efter at vor Forening har arbeidet over et Aar herude og lært mangfoldige Familier at kjende, at der blandt Arbeidsklassen findes en Mængde hæderlige, ærefjære Mænd og Qvinder, der alvorligen ønske at forbedre deres Aar, ikke ved Andres Gaver men ved egen Anstrengelse, og det er vort faste Haab, at saadanne ville

*) Dette Tal er usiagtigt. Af c. 15000 Menneſter paa Christianshavn fik c. 1100 Interimshjælp sidste Vinter, det bliver altsaa ikke mindst hvert 20de, men mindst hvert 14de.

vide at benytte den Leilighed dertil, som vort Sparekasse-
contoir yder dem.

Bestyrelsen for Christianshavns Understøttelsesforening.

Vi have kun lidet at sǔie til denne Opfordring, der
som sagt blev uddelt overalt paa Christianshavn i omtrent
3000 Exemplarer. Naturligvis maa man ikke troe, at de
50000 Rdl., som ere omtalte i den, alle ere indskudte af
Arbejdsklassen, vor Sparekasse benyttes ogsaa for Næmheds
Skyld af andre velstaaende Interessenter i Vituben, hvad
vi ikke kunne have det mindste imod. Men af de henved
400 nye Kontrabøger, som ere udstedte hos os, kan det
dog uden Overdrivelse siges, at henimod Halvdelen tilhøre
Folk af Arbejdsklassen, som uden vor Sparekasse maaskee
ikke vilde have tænkt paa at lægge Noget til Side, og
Enhver, som bringes dertil, bringes dermed ogsaa til at
gjøre det første Skridt paa en god Bane. Foretagendet
har efter Opfordringens Udsendelse havt god Fremgang,
vel ere de maanedlige Summer noget mindre end de vare
i Marts=Mai*), men det betyder kun, at Kassen er blevet
mindre benyttet af de Velhavende; de smaae Indskud, som
det egentlig er os om at gjøre, ere vorede ikke ubetydeligt
i Antal, navnlig er det glædeligt, at ikke saa ganske Faae
nu bringe deres Mark temmelig hyppigt. Pladsarbejderne,

*) Efter Opfordringens Udsendelse have de indskudte Summer
udgjort:

Juni	4997 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ „ β
Juli	6989 — „ - 8 -
August . . .	3071 — 4 - 5 -
September .	8751 — 5 - 8 -

I Juni, da Opfordringen blev omdelt, udstedtes 46 nye
Kontrabøger, i Juli 34, hvilket er et betydeligt større Antal,
end vi ellers vare vante til.

som vi først og fremmest tænkte paa ved Kajsens Indretning, med deres rigelige Sommerfortjeneste af stundom 3—4 Rdl. om Dagen og tilsvarende Arbeidsløshed om Vinteren, har det hidtil ikke ret villet lykkes at vinde for Sagen, men Kom blev ikke bygget paa en Dag, Arbeidsklassen har en naturlig Mistillid til enhver ny Indretning, som der hører Tid til at overvinde.

Der staaer nu tilbage at omtale den tredie af de Hovedgrupper, hvori vi have delt Arbejderbefolkningen paa Christianshavn, nemlig de arbejdsdygtige Enker med Børn. Vi sige med Forsæt „Enker med Børn“ og ikke Enker alene, thi disse sidste have, hvor forunderligt det end kan forekomme Mange, som vide, hvor surt det blandt de Velhavende kan see ud for en Enke, naar hendes Mand kaldes bort uden at efterlade Formue, sædvanlig slet ingen Nød i de ubemidlede Klasser af Befolkningen. Sagen er jo denne, at medens Konen i et velhavende Huus som oftest kun har den Gjerning at sørge for sit Huus og sine Børn uden at fortjene Noget til det fælleds Underhold, hvad der bliver Mandens Sag, saa er Arbejderens Hustru sædvanlig, allerede medens Manden lever og kan virke, nødt til foruden at passe Huset og Børnene at vinde et ofte ikke ubetydeligt Bidrag til Udkommet ved et eller andet Arbeide; falder Manden fra, og hun staaer alene, kan det ofte hændes, at hun kommer endnu bedre ud af det, end medens han levede. Skulde man opregne alle de Næringsveie, som en Arbejders Hustru eller Enke kan slaae ind paa og vinde et mere eller mindre godt Udkomme ved, vilde det blive en meget lang Liste. Der er nu først Badsk og Rengjøring, et strengt Arbeide, som slider hurtigt op, men som ogsaa betaler sig ret godt for den Flittige og for den, som ikke er bange for at lægge Kræfter til. Der er Handel

med en Mængde forskjellige Ting, Fisk, Frugt, Rager, etc.; paa Christianshavn lever mangen hæderlig Enke, som ikke alene ernærer sig selv ganske godt ved sin Kurv, men endog faaer lidt tilovers til de voksne Børn. Der er Syning atter af en Mængde forskjellige Arter, Handsfesyning, som gjennemsnitlig kan indbringe en flittig Arbeideresse 25 β om Dagen ($2\frac{1}{2}$ Par Handsker), Sækfesyning, der giver noget mere Udbytte, men ikke varer læret rundt*), Pinned- og Skræddersyning, etc. Der er Fabrikarbejde af mange Slags, paa Tobaks- og Eichoriesfabrikker, paa Sulferraffinaderier, Udklipperier, Kludfabrikker, etc. — Der er Havearbejde, Rugning hos Gartnere, Malkning, Polering af Sølvtøi, Opvartning, Bladombæring, Pasning af Pleiebørn, etc. Med en god Villie, et stærkt Helbred og nogen Energi vil det meget sjældent mangle en enlig Kvinde paa Beskjæftigelse og Erhverv, og i Almindelighed vil det være Bedkommendes egen Skyld, naar hun er bragt ned til at søge Erhverv ved saadanne Næringsveie, som paa ingen Maade kunne give hende Udkommet, f. Ex. naar en Kone ikke bestiller andet end at sanke Spaaner paa Tømmerpladserne eller kjøbe dem i Huse, som ere under Opførelse, for siden at sælge dem igjen. Som Kuriositet kan det anføres, at vi engang have truffet en Kone, som levede af at tigge Madlevninger ved Dørene og derefter udsælge dem til Naboerne; Forretningen gik ganske godt, hendes Bordstusse laa fuld af halv fordærvet Klipskiff, og rundt om i Stuen fandtes adskillige meget forskjellige Madvarer; hun meldte sine Kunder om Aftenen, hvad hun havde at byde,

*) Denne Industri vilde vistnok egne sig fortrinligt for den private Beskjørelse, hvad vi tillade os at henstille til nærmere Overveieelse.

f. Ex. i følgende Form: „I Aften har jeg nogle deilige Urter, men vil De have nogle, maa de skynde Dem, ellers blive de revet bort“. Et andet Sted fandtes en Kone, om hvem det fortaltes for vist, at hendes eneste Erhverv bestod i at samle Hundeecrementer paa Gader og Beie, hvilke hun saa affatte til Garverierne, der virkelig bruge dette Stof. Men hvor man træffer sligt, kan man altid være vis paa, at Elendigheden er selvforskyldt, den ærefjære, arbejdsføre, enlige Kvinde af Arbejdsklassen skal sædvanlig vel vide at bryde sig en Bei*).

Ganste anderledes stiller Sagen sig derimod, hvor Talen er om Arbejdere med flere smaae Børn, som ved deres Mænds Død sædvanlig bringes i en meget beklagelig Stilling. Den første Tid er ikke den værste, thi over den hjælpes de som oftest ved den forhen omtalte beundringsværdige Velgjørenhed hos deres fattige Naboer og Bekjendte. Men naar denne hører op, hvad skal saa en stakkels Kone gjøre med tomme Hænder og med en Flok af Børn, som ofte forhindre hende i at forlade Hjemmet, som alle skulle mættes hver eneste Dag, men ikke ere istand til eller vante til

*) En ganste eiendommelig Næringsvei paa Christianshavn er den at skrive Ansøgninger og Tiggerbreve for Folk, som selv ikke ere stærke i Pennen. Taxten er sædvanlig 16—24 β for Stykket. Der er naturligviis intet at indvende mod dette Erhverv, men det Beklagelige er, at det overhovedet kan eksistere, og at en Fattig kan staae sig ved at betale for et saadant Dokument.

Ved at omtale dette kunne vi ikke undlade at tilføie den Bemærkning, at det er ikke saa ganste faae af de Fattige herude, der hverken kunne skrive eller læse. Vi have vænnet os til at sige og troe, at i Danmark kan ethvert Menneffe gjøre disse to Ting, men trænger man lidt ned i vor fattige Befolkning, finder man desværre for de Aldres Vedkommende ikke faae Undtagelser.

at fortjene noget? Der var hidtil kun en eneste Udvei for hende, nemlig strax at henvende sig til det offentlige Fattigvæsen og blive fast Almisselem tilligemed sine Børn, stundom stred hun først en Tid lang alene, fordi hun nødig gif til det, men sædvanlig opnaaede hun derved kun at sætte det til, som var levnet hende ved Mandens Død af Klæder og Indbo, og kom saa i en endnu dybere Elendighed hvoraf ikke engang Fattigvæsenets Hjælp, naar hun endelig søgte den, kunde løfte hende op. — Men det var Uret, at det var saaledes, thi er der noget Sted, hvor den private Belgjørenhed er paa sin rette Plads, saa er det netop i disse Tilfælde, og er der noget Sted, hvor den, fornuftigt indrettet, formaaer at løse Opgaven ganske anderledes godt end det offentlige Fattigvæsen, saa er det her. Vi ere saa lykkelige, at vi kunne tale herom med Erfaringens fulde Vished, de Resultater, som vi her kunne opvise af vor Forenings Virksomhed, ere de glædeligste og mest opmuntrende af alle hidtil vundne.

Siden vi begyndte vort Arbeide paa Christianshavn, have vi havt med mange „Enker med Børn“ at gjøre, men paa dette Sted er det dog kun 10 enkelte Tilfælde, som vi ønske at fremdrage, dels fordi de netop ere af den Art, som Talen her dreier sig om (Enker efter nylig afdøde Arbeidere med flere, ikke voksne men smaae Børn), dels fordi vi længe nok have staaet i Forbindelse med dem til at kunne opstille nogenlunde sikke Resultater. I et af disse 10 Tilfælde lever Manden rigtignok, men er paa Grund af Sygdom død for Familien, i 5 var Manden død kort før Understøttelsesforeningens Stiftelse, i de øvrige 4 er han faldet fra i det sidste Aarstid. Vi kunne bevise, at samtlige 10 Enker efter al Sandsynlighed vilde have været

nødte til at søge Fattigvæsenets Hjælp, hvis vor Forening ikke havde grebet ind; vi kunne fremdeles bevise, at Fattigvæsenet efter de gjældende Bestemmelser ikke i et eneste af de 10 Tilfælde vilde have nægtet de Paagjældende den faste Almisshjælp.

Hver Gang en af disse Enker henvendte sig til os, blev der udtrykkelig sagt til hende, at hun vel skulde betænke sig, inden hun traf sit Valg imellem den Hjælp, Understøttelsesforeningen kunde yde hende, og den, som hun kunde opnaae hos Fattigvæsenet. Hvad os angik, da vilde vi paa ingen Maade binde os til en fast aarlig Hjælp, efter al Sandsynlighed vilde vi ikke kunne yde hende saa stor en Understøttelse, som Fattigvæsenet gav, dertil havde vi ikke tilstrækkelige Midler. Vi forlangte for vor Hjælp, at hun selv og hendes Børn, forsaavidt de vare istand dertil, kraftigt skulde hjælpe til selv, og vi vilde kun blive ved med vor Understøttelse under denne Betingelse; til Gjengjæld lovede vi hende, at vi skulde staae hende kraftigt bi med Naad og Daad, og at vi gjerne vilde træde til, naar hun ikke kunde hjælpe sig selv, men kun naar Hjælp var absolut fornøden. Saalænge hun stod i Forbindelse med os, maatte hun ikke modtage hverken fast Almisshjælp eller interimistisk Brødhjælp om Vinteren af Fattigvæsenet, enten skulde hun helt holde sig til os eller helt til det Offentlige, det stod hende naturligtvis altid frit for at forlade os og gaae til det sidste. — I alle 10 Tilfælde gif man villigt ind paa vore Betingelser, i ikke et eneste af dem have enten vi eller de Paagjældende hidtil fortrudt det.

Og hvad have saa disse 10 Enker med deres 33 Børn kostet os i et Aar, regnet fra 1ste Oktober 1866 til

30te Septbr. 1867? Vi skulle forsøge paa at ansvueliggjøre det ved følgende Liste*).

Enfer	Børnenes Antal.	Wilde have loffet Bøttigerlovet i 1 Aar.	Har loffet os i 1 Aar.	
Nr. 1.	5	Rd 120	Rd 44	Huusleie og Vinterhjælp.
Nr. 2.	4	100	21	Har desuden haft Kaffeplining.
Nr. 3.	2	60	35½	Maatte holdes i en ypperlig Bolig, hun havde, nu synes det, at hun selv kan bestale Huusleien.
Nr. 4.	2	60	7¾	Arbejder paa Fabrik, begge Børnene ligesaa.
Nr. 5.	5	120	35	Har solgt en Deel af Mandens Efterladenskab.
Nr. 6.	4	100	26	7 Rd. af de 26 anvendte til Indløsning af Klæder, pantsatte før Mandens Død.
Nr. 7.	3	60	10	Foreningen har stoffet hende en privat Hjælp, hvorpaa hun havde et Billedskrav.
Nr. 8.	4	100	22	Pengene anbragte i en Handel, som tegner godt.
Nr. 9.	2	60	24	Har haft Kaffeplining.
Nr. 10.	2	60	38	Var i en høist elendig Forfatning, da Foreningen antog sig hende.
10.	33	860	263½	

Allerførst fremgaaer det af denne Liste, at vi ved at antage os ovennævnte 43 Individuer. have befriet Kjøbenhavns Kommune for en Udgift af 860 Rd., hvad der jo maa være Skatteyderne meget behageligt at høre, især naar

*) De to Enfer, som ere anførte sidst, have kun været henholdsvis $\frac{3}{4}$ og $\frac{1}{2}$ Aar under vor Forenings Forsorg, men der er taget Hensyn dertil ved de anførte Summer, som ere forhøiede med Fjerdedelen eller Halvdelen.

man betænker, at dette ikke vil være noget forbigaaende og noget, som kun gjælder for et enkelt Aar, men at omtrent det Samme tvertimod vil gjentage sig i en længere Aar-række hvert eneste Aar; saalænge vore Medborgere ville understøtte vore Bestræbelser, skulle forhaabentlig ingen af disse 10 Enker komme under det offentlige Fattigvæsen, og saalænge sparer dette aarlig en Sum af omtrent 800 Rdl., hvad der med Tiden løber op til en meget stor Sum.

Dernæst viser denne Liste, at vi for at understøtte disse 10 Enker med deres 33 Børn kun have brugt 263 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ i et Aar, medens Fattigvæsenet efter sine Regler i samme Tid vilde have anvendt 860 Rdl. paa dem, eller med andre Ord, at vor Understøttelse har været 600 Rdl. billigere end den offentlige vilde have været, og dette er et endnu glædeligere Resultat end det først omtalte. Thi det beviser, at der i reent materiel Henseende er en meget stor Forskjel paa offentlig og privat Understøttelses Kostbarhed. Vi skulle gjerne indrømme, at Aaret har været heldigt i mange Henseender for disse Enker, de have med en enkelt Undtagelse ikke været hjemløse af haarde Sygdomme eller uventede Tab; det kan altsaa være, at vi i det næste Aar ikke slippe saa billigt fra det, men sæt ogsaa, at vi ad Aare see os nødt til at fordoble den Sum, som vi hidtil have anvendt paa dem, saa bliver det altid dog kun Halvdelen af det Beløb, som Fattigvæsenet havde maattet udrede. Vi skulle fremdeles gjerne indrømme, at i alle 10 Tilfælde have de Paagjældende vist sig at være dygtige og arbejdssomme Mennesker, som gjerne hjalp sig selv, saa langt de kunde, men det bliver saa Spørgsmaalet, om denne Dygtighed og Arbejdssomhed vilde være bleven saa godt bevaret og udviklet under det offentlige Fattigvæsens Forsorg, som den er bleven det under vor Forenings. Vi troe med Be-

stemthed at kunne benægte det, og de klare Grunde, hvorpaa vi støtte denne Benægtelse, ere følgende.

Hvad Understøttelse giver Fattigvæsenet de Enker med Børn, som henvende sig til det? Penge, Brød, Klæder, fri Lægehjælp og fri Medicin, kortsagt materiel Hjælp af mange forffjellige Slags, men ogsaa kun materiel Hjælp. Hvor stor denne skal være, bestemmes ikke efter de Vilkaar, hvorunder den enkelte Enke lever, og som naturligviis ere af en uendelig Forffjellighed, men efter det engang fastsatte System: en Enke med 2 Børn skal have saa og saa meget, en dito med 3 Børn saa og saa meget mere. Fra dette System kan ikke lettelig nogen Afvigelse finde Sted; naar to Enker under Fattigvæsenet have lige mange Børn, oppebære de usiagtigt den samme Understøttelse, selv om Forholdene ved indtrængende Undersøgelse vise sig at være saadanne, at den ene Enke maaffee kunde hjælpe sig med det halve, medens den anden til et enkelt Tidspunkt haardt kunde trænge til endnu større Hjælp, end den hun oppebærer. Vi anføre ikke dette som en Anklage imod det nuværende Fattigvæsen, der efter sin hele Indretning ikke godt kan handle anderledes; vi fremhæve blot det Factum, at den udbortes Ligelighed, som systematisk overholdes hvad fast Almisse for Enker angaaer, i Virkeligheden bliver en stor Ulighed og meget ofte fører til, at Hjælpen er for stor paa et Sted og for ringe paa et andet. Endvidere maa her gjøres opmærksom paa, at Fattigvæsenet samtidig med at yde Enkerne sin Hjælp, lægger helt og holdent Beslag paa deres Børn, som omtrent hele Dagen besffæstiges i Fattigvæsenets Skoler; naturligviis har denne Indretning sine meget gode Sider, hvor Moderen lader det mangle paa tilstræffeligt Tilsyn, men paa den anden Side lider den af den store Feil, at den aldeles forhindre de halv-

vorne Børn i at bidrage noget til Familiens Underhold, hvad der ellers vilde kunne skee paa mangfoldige Maader.

Man sammenligne nu hermed den Understøttelse, som den private Belgjørenhed, organiseret som vor Forening har gjort det, formaaer at yde Arbejderes Enker med Børn. Fattigvæsenet kjender kun en Veie at komme dem til Hjælp paa, den reent materielle Understøttelse, vi kjende mange Veie, og af disse er Ydelsen af Pengehjælp os den mindst vigtige. Fattigvæsenet kan slet intet gjøre for at holde deres farligste Fjender, Modløsheden og Sløvheden, borte; vi vide af Erfaring, hvor meget vore stadige Besøg kunne hjælpe i saa Henseende, vide, at ofte er et opmuntrende Ord og en halv Times Samtale mere værd end en heel Deel Huusleiehjælp og en heel Deel Brød, fordi Enkerne øse nyt Mod og ny Virkelyst af det Første men ikke af det Sidste, som de tvertimod meget hurtigt komme til at opfatte udelukkende som en Nødtiggighed, hvilken deres ublide Raar hjemle dem ligeoverfor Samfundet; samtidig føle de altfor vel, baade hvor forhadet den Skat, som de saaledes afkræve de Velhavende, er iblandt disse, og hvilken flou og bitter Bismag det Brød har, som de ikke selv have erhvervet. Den frivillige kjærlige Interessje, som den private Belgjørenhed kan vise dem, vide de derimod snart, naar de ikke ere altfor gamle i Sløvheden, at vurdere, og den løfter dem strax i Beiret. Derfor er der næsten aldrig, hverken hos dem eller hos andre Fattige, Tale om Taknemmelighed overfor Fattigvæsenet, medens den fornøftige gennemførte private Belgjørenhed vil finde den meget hyppigt. — Dernæst medens Fattigvæsenet nøies med at sige til den fattige Enke: Du kan ikke ernære dig selv og dine Børn, altsaa faaer du saa og saa meget Tilskud af det Offentlige, saa sige vi: Du kan ikke ernære dig selv og dine Børn og

trænger altsaa til Tilskud, men du maa fremfor alle Ting arbejde paa, at du herefter kan komme til at ernære dig selv og dem, og det gjør den store Forskjel, at medens Fattigvæsenet staaer i Fare for at gjøre dem til blot tærende Medlemmer af Samfundet, saa arbejde vi ideligt paa at gjøre dem fra tærende til virkende. Fattigvæsenet spørger kun lidt om: Hvad bestiller du og dine Børn; det forhindreder tvertimod — ganske vist i en god Hensigt — Børnene i at tjene noget; vi spørge baade først og sidst derom, og vi nøies ikke med at spørge derom, men hvor vi kunne faae et Barn anbragt, hvor vi kunne aabne Familien et nyt Erhverv, er det end aldrig saa lille, der gjøre vi det. Det er en ikke saa ringe Kapital, Børnene kunne bringe tilveie til det fælles Underhold, der ere somme af vore Enkers Børn, Dreng og Piger paa en halv Snees Aar, der, skjønt de passe Skolen nøiagtigt og høre til de Øverste i deres Klasser, tjene 50—60 Rdl. om Aaret. I England og andre store Fabriklande kan der være Grund til at see med Mistænksomhed paa slikt; som Forholdene ere hos os, have Børnene ganske vist ikke ondt af det. Hvem er bedst faren, enten et fattigt Barn, som efter at have været i Skole den halve Dag, anvender den anden halve til let Arbeide paa et Fabrik og Byærinders Besørgelse, eller et Barn af velhavende Forældre, som efter Skolegangen om Formiddagen slider den ganske Eftermiddag i Lectier og Stile? — Endelig Fattigvæsenet har uden Hensyn til de Omstændigheder, som en gennemført Undersøgelse bringer for en Dag, sin bestemte Taxt, fra hvilken ikke afviges; vor Forenings Understøttelse er derimod afpasset efter Trangen i ethvert givet Dieblit, kommer netop naar den behøves, men kommer saa ogsaa med hele det Beløb, som der behøves. — Der kan efter vor Mening

neppe være nogen Tvivl om, at alle disse Ting ere ligesaa mange Fortrin, som vor Understøttelse af Enker med Børn har fremfor Fattigvæsenets, og heraf er da ogsaa fremgaaet det ovenanførte glædelige Resultat, herpaa grunder det sig, at vi med fuld Sandhed kunne paastaae, at hvor knapt vore Enker end have det, deres hele Tilstand er dog langt bedre end saadannes, som forsørjes af det almindelige Fattigvæsen.

Men kunne vi saaledes rose os af, at vi hidtil og forhaabentlig fremdeles haade billigere og bedre end det almindelige Fattigvæsen kunne paatage os Omsorgen for Enker med Børn, saa maa vi rigtignok paa den anden Side tilstaae, at de forældreløse eller forladte Børn, som vi hidtil have forsørget, have været os langt dyrere end saadanne ere Fattigvæsenet. For et Barn, som udsættes i Pleie, betaler dette 3 R ugentlig eller 26 Rdl. aarlig her i Byen, hvilket aabenbart med de nuværende Priser paa Livets Fornødenheder er altfor lidt, hvis Børnene skulle have det nogenlunde ordentligt. Vi have ikke kunnet gjøre det ringere end for det Dobbelte og derover, men saa ere vi rigtignok ogsaa meget fræsne, hvad Pleieforældrene angaaer. Vi skulle ikke her inklade os nærmere paa Spørgsmaalet om „Pleiebørn,“ kun saa meget skal siges, at hvad dem angaaer er der overmaade meget at gjøre for den private Velgjørenhed. Det er Skade, at Vaisenhuset ikke er saaledes organiseret, at det strax kan modtage Børn, der miste begge Forældre; sidste Sommer havde vi gjentagne Gange det Tilfælde, at den sidstlevende af Forældrene blev revet bort fra en talrig Børneskole, i det ene Tilfælde var der 6; det var umuligt for os med vore smaa Midler at gjøre for dem, hvad der havde været ønskeligt at gjøre, skjønt de bleve os dyre nok. Fremtiden maa vise, om vi kunne

blive saa rige, at noget Alvorligt kan udrettes i saa Henseende, thi denne Green af Belgjørenheden er kostbar, men Fremtiden bringer rige Frugter deraf. Det hører til vore fromme Duffer engang at kunne skaffe et midlertidigt Op-tagelseshuus tilveie for saadanne forladte Børn, som ikke have gjort noget — underligt nok, der er her i Landet sørget bedre for de Børn, som have gjort noget, ved fortrinlige Anstalter som den paa Flakkebjerg —, hvor man saa ogsaa kunde finde Plads for saadanne Børn, hvis Forældre trænge haardt til en Tid at komme paa et Hospital, men ikke kunne forlade Hjemmet for Børnenes Skyld.

Det vil af denne Oversigt over, hvad vor Forening hidtil har kunnet udrette, sees, at Virksomheden har været mangfoldig nok, og at vi i det Mindste have begyndt Kampen imod Fattigdommen med dens mangehaande Under og ulykkelige Følger paa forskjellige Punkter. Et af de værste Under og en af de ulykkeligste Følger have vi dog hidtil kun leilighedsvis berørt i dette lille Skrift, og derom maa det nu til Slutning være os tilladt at tale noget udførligere. Vi tænke paa Pantelaanerkontorerne, som desværre spille en saa betydelig Rolle hos os, at en Skilbring af de Fattiges Raar vilde være ganske ufuldstændig, dersom den forbigik dem med Tausshed.

Raar man veed, at Assistentshuset her i Byen i det sidste Aar gennemsnitlig har udlaant langt over en halv Million Rigsdaler paa omtrent halvtrediehundredetusinde Panter aarlig (i Regnskabsaaet 1864—65 768000 Rdl. paa 258000 Panter,) skulde man ansee det for umuligt, at der ved Siden af det kunde bestaae over halvandet hundrede private Laanerkontorer, hvis samlede aarlige Om-

fætning naturligvis ogsaa løber op i Hundredetusinder, dog forholder det sig saaledes, og Christianshavn med sin store Fattigbefolkning er et af de Qvarterer i Byen, hvor de florere allermost.

Vi havde herude sidste Sommer ikke mindre end 16 saadanne private Laanekontorer, der samtlige karakteristisk nok vare beliggende mellem Kanalen og Bolden. Et enkelt forsøgte sidste Vinter sin Lykke i den Halvdeel af Christianshavn, som ligger Kjøbenhavn nærmest, men kunde ikke trives blandt den mere velhavende Befolkning her, desto bedre gaaer det blandt de 9000 Mennesker paa den anden Side af Kanalen. Foruden 1 paa Torvet og 2 i Store Torvegade var der sidste Sommer i Sofiegade 3, i Dronningensgade 4 og i Prindsessegade ikke mindre end 6, der saa at sige boede Dør om Dør, men dog alle syntes at gjøre gode Forretninger.

Vi have nærmere undersøgt Forholdene ved 9 af disse 16 Laanekontorer og skulle ganske kortelig meddele Resultaterne. Det iblandt dem, som efter alle udvortes Kjendetegn at dømmes synes at virke med størst Drifskapital, giver Laan paa 3 Maaneder og lover paa sine Sedler, hvis det ikke indfrieede Pant bliver folgt, at udbetale Overskuddet, der vil sige Forfjellen mellem Salgsprisen og Laanets Beløb + dettes Renter. Naturligvis er det aldeles umuligt at kontrollere, om et saadant Løfte bliver holdt. Paa Sedlerne angives fremdeles nøiagtigt Renterne, som skulle tilsvares, saaledes:

For Laan af 48 β , 2 β for 1ste Uge, 1 β ugentlig derefter (aarlig Rente 53 β)

For Laan af 64 β , 3 β for 1ste Uge, 1 $\frac{1}{2}$ β ugentlig derefter (aarlig Rente 79 $\frac{1}{2}$ β)

For Laan af 96 β , 4 β for første Uge, 2 β ugentlig derefter (aarlig Rente 106 β)

Renten bliver altsaa paa dette ene Kontor, der overhovedet gjør Indtrykket af at være det bedst bestyrede og solideste paa Christianshavn, c. 110 pCt. aarlig og derover. De øvrige 8 Kontorer vogte sig omhyggeligt for paa nogen af deres Sedler at give Dplysning om Rentens Størrelse, men den er ganske vist ikke mindre men snarere betydelig større end 110 pCt. aarlig. En enkelt Gang kan man, naar Sedlen er bleven fornyet, og de betalte Renter tilfældigvis ere affkrevne paa den, komme efter deres Størrelse; vi have saaledes truffet et Tilfælde, hvor Rente efter denne Dplysning viste sig at være $171\frac{3}{7}$ pCt. aarlig. Meget hyppigt er det vel snarere et Skjøn end et Regnestykke, der afgjør Rentens Størrelse, adskillige Pantelaanere herude synes ikke at være store Regnemestere. Et af disse 8 Kontorer giver Laan paa 3 Maaneder, 4 paa 1 Maaned, 3 endog kun paa 14 Dage. Et af dem har paa sine Sedler det samme Løfte, som ovenfor er nævnt, angaaende Overfuddets Udbetaling, de øvrige 7 sige derimod under forskjellige Bendinger, at Laantageren mister al Ret eller Krav paa det Pantfætte, naar det ikke indløses eller i det Mindste fornyes inden den angivne Tid. Den trykte Papirslap, som kaldes „Seddelen,“ maa for at gjøre Optællinger fuldstændigt paa adskillige Steder betales med 1 β .

Vi indskrænke os til at meddele disse fuldstændig paalidelige Dplysninger om Forholdene, som de vare sidste Sommer, og skulle siet ikke indlade os paa en nærmere Udvikling af hvilken Trafik de private Laanekontorer drive med Assistentshussedler, hvorledes der paa enkelte af dem pantsættes Ting, som ikke maae pantsættes, f. Ex. Fattig=

væsenets Klæder til dets Almisjelmænds Børn, Fødselsstiftelsens Kort til Pleiepenges Udbetaling, etc*).

Der behøves slet ingen Ord til nærmere at forklare, hvilken Ulykke hele dette private Laanekontorvæsen er for de Fattige paa Christianshavn, hvorledes det langsomt men sikkert udsuger dem, som ere saa ulykkelige at indlade sig dermed. Det maa være nok at anføre et eneste slaaende Exempel paa, hvilke Følger det kan have for en Familie, ikke et tænkt men et virkeligt Exempel, som vi have truffet paa under vor korte Virksomhed. En stræbsom Mand med stor Familie var ved forskjellige utilregnelige Uheld kommet ud af sin Bedrift og vidste, medens han søgte om nyt Erhverv, ingen anden Udvei i sin sieblikkelige Nød end at pantsætte sine Sengklæder paa et Laanekontor for 8 Rdl. Da han i nogen Tid mofommeligt havde udredet høie Renter for ikke uigjenkaldelig at miste sine surt erhvervede Eiendele, blev han syg, og Sengklæderne kunde nu ikke indværes hjemme. Laanekontoret erklærede sig saa villigt til at laane ham hans egne Sengklæder for en maanedlig Leie af 10 $\frac{1}{2}$, men var dog saa velvilligt i den Tid at fritage ham for at svare Renter. I 19 $\frac{1}{2}$ Maaned holdt

*) Laanekontorerne have efterhaanden udviklet sig til at blive virkelige Marffandiserbutikker (stundom drives denne Forretning sammen med Laaneforretningen), hvor man kan faae alt muligt, Klæder, Skotoi, Uhre, Bohave, etc. Det er meget hyppigt paa Christianshavn, at Folk, som skulle have Klæder, kjøbe saadanne paa Laanekontorerne, hvor man faaer det billigt men brugt, ligesom ogsaa Udleining af Klæder drives fra dem. Det er forferdelig dyrt at være fattig, thi det følger af sig selv, at hvad der kjøbes gammelt, holder kun slet, og kjøbes der nyt, men paa Afbetaling, saa stiger Prisen i en forbausende Grad; vi have seet det Tilfælde, at Tøi til en Fruentimmerkjole (til henimod 2 $\frac{1}{2}$ Alenen) blev 6 β dyrere pr. Alen derved.

Manden det ud og betalte i den Tid 32 Rdl 3 $\frac{1}{2}$ eller 250 pCt. i Rente af de forlængst laante 8 Rdl., uden at han derfor kom til at eie en eneste Tjer i sine egne Dynner; hvorledes Familiens Elendighed i den Tid tiltog Dag for Dag behøver ingen Beskrivelse. Saa fik vor Forening fat paa Sagen, og nu haabe vi, at Familien er reddet; det var ikke dyrt, thi vor virkelige Udgift derved bliver rimeligviis 10 Rdl.

Det er meget sandsynligt, at adskillige Læsere, efter at have hørt en saadan Kjendsgjerning, ville udbryde i en høist oprigtig Forbandelse over det hele Pantelaanervæsen og ønske det udryddet af Jordens Overflade. Ja, var det gjort med et Dnsfe, saa var det saamæn forlængst død og begravet, men desværre hører der meget, meget mere dertil. Vi tilstaae ganske ligefrem, at efter vor Erfaring er næst Drukkenheden dette Onde utvivlsomt det vanskeligste at bekæmpe og at overvinde, vi driste os endog til at fremsætte den Paastand, at Alt, hvad der indtil nu er gjort imod det, har slet intet udrettet, som er værd at nævne. Vil man rodhugge Træet og ikke nøies med en unyttig Top-hugning, saa maa Tingen tages paa en langt alvorligere og dybere Maade end hidtil.

Vil man nemlig have et rigtigt Syn paa hele denne Sag, da gjælder det efter vor Mening om ikke at see den fra de Velhavendes Standpunkt, hvor man vanskeligt vil kunne see andet end et storartet og stammeligt Opdrækkeri i den, eftersom vi ganske vist ikke kjende til at give saadanne Renter af vore Laan, men derimod at sætte sig rigtigt ind i de Fattiges Vilkaar og undersøge, hvorledes Laanekontorerne tage sig ud for dem. Man kan forud sige sig selv, at, dersom Laanekontorerne slet ikke gjorde de Fattige nogen Nytte ved Siden af al den Ulykke, som de tilføie dem,

faa vilde de ganske vist ikke blive benyttede i den Udstrækning, hvori de nu benyttes, og denne simple Slutning vil finde rigelig Bekræftelse, naar man taler med de Fattige om dem. Med megen Overræffelse vil den Velhavende høre, at hvad der forekommer ham at være en af Fattigdommens værste Fjender, det betragter Fattigdommen selv i Almindelighed som en god og trofast Ven, der altid er villig til at hjælpe, naar ingen Anden kan eller vil hjælpe. Følgende Samtale kan give ret god Oplysning herom.

„Hvad skulde jeg gjøre, hvis jeg ikke havde Laanekontoret,“ siger en fattig Kone. „Igaar Aftes havde jeg ikke Brød i Huset, min Mand kom hjem og havde intet tjent den hele Dag undtagen 1 \mathcal{R} , som han selv havde brugt ved Middagstide, han og Børnene og jeg vare sultne, og saaledes kunde vi ikke gaae tilfængs. Jeg sendte altsaa mit Sengetæppe hen paa Kontoret og satte det for 1 \mathcal{R} 8 β . Medens Pigebarnet løb med det, kommer min ældste Søn hjem og har tjent 3 \mathcal{R} , saa vare vi hjulpne, og saa var jeg glad ved at hente Sengetæppet tilbage igjen, men var dette ikke skeet, hvem havde saa hjulpet os undtagen Laanekontoret?“ — „Hvad kostede det Dem saa at sætte Sengetæppet og igjen hente det efter en halv eller en heel Times Forløb?“ — „Ja, det kostede 1 β i Rente, ringere kunde de jo ikke tage, og saa 1 β for Sedlen.“ — „Veed De, hvormange Procent De har maattet betale med disse 2 β , og kan De ikke indsee, hvor dyr denne Udvei er?“ — „Ja, dyrt var det jo sagtens, men det var dog kun 2 β , og de Folk skulle da leve af den Tjeneste, de gjøre Fattigfolk,“ — derved blev Konen staaende, og med dette Argument slog hun alle Angreb tilbage. Og som det gif i dette ene Tilfælde, saaledes gaaer det, vi kunne gjerne sige, hver Dag hundrede. Sagen er den, at hvad Banken i en snever

Vending er for de Velhavende, det Samme er Laanekontoret i Grunden for de Fattige, der er blot den Forffjel, at de snevre Vendinger ere hyppigere hos de Sidste, og at Laanekontorerne for at føde deres Mand, umuligt kunne nøies med Bankens Renter. Seet saaledes — og dette er det rette Synspunkt — bliver det muligt at forstaae, hvorledes ikke saa faa Fattige kunne betragte Laanekontorerne næsten som velgjørende Anstalter og som den eneste Tilflugt, der staaer dem aaben, naar det kniber haardt. Seet saaledes, bliver det ogsaa muligt at forstaae, hvorledes adskillige Pantelaanere, som ikke have lært nok for at see ret langt, kunne være virkelig veltænkende og skikkelige Menneffer, der mene det godt med deres Næste, og om hvem man i Ordets egentligste Forstand kan sige, at de veed ikke, hvad de gjør. — De Fattige have ofte ikke rede Penge til at kjøbe sig selv og deres Børn Livets første Fornødenheder, men de Fattige skulle alligevel spise hver evige Dag og bruge Penge hver evige Dag; saalænge det nu er sandt, — og sandt er det — at Pantelaaneren er den eneste, som er villig til at skaffe dem disse Penge, er det saa forunderligt, om de Fattige kun tænke paa den Tjeneste, som ydes dem, men glemme, hvor dyrt denne Tjeneste bliver betalt?

Men er der da Intet gjort for at bekjæmpe det private Pantelaanervæsen, vil man sige. Jo vist er der gjort Noget, men som ovenfor sagt Intet, der efter vor Mening er istand til at udrette noget alvorligt. Lad os forsøge paa at paapege dette i det Enkelte.

Der er nu først Assistentshuset, som netop er oprettet i den menneskekjærlige Hensigt at være en Bank for de mindre Bemidlede, der ikke have Obligationer eller Bærdepapirer at sætte i Pant, men derimod nok et Stykke Sølv-

tøi, et Uhr eller et Klædningsstykke, og som ganske vist vanskeligt kan undværes, uagtet det, med det Samme at det tjener de Fattige, ogsaa tjener de Letfindige, de Forlystelsessyge og Tyvene. Det er en offentlig Institution og under streng offentlig Kontrol, det tager kun 12 pCt. aarlig i Rente, og det laaner paa et helt Aar, hvilket er saa gunstige Betingelser, at man skulde antage, at det med Lethed maatte kunne knuse enhver Konkurrent, saa meget mere som det ved at aabne forskjellige Indleveringskontorer rundt om i Byen, deriblandt ogsaa et paa Christianshavn, har stræbt at gjøre det let for Folk at benytte den billige Laangiver fremfor den dyre. Alligevel blomstre de private Laanekontorer, og Grundene dertil ere ikke vanskelige at angive. For det Første have Assistentshusets Indleveringskontorer den meget store Feil, at de, naar Laansøgeren kommer med sit Pant, kun give ham et Forskud paa dette og nøde ham til at komme igjen den næste Dag for at modtage Assistentshuusbedlen og Restbeløbet af hvad der kan laanes paa Pantet. Taxationen af dette kan nemlig kun besørges paa selve Assistentshuset, og det gjør denne langsomme Forretningsgang, der forresten, hvad villig skal indrømmes, er gjort saa hurtig som mulig, nødvendig. Kjender man noget ikke blot til de Fattige, men til Mennesker overhovedet, veed man, at der er en afgjort Modbydelighed hos de Fleste for at gaae to Gange, naar vi kunne slippe med en, og ganske vist er det, at saalænge Indleveringskontorerne ikke selv kunne foretage Taxationen og afgjøre Sagen paa engang, ville de ikke udrette det Halve af den tilsigtede Nytte. Vi vide ikke, om denne Forbedring er mulig, men tillade os at henlede Bedkommendes Opmærksomhed paa Sagen. Dernæst giver Assistentshuset ikke Laan paa alle Gjenstande, men kræver og

maa fræve nogenlunde anstændige og værdifulde Ting; Pantelaaneren derimod kan bruge, hvad det skal være, endog en Spyttedasse og en Sennopskande, og han bryder sig ikke saa meget om en Flænge eller en Lap hist og her paa et Stykke Tøi; skulde det ikke blive indløst, kan han altid ved en Leilighed komme af med det og tjene derpaa ovenikjøbet. De Fattige, som ere bragte saa vidt, at de ikke have et ustoppet Klædningsstykke, og det er Mange paa Christianshavn, ere altsaa nødte til at bruge Pantelaaneren og kunne ikke benytte Assistentshuset. Naar hertil kommer den Sløvhed og Rigegyldighed, som altid maa tages med i Beregning, hvor Talen er om Fattigdom, saa skjønnes det let, at Assistentshuset selv ved den dygtigste Bestyrelse aldrig alene vil kunne forhindre det private Pantelaaner-væsen.

Der næst er der Actieselskabet for Oprettelsen af billige Laanekontorer, som er stiftet netop for at bekjæmpe de private Pantelaanere med deres ublu Nenter, og som nu har oprettet 3 Kontorer i Kjøbenhavn, men endnu intet paa Christianshavn. Da vi vare blevene tilstrækkelig opmærksomme paa Pantelaanernes skadelige Indflydelse herude, henvendte vi os til Selskabet med Anmodning om snarest muligt ogsaa at udstrække Virksomheden til Christianshavn. Svaret lød paa, at saadant ikke lød sig gjøre af Mangel paa Kapital før til Efteraaret 1868. Vi beklage meget, at de Fattige herude skulle vente saa længe paa den Lindring, som et saadant „billigt Laanekontor“ kunde yde dem deels ved sin egen Virksomhed, deels ved at trykke Nenten noget ned hos de private Laanekontorer, thi en Lindring troe vi, at Selskabet i mange Tilfælde formaaer at yde ved sine Bestræbelser. Men noget, som ligner Helbredelse af Ondet eller betydelig og alvorlig Indskrænkning deraf,

det troe vi det rigtignok ikke istand til at frembringe. For det Første ere de „billige Laanekontorer“ kun billige i Sammenligning med Pantelaanerne, men ikke i og for sig, deres Rente er 50 pCt. aarlig. For det Andet er deres Hjælp stundom af meget tvivlsom Natur for de virkelige Nødslidende; vi have seet det Tilfælde, at en Mand pantsatte sine Sengklæder paa et billigt Laanekontor for 7 Rdl., det var altsaa en maanedlig Rente af 28 β ; samtidig leiede han andre Sengklæder, da han og hans Familie dog skulde have noget at ligge paa, for 1 Rdl. maanedlig, og i Virkeligheden kom han altsaa til at betale 7 \mathcal{R} 12 β om Maanedden for den Tjeneste, Actieselskabet viste ham ved laane ham 7 Rdl. For det Tredie blive de flette Fattige, som ikke af virkelig Nød, men paa Grund af Letindighed, slet Dekonomi, Drifvældighed eller deslige ere stadige Kunder hos Laanekontorerne, snarere tilskyndede til end forhindrede i at ødelægge sig selv ved slige Indretninger, og det er en meget betænkkelig Side ved Sagen. Var det muligt at see udvendig paa Laansøgerne, om deres Henvendelse til de „billige Kontorer“ var den sidste Udvei, som de vare nødte til at gribe til, efter at alt Andet var glippet, saa var det en anden Sag, men saadant er jo en Umulighed, og derfor kunne vi heller ikke, trods al Agtelse for det ærede Selskab og trods det Dnsse, som vi have næret og fremdeles nære om, at den Nødhjælp, som det formaaer at yde, ogsaa maa komme Christianshavn til Gode, ikke antage, at Maalet, de private Pantelaanerkontorets Udryddelse eller betydelige Indskrænkning, vil kunne naaes ad den Wei, det har indflaaet.

Endelig er der den nye Lov om Pantelaanere af 21de Juni 1867, som Rigsdagen vedtog i sidste Session. Vi maa tilstaa, at vi paa Christianshavn forgjæves have søgt

om Virkninger af den. Det er muligt, at den er kommet Politiet særdeles godt til Nytte, og at det ved den Kontrol med Pantelaanernes Bøger og Beholdninger af Panter, som § 5 indrømmer, er bleven gjørligt hurtigere og lettere at komme Tyverier paa Spor. Men de Fattiges Fordeel har Loven ganske vist hidtil kun lidet fremmet i det Mindste paa Christianshavn, hvor Alt gaaer efter dens Udgivelse som det gif før. I § 3 foreskrives udtrykkeligt, at der for ethvert Pantes Modtagelse skal leveres Laantageren Beviser, hvori „Vilkaarene nøie ere anførte,“ men med Forundring have vi seet paa forskjellige Sedler, udstedte efterat Loven er traadt i Kraft, at nu som før mangler enhver Angivelse om Renten, som skal svares, og Renten synes os dog at være en meget vigtig Deel af Vilkaarene. Det forekommer os, hvis det maa være os tilladt at udtale en saadan Mening, at hele denne Sags Forhandling paa Rigsdagen gjør Indtrykket af, at man der snarere havde Fornemmelsen af, at der burde gjøres noget imod det hele Uvæsen, end man egentlig vidste, hvad der burde gjøres, og det kommer vist ganske naturligt af, at hele dette Laanvæsen slet ikke lader sig bekjæmpe ved nogen Lov, hvis Bestemmelser, hvor nøiagtige de end ere, dog paa tusinde Punkter lade sig omgaae, især overfor en betrængt og forsvarelsløs Fattig.

Undet er saa dybt rodfæstet hos os, at man efter vor Overbevisning aldrig vil kunne bekjæmpe det med noget afgjort Held ved at rette Angrebet imod selve Laanekontorerne. Saalænge vore Fattiges Tilstand er saadan, at disse ere dem nødvendige som den eneste Tilflugt i en snever Bending, saalænge vil man ikke kunne forhindre de Udsugelser, de medføre, saalidt som man vil kunne forhindre Bækken i at flyde, saalænge Kilden ikke er udtørret.

Pantelaaner væsenet er, naar man gaaer tilbunds i Sagen, ikke Aarsag men kun Virkning; Aarsagen, hvoraf det fremkommer som Virkning, er de Fattiges Letsindighed, Uvidenhed, flette Dekonomi og Mangel paa Forsynlighed og Sparommelighed. Det er imod disse Feil, at Angrebet skal rettes, hvis der skal komme noget ud af det. Kunde det lykkes at hæve vor Arbejdsklasse op til en større Selvfølelse, en modigere Fremadstræben og en større Maadeholdenhed, saa var det ganske vist Laanekontorerne Banebaar. Men hertil behøves det, at de Velhavende ikke mere lade Fattigdommen seile sin egen Sø, tilfredse med at være Bidragydende til forskjellige Velgjørenhedsanstalter og Skatteydende til det almindelige Fattigvæsen, men at de selv ved Erhvervelse af et virkeligt Kjenndskab til de Fattiges Aar og ved stadig personlig Berørelse med de Fattige hjælpe dem til at faae Dinene opladte for deres sande Fordeel, for Tarvelighedens og Sparommelighedens Betsignelser og for den uendelig vigtige Selvhjælp, som det staaer i Arbeidernes Magt at skaffe sig ved Sammenslutning.

Dg hermed er da det sagt, som vi ønskede at meddele Offentligheden om de Fattiges Vilkaar paa Christianshavn og om vor Forenings Bestræbelser for at lindre og forbedre dem. Vi troe, at den christianshavnske Fattigdoms Billede, som det her er skizzeret, hverken er for lyst eller for mørkt, men i god Overensstemmelse med Sandheden; suarere kunde det maaskee være hændtes os, at vore egne Bestræbelser i dette lille Skrift ere satte i et for gunstigt Lys, og at vi have talt om dem, som om vi vare komne længere frem imod det Maal, hvorefter vi sigte, end vi egentlig turde sige med Rette. Vi ere ikke blinde for, at det er kun Begyndelsen,

der er gjort, at Meget herefter maa gjøres anderledes og bedre af os, end det hidtil er bleven gjort, men dog tør vi sige: Der har hidtil været ikke saa liden Betsignelse ved Gjerningen, og det er vel derfor tilgiveligt, om vi maaskee ere komne til at see Sagen for vort eget Vedkommende noget lysere, end den virkelig er. Vi have ikke gjort det med Forsæt, og Fremtiden vil i alt Fald snart vise, om vi have skuffet os selv meget.

Hvad Understøttelsesforeningen paa Christianshavn vil, det kan altsammen indbefattes i nogle faae og korte Sætninger. Allerførst vil den kun virke for og paa Christianshavn, og slet ingen andre Steder, thi ogsaa hvad Om sorgen for de Fattige angaaer, gjælder det om at dele Arbeidet for at kunne overkomme det. Dernæst vil den ad saa mange Veie, som den formaaer, stræbe at forebygge Fattigdommen ved at arbejde for tilstrækkelige og bedre Arbejderboliger, ved at fremme Sparommelighed og ved at skaffe Erhverv. Endelig vil den af al Magt bestræbe sig for at slaae en Bro over den dybe Abfillelse, der findes mellem de Velhavende og de Fattige, ved personlig Hengivelse og idelig personlig Berørelse vil den søge at drage Arbeidsklassen fremad og opad, ved levende Deeltagelse og ved materiel Hjælp, hvor saadan er fornøden, vil den søge at oprette de Fattiges Selvfølelse, Selvstændighed og Mod, saavidt dens Evne strækker.

Men til at vinde fremad mod disse Maal, behøver vor Forening kraftig Understøttelse; er Sagen det værd, da ville vore Medborgere ganske vist ikke nægte os den.